

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ปฐม / อนุสาร

รัฐศาสตร์

๒๕ สิงหาคม ๒๕๑๔

पुस्तक/सूची

ปก นันทะ เจริญพันธ์
รูปถ่าย ชิน คล้ายปาน
รูปเล่ม อวบ สานะเสน

ราคา 20 บาท

บริษัทสำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด ๕๕๕ ถนนไมตรีจิต พระนคร
โทร. ๒๑๐๑๑๑, ๒๑๐๑๑๒, ๒๑๘๒๔๑
เป็นผู้แทนจำหน่าย

ประชุม / วิชาการ

ชุมนุมบทความทางวิชาการ

ถวาย

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์
ในโอกาสที่พระชนม์ครบ ๘๐ พรรษา บริบูรณ์

๒๕ สิงหาคม ๒๕๑๔

โครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

กรุงเทพฯ ๒๕๑๔

รายนามคณะกรรมการบริหารโครงการตำรา ฯ

นายบัว อิงภากรณ์	ประธาน
นายกมล สมวิเชียร	กรรมการ
น.ส. กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	กรรมการ
นายเกษม ศิริสัมพันธ์	กรรมการ
นายนิพนธ์ กัณฑ์เสวี	กรรมการ
น.ส. นีออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	กรรมการ
นายประชุม โฉมฉาย	กรรมการ
นายพันธุ์ม ทิชยมณฑล	กรรมการ
นายพิทยา สายหู	กรรมการ
นายไพจิตร เอื้อทวิกุล	กรรมการ
นายวีรยุทธ วิเชียรโชติ	กรรมการ
นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์	กรรมการ
นายสังเวียน อินทรวิชัย	กรรมการ
นายเสน่ห์ จามริก	กรรมการ
นายอรุณ ธรรมโน	กรรมการ

คณะอนุกรรมการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้

นายกมล สมวิเชียร	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
นายเกษม ศิริสัมพันธ์	แผนกอิสระวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
นายไพจิตร เอื้อทวิกุล	คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
นายวีรยุทธ วิเชียรโชติ	คณะวิจัยการศึกษาและจิตวิทยา วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร
นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์	บริษัทศึกษิตสยาม จำกัด
นายสุชิน ทันทิกุล	ผู้ช่วยดำเนินการ

คำนำ

ด้วยในวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๑๔ นี้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ จะมีพระชนมายุครบ ๘๐ พรรษาบริบูรณ์ คณะกรรมการโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย จึงมีมติเป็นเอกฉันท์ว่า ควรจะจัดพิมพ์ชุมนุมบทความทางวิชาการที่อยู่ในขอบข่ายอันพระองค์ท่านทรงสนพระทัย โดยขอให้นักวิชาการในสาขาเหล่านั้นช่วยกันสละเวลาและความรู้ เขียนออกเผยแผ่แก่มหาชน คนละบทความแล้วนำขึ้นทูลถวายเป็นพลีบรรณาการ ในฐานะที่ทรงเป็นหลักในวิชาสาขาต่างๆ มาเป็นเวลานาน ทั้งที่ได้ประทานวิทยากรโดยตรงและโดยอ้อม ในฐานะผู้สอน ผู้เขียน ผู้ให้กำลังใจ และในฐานะผู้บริหารสถาบันการศึกษาและสมาคมทางวิชาการต่างๆ ยิ่งโครงการตำราเช่นนี้ด้วยแล้ว บังเกิดมีขึ้นได้ก็เพราะได้รับพระบารมีมาแต่ต้น ในฐานะที่ทรงเป็นนายกของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

ความจริง หนังสือชนิดที่รวมบทความในแขนงวิชาต่างๆ ซึ่งจัดพิมพ์ขึ้นเนื่องในโอกาสฉลองชนมายุของนักวิชาการคนสำคัญ โดยกำหนดขอบเขตของเรื่องไว้ในแขนงวิชาที่ท่านผู้นั้นสนใจ นั้น ในต่างประเทศมักมีตีพิมพ์ขึ้นเนื่องๆ ส่วนที่ในประเทศไทย หนังสือประเภทนี้ที่จัดพิมพ์ขึ้นครั้งแรก ก็ดูเหมือนจะเมื่อคราวพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ มีพระชนมายุครบ ๖ รอบนักษัตร เมื่อแปดปีที่ล่วงมานี้เอง แต่คราวนั้น ท่านพระยามานวราชเสวี ผู้รวบรวม ชุมนุมนิพนธ์เพื่อถวายพระเกียรติ ปรารภว่างานจัดทำหนังสือเล่มนั้น “เป็นไปอย่างเร่งรัดและภายในระยะเวลาอันสั้น” อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มดังกล่าวก็ได้ให้ประโยชน์แก่นักวิชาการอยู่มิใช่น้อย โดยเฉพาะผู้ที่ต้องการจะทราบพระประวัติ และบรรณานุกรมบทพระนิพนธ์ ยังอาจหาหนังสือเล่มนี้อ่านได้ ด้วยองค์การค่าของคุรุสถานำมาตีพิมพ์จำหน่ายในราคาที่ย่อมเยาอยู่แล้วในบัดนี้

หลังจากที่ ชุมนุมนิพนธ์เพื่อถวายพระเกียรติ ได้ตีพิมพ์ขึ้นแล้วหนึ่งปี ก็มีหนังสือทำนองนี้เกิดขึ้นอีก คือ สารวิทยา ซึ่งสำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย เป็นผู้จัดพิมพ์ เพื่อเป็นที่ระลึกวันเกิดพระยาอนุমানราชชนนครบก่อนศตวรรษ หนังสือเล่มนี้เกิดขึ้นได้ก็เพราะความสนับสนุนของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์นั่นเอง ทั้งยังทรงพระนิพนธ์คำนำประทานอีกด้วย แม้ สารวิทยา มีเนื้อหาแต่ในทางวิชาการโดยเฉพาะ แต่ก็เจาะจงผู้เขียนให้อยู่ในวงศิษยานุศิษย์ของท่านพระยาอนุমানราชชนนเท่านั้น และแต่ละเรื่องเป็นการปูพื้นฐานทางวิชาการด้านต่างๆ ที่ท่านสนใจ คล้ายเรื่องสังคมศาสตร์กับประเทศ

ไทย ที่นักวิชาการอเมริกันและไทยร่วมกันขึ้นไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ แต่นั้นให้คนอเมริกันเขียนปัญหาทางวิชาการในแต่ละสาขาวิชา แล้วให้คนไทยเขียนถึงปัญหาทางวิชาการในบ้านเมืองของตน โดยตีพิมพ์เป็นภาษาไทยและอังกฤษควบคู่กันไป ส่วน สารวิทยา ที่ตีพิมพ์ใน พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นทัศนะของนักวิชาการไทยแต่ฝ่ายเดียว และตีพิมพ์เป็นภาษาไทยเท่านั้น (มีเรื่องของนักวิชาการอเมริกัน ซึ่งเป็นศิษย์ของท่าน ที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษพ่วงท้ายอยู่เรื่องเดียว)

โดยที่คณะกรรมการโครงการตำราฯ ได้รับบทเรียนจากการจัดพิมพ์ชุมนุมบทความทางวิชาการที่เป็นภาษาไทยมาเช่นนี้แล้ว จึงเห็นว่าหนังสือที่จะจัดพิมพ์ถวายคราวนี้ ควรที่จะคิดการเสียแต่เนิ่น ๆ และควรจะให้มีส่วนแทนจากสถาบันทางวิชาการต่าง ๆ มาร่วมแสดงความคิดเห็น ความอ่านและให้ความร่วมมืออย่างกว้างขวาง ดังนั้น คณะกรรมการจึงเริ่มวางแผนงานแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ โดยขอให้ผู้แทนจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ในฐานะที่ทรงเป็นอธิการบดีอยู่ในขณะนั้น) จากสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย (ในฐานะที่ทรงเป็นนายกอยู่ในขณะนั้น) และจากสยามสมาคม (ในฐานะที่ทรงเป็นนายก) มาร่วมหารือ กับได้ปรึกษานายกสมาคมบัณฑิตแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นต่างหากออกไปด้วย ในที่สุดตกลงกันได้ว่า โครงการตำราฯ จะเป็นผู้ดำเนินการในด้านรวบรวมบทความทางวิชาการต่าง ๆ โดยมีผู้แทนจากสถาบันนั้น ๆ ให้ความร่วมมือ ถ้าไม่ในทางทุนทรัพย์ ก็ในทางทัศนะ และได้มีมติให้ตั้งคณะอนุกรรมการขึ้นเพื่อการนี้ โดยที่ต้องรายงานให้คณะกรรมการโครงการตำราฯ ทราบความเคลื่อนไหวด้วยทุก ๆ เดือนที่มีประชุมกรรมการ

เกณฑ์สำหรับเลือกนักวิชาการเพื่อเขียนบทความต่าง ๆ นั้น ขอให้ประธานในแต่ละสาขาวิชา ซึ่งอยู่ในโครงการตำราฯ ไปเสาะหาชื่อและคุณวุฒิมาเสนอคณะกรรมการ ซึ่งขอให้นำไปพิจารณาโดยรอบคอบแล้วให้ลงคะแนนว่าควรเชิญผู้ใดเขียน จากดวงไว้ให้มีสาขาวิชาละสามสี่คน ทั้งนี้โดยไม่คำนึงถึงวุฒิอย่างอื่นแต่ประการใด ใครที่ได้คะแนนสูง ย่อมได้รับเชิญให้เป็นผู้เขียนเอง ส่วนอัตราค่าสมนาคุณผู้เขียน คณะอนุกรรมการได้ไปทำรายงานเสนอมาจนเป็นที่ตกลงกันได้ คณะอนุกรรมการ โดยได้ขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิรอกกีเฟลเลอร์เพื่อการนี้เป็นพิเศษ

เมื่อดำเนินงานขึ้นต้นมาได้ถึงเพียงนี้แล้ว จึงได้ออกจดหมายเชิญไปยังนักวิชาการนั้น ๆ แต่เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ เพื่อถามความสมัครใจ ดังความตอนหนึ่งว่า

ในโอกาสที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปกประพันธ์ จะมีพระชนมายุครบ ๘๐ ในเดือนสิงหาคม ๒๕๑๔ คณะกรรมการบริหารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เห็นสมควรที่จะรวบรวมบทความทางวิชาการขึ้น เฉพาะสาขาวิชาที่พระองค์ท่านสนพระทัย

อันได้แก่วิชาประวัติศาสตร์ การต่างประเทศ รัฐศาสตร์ วารสารศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ภาษาศาสตร์ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ ปรัชญา วัฒนธรรม การศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ และเป็นการบำรุงวิชาในด้านต่างๆ จึงใคร่เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ จัดทำบทความขึ้นแล้วนำมาตีพิมพ์รวมเป็นเล่ม กับจะคัดเลือกบทความบางชิ้นออกแสดงปาฐกถาด้วย เข้าใจว่าต้องได้ต้นฉบับตีพิมพ์ในราวต้นศกหน้า

บทความที่ประสงค์จะรวบรวมนี้ คณะกรรมการบริหารโครงการต่างๆ จะขอให้เป็นบทความวิชาการ แสดงถึงข้อคิดและทฤษฎีในสาขาวิชาแต่ละสาขา ซึ่งเป็นของใหม่ เพื่อแสดงให้เห็นว่าในภาวะปัจจุบันนี้ แต่ละสาขาวิชาได้ก้าวหน้ามาเป็นลักษณะใด (โดยไม่จำเป็นที่จะลำดับประวัติวิวัฒนาการของแต่ละวิชา)

ผู้ที่ได้รับจดหมายเช่นนี้ มักให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ด้วยต่างก็ต้องการสนองพระคุณพระองค์ท่าน แม้จะไม่ได้เคยเป็นศิษย์หา แต่ก็เคยได้รับวิทยาการมาจากท่านกัน ไม่โดยทางตรงก็ทางอ้อม ถึงบางท่านจะรับเขียนให้ไม่ได้ ก็มีแก่ใจแนะนำให้ติดต่อผู้อื่นต่อไป แต่กว่าจะนัดท่านเหล่านี้มาพร้อมกันได้ เพื่อจะอธิบายรายละเอียดด้วยวาจา ก็ตกเป็นต้นเดือนมิถุนายน กรรมการโครงการต่างๆ บางคนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ ที่สาขาวิชา เป็นเวลาสามวัน จึงเข้าใจกันได้ดี โดยตกลงกันว่า ในแต่ละสาขาวิชาที่รับกันว่าจะเขียน ขอให้ผู้หนึ่งรับหน้าที่ติดต่อประสานงาน โดยที่คนอื่นๆ ในสาขานั้นจะส่งเค้าโครงที่จะเขียนไปยังบุคคลผู้นั้นก่อน และในสาขานั้นๆ จะได้นัดพบปะหารือ ได้ถึงกันถึงหัวข้อเค้าโครงนั้นๆ ก่อนนำไปเขียน ทั้งนี้เพื่อให้ได้ผลในทางวิชาการอย่างเต็มที่ โดยเข้าใจว่าจะส่งเค้าโครงได้ภายในกันยายน และส่งข้อเขียนที่บริบูรณ์ได้ภายในสิ้นปี ๒๕๑๓ เพื่อจะได้มีเวลาจัดพิมพ์โดยไม่ต้องรีบเร่งจนเกินไปนัก เพราะนักวิชาการมักชอบแก้เนื้อหาแม้เมื่อเรียงพิมพ์แล้ว ถ้ามีเวลา ค่อยๆ จัดพิมพ์ ก็จะได้หนังสือดี หนังสืองาม กับมีเวลาทำสารบัญกันเรื่องอีกด้วย แม้ข้อเขียนจะส่งล่าช้าจนต้น พ.ศ. ๒๕๑๔ ก็ยังมีเวลาเพียงพอ

กำหนดการที่วางไว้เช่นนี้ หากเป็นไปได้คงคาดไม่ เพราะนักวิชาการเมืองไทยมักมีงานทำกันจนล้นมือ แม้การส่งเค้าโครงที่จะเขียน ก็เป็นไปได้โดยยาก การนัดพบกันในแต่ละสาขาวิชาที่เช่นกัน ถึงกระนั้น ก็มีบางสาขาที่มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างมีประโยชน์ยิ่ง และผู้เขียนบางท่านก็ส่งเค้าโครงและบทความได้ในเวลาเห็นๆ ทั้งยังเป็นข้อเขียนที่ประณีตและมีความคิดความอ่านอย่างสุขุมอีกด้วย จะอย่างไรก็ตาม คณะอนุกรรมการต้องทำงานหนักในด้านการทวงต้นฉบับ ปราบกฏว่ามีจดหมายออกทุกต้นเดือน ตั้งแต่กันยายน ๒๕๑๓ จนถึงมิถุนายน ๒๕๑๔ ทั้งนี้ โดยไม่นับการโทรศัพท์และการพบปะเป็นส่วนตัว ที่ต้องทำเช่นนี้ก็ใช้ว่านักวิชาการนั้นๆ จะทอดทิ้ง หากความจำเป็นบังคับ งานด่วน งานเร่ง มีมา ก็ต้องทำ

ให้ไปก่อน ข้อเขียนทางวิชาการที่จะให้เป็นข้อคิดในทางทฤษฎีที่แปลก ใหม่ และลึกซึ้ง ย่อม
ต้องหาเวลาว่าง ที่ปลอดโปร่งพอสมควร ซึ่งนักวิชาการที่มีความสามารถหาได้ยากอย่างยิ่ง และ
แล้วบางท่านก็จำเป็นต้องบอกเลิก ด้วยไม่อาจหาเวลาเขียนให้ได้ นี่เป็นข้อที่น่าเสียดายมาก
แต่ทางเราก็เห็นใจ เมื่อแรก กรรมการในโครงการตำราฯ บางนายไม่ยอมรับเขียน เพราะเกรง
ข้อครหาว่าเลือกกันเองให้มาเขียน แต่เมื่อขาดตัวผู้เขียนลง กรรมการบางท่านก็มีแก้ไขเขียนให้
แม้เวลาจะน้อยลงแล้ว แต่บางท่านก็ยังคงเขียนให้ไม่ได้ด้วยตนเอง เพราะกรรมการเองก็หาผิด
ไปจากนักวิชาการอื่น ๆ นักไม่ ในข้อที่ว่ามีงานประจำอันทับถมมาอยู่เนื่อง ๆ ทั้งบางกรณี
ยังมีเหตุสุดวิสัยส่วนตัวมาแทรกอีกด้วย ด้วยเหตุฉะนั้น บางสาขาวิชาจึงมีคนเขียนน้อยมาก
จะอย่างไรก็ตาม ทุกเรื่องที่ส่งมา คณะกรรมการรับตีพิมพ์ทั้งสิ้น ส่วนบทไหนจะดี เลว
เพียงใด ก็ต้องขอละไว้ในดุลวินิจฉัยของท่านผู้อ่าน

โดยที่เรารวบรวมเรื่องต่าง ๆ ทางวิชาการเหล่านี้ไม่ได้พร้อม จนถึงต้นเดือนกรกฎาคม
แล้ว ก็ยังขาดอยู่อีกประมาณหนึ่งในสามของบทความทั้งหมด ย่อมเป็นการยากที่จะตีพิมพ์
ให้แล้วเสร็จทันได้ มิใช่ต้องเอ่ยว่าจะได้หนังสือที่ประณีตงดงาม เศรษฐบุณย์เจ้าของและผู้จัดการ
บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช ให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี นอกจากจะช่วยเร่งทำงานให้
โดยพนักงานอย่างอื่นแล้ว ยังกรุณาคิดเงินในอัตราพิเศษ ทั้งยังให้เราชำระได้ภายหลังจากที่
หาเงินจากแหล่งอื่นมาได้แล้วด้วย นอกไปจากนี้ มูลนิธิไทยวัฒนา ต. สุวรรณ ยังบริจาค
สมทบทุนเพื่อการนี้เป็นต่างหากออกไป นับได้ว่างานชิ้นสุดท้ายนี้ ได้รับความเอื้ออาทรจาก
นายบุญธรรม นางบุญพริ้ง และนายวีระ ต. สุวรรณ โดยแท้ บุญคุณทำนองนี้ คณะ
กรรมการโครงการตำราฯ เคยได้รับมาแล้วจากท่านทั้งสามนี้ แต่คราวนี้นับเป็นกรณีพิเศษ
ออกไปอีก จึงขอจารึกไว้ในที่นี้ด้วย

คณะกรรมการฯ ขอขอบคุณท่านผู้เขียนทุกท่าน ที่ได้ร่วมมือสละเวลาอันมีค่าของ
แต่ละท่านเขียนเรื่องขึ้น ผู้รวบรวมและจัดพิมพ์หนังสือ มีชื่ออยู่ในบัญชีคณะอนุกรรมการ
จัดพิมพ์ในเล่มแล้ว ซึ่งสมควรแก่การยกย่อง แต่ผมใครจะระบุนว่า ผู้ที่เห็นคเห็นน้อยและใช้สติ
ปัญญาและเวลามากกว่าใคร ๆ คือผู้ที่ได้รับคำนิพนธ์มาตลอดแต่ต้น ซึ่งได้ร่วมอยู่ในคณะ
อนุกรรมการนี้เอง ในนามของคณะกรรมการฯ ผมจึงขอขอบคุณไว้เป็นพิเศษด้วย

อนึ่ง โดยที่เรื่องต่าง ๆ ซึ่งรวมพิมพ์ไว้นี้ มีมากด้วยกัน จึงขอเป็น ๒ เล่ม เพื่อให้
ให้หนาเทอะทะเกินไป และแต่ละสาขาวิชาที่มีเนื้อหาอันควรแก่การศึกษาในชั้นมหาวิทยาลัย
ด้วย จึงให้แยกพิมพ์เป็นเล่มย่อย ๆ ออกไปในแต่ละสาขาวิชาอีกด้วย แต่บางวิชาที่มีเรื่องน้อย
ก็ให้รวมสองสาขาวิชาอยู่ในเล่มย่อยฉบับเดียวกัน ฉะนั้น เลขหน้าในเล่มใหญ่จึงขึ้นที่เลข ๑
ทุกครั้ง ที่ขึ้นภาควิชาใหม่ แต่ก็ได้ทำไปคั่นไว้ให้อย่างชัดเจนแล้ว เชื่อว่าการกระทำเช่นนี้ คง
ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ท่านผู้อ่าน

เรื่องพุทธธรรม ของ พระศรีวิสุทธิโมลี นั้น ได้กำหนดรวมไว้ในสาขาวิชาปรัชญา หากพระคุณเจ้าเขียนยาวและลุ่มลึก จนเป็นสาขาวิชาต่างหากได้ จึงเห็นควรแยกมาตีพิมพ์ไว้เป็นเอกเทศ โดยให้นำเรื่องอื่นทั้งหมด เท่ากับหนังสือนี้เริ่มที่พระพุทธานุชา ย่อมเป็นสิริมงคลแก่พุทธศาสนิกชนคนอ่านโดยทั่วหน้ากัน และที่เดิม กะกันว่า จะเลือกผู้ใดผู้หนึ่งไว้แสดงบรรยายเป็นพิเศษนั้น โดยที่ ได้รับเรื่องต่าง ๆ ล่ามามาก ย่อมไม่อาจหาผู้รู้มาตัดสินได้ในเวลาอันจำกัด ว่าควรเลือกเรื่องใด ของท่านผู้ใด ให้เป็นปาฐกถาพิเศษ ในโอกาสอันเป็นมงคล เช่นนี้ คณะกรรมการจึงตกลงอาราธนาพระศรีวิสุทธิโมลี ให้แสดงธรรมกถา เนื่องในวันประสูติ โดยขอให้ท่านย่อความจากข้อเขียนของท่านนั่นเอง วิธีดังกล่าว เท่ากับว่ารักษาประเพณีโบราณที่มีการสดับพระธรรมเทศนาในมงคลสมัยพิเศษเช่นนี้ และเป็นการประยุกต์มาในรูปของสังคมปัจจุบัน เพราะธรรมกถานี้เป็นบทความทางวิชาการอันเหมาะสมแก่กาลสมัยยิ่งนัก

คณะกรรมการ ฯ เชื่อว่า เมื่อพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครานุรักษ์ประพันธ์ ได้ทรงสดับธรรมกถาภาค ที่เป็นคำบรรยายทางวิชาการอย่างศกสมัยและประสมยเช่นนี้ ก็เห็นที่จะทรงพอพระทัย ทั้งยังเพิ่มพระศรัทธาพระปสาทะในพระรัตนตรัย และเป็นการเพิ่มพูนพระปัญญาบารมี ซึ่งทรงมีอยู่แล้วเป็นอันมาก ให้เต็มเปี่ยมขึ้นโดยลำดับ พร้อมกันนี้ คณะกรรมการ ฯ ก็หวังว่าบทความต่าง ๆ ทางวิชาการเหล่านี้ เมื่อทรงอ่านไปแล้ว คงจะทรงบังเกิดพระอติตารมณ์ ชื่นชมโสมนัส ด้วยพระกุศลจรรยาที่ทรงบำเพ็ญมาเป็นวิทยาทานนั้น อย่างน้อยก็มีส่วนช่วยอำนวยผลให้บังเกิดหนังสือเล่มนี้ ซึ่งคณะกรรมการโครงการตำรา ฯ ขอประทานอนุญาตขนานนามว่า วรรณไวทยากร ตามพระนามเมื่อก่อนทรงกรม เพราะเชื่อว่านามนี้เป็นสิริมงคลแก่หนังสือนี้ และเชื่อว่าหนังสือนี้เป็นบ่อเกิดแห่งวิทยากร สมดังพระนามซึ่งพระองค์ท่านได้รับพระราชทานมา แต่สมเด็จพระปิยมหาราชเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันมหาประเสริฐแก่วงวิชาการของไทย

ประธานกรรมการ

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

พระประวัติ

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์

เนื่องในการฉลองพระชนมายุครบ ๘๐ พรรษา ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ในวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ ดร. บัวย อิงภากรณ์ คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ขอให้ข้าพเจ้าเขียนบทนำเกี่ยวแก่พระเกียรติศักดิ์ และ พระเกียรติคุณของเสด็จในกรม ข้าพเจ้ามีความยินดีที่จะสนองความประสงค์ เพราะรู้จักพระองค์ท่านแต่จำความได้ เคยรับราชการใกล้ชิดกับพระองค์ท่านมาเป็นเวลานาน ข้าพเจ้าขอโอกาสถวายพระพร ขอให้ทรงมีความสุขปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ

พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรวงศ์เธอ วรวงศ์ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ พระนามเดิม หม่อมเจ้าวรวงศ์เธอ วรวงศ์ ประสูติวันที่ ๒๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๓๔ ที่ตำบลบ้านตะนาว อำเภอสำราญราษฎร์ จังหวัดพระนคร เป็นโอรสของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ในรัชกาลที่ ๔ และหม่อมหลวงท่วนศรี วรวงศ์ ในสกุลมนตรีกุล แสดงว่าได้ทรงทำความดีมาแล้วแต่ก่อน จึงมีบุญมาแต่ประสูติ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์โปรดปรานแต่ต้นมา และเป็นที่รักใคร่ของคนในวังนั้น ได้ทรงรับการอบรมเป็นอย่างดี ประกอบด้วยพระปรีชาสามารถ มีสติปัญญาดี มีความขยันหมั่นเพียร ที่สำคัญก็คือ เป็นคนมีโชค ศึกษาเล่าเรียนและทำการงานอะไร ก็มักจะได้ตามพระประสงค์ ได้ทรงบำเพ็ญคุณประโยชน์ ได้ทรงรับราชการ รับผิดชอบชาติด้วยความสามารถเป็นเวลานาน ได้ทรงมีส่วนช่วยเหลือในทางวิชาการในประเทศไทยอย่างกว้างขวาง มีพระประวัติย่อคงต่อไปนี้

การศึกษาในประเทศไทย

พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงศึกษาในโรงเรียนสวนกุหลาบเป็นเวลา ๑ ปี สอบไล่ได้ชั้น ๑ พ.ศ. ๒๔๔๔ ทรงศึกษาที่โรงเรียนราชวิทยาลัย ที่บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา ที่จังหวัดธนบุรี เป็นเวลา

ประมาณ ๓ ปี สอบไล่ได้ชั้น ๕ เมื่อโรงเรียนราชวิทยาลัยหยุดสอนไปคราวหนึ่ง เพราะครูตายสองคน ทรงย้ายไปศึกษาที่โรงเรียนสวนกุหลาบ เมื่อโรงเรียนราชวิทยาลัยเปิดสอนที่สายเสาวลิภิรมย์ ที่ตำบลสะพานยศเส พระนคร ได้เสด็จกลับมาเรียนที่โรงเรียนราชวิทยาลัยอีกครั้งหนึ่ง สอบไล่ได้ชั้นมัธยมพิเศษ เป็นที่ ๑ ได้ชัยชนะอย่างงดงาม ทำชื่อเสียงให้โรงเรียน ได้รับพระราชทานทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาที่ประเทศอังกฤษ เมื่อพระชนมพรรษาได้ ๑๔ ปีเศษ นับได้ว่าเป็นเลือดเนื้อเชื้อไขของโรงเรียนราชวิทยาลัย ที่ทรงศึกษาได้ดีได้เร็ว เพราะครูฝรั่งรักใคร่โดยที่เห็นว่าเป็นคนมีสติปัญญาดี และขยัน จึงช่วยสอนให้เป็นพิเศษ เพื่อจะได้ชิงทุนเล่าเรียนหลวง เอาชื่อให้โรงเรียน เป็นที่รักใคร่นับถือของนักเรียนราชวิทยาลัยตลอดมา

เมื่อโรงเรียนราชวิทยาลัย ย้ายไปตั้งใหม่ที่จังหวัดนนทบุรี ทำให้ใหญ่โตเพื่อจะรับนักเรียนให้มีจำนวนมากขึ้น ค่าใช้จ่ายที่รัฐบาลจะต้องช่วยเหลือเป็นจำนวนมาก เมื่อเศรษฐกิจตกต่ำ รัฐบาลได้ยุบเลิกโรงเรียนอีกครั้งหนึ่ง นักเรียนเก่าได้จัดตั้งเป็นสมาคมขึ้น เพื่อปรึกษาหารือที่จะหาโอกาสตั้งโรงเรียนราชวิทยาลัยอีกครั้งหนึ่ง เสด็จในกรมเป็นคณบดีในสมาคมนี้ เป็นกรรมการ ต่อมาเป็นประธานกรรมการ ได้ใช้ความพยายามถึง ๓๖ ปี จึงได้ตั้งโรงเรียน ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัย ขึ้นได้ที่ตำบลสามพราน จังหวัดนครปฐม

การศึกษาในต่างประเทศ

พ.ศ. ๒๔๔๘ ได้เสด็จไปศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษ โดยทุนเล่าเรียนหลวงที่โรงเรียนประจำชื่อ Marlborough College ทาง Modern Side ก็สอบไล่ได้ในเวลาเร็ว ครูที่โรงเรียนเห็นว่า เป็นผู้ที่มีสติปัญญาดี ชั้นที่ ๑ และมีความขยันหมั่นเพียรดี ทั้งพระชนมพรรษายังน้อยอยู่ จึงขออนุญาตต่อผู้ปกครองผู้ดูแลนักเรียนไทยที่ลอนดอน ให้เรียนทาง Classical Side อีกทางหนึ่ง เพื่อจะได้มีรากฐานการศึกษาที่ดี ผู้ดูแลนักเรียนก็อนุญาต จึงได้เรียนในโรงเรียนนี้ถึง ๕ ปี นับว่าเป็นโชคอย่างหนึ่งที่ได้มีโอกาสเรียนภาษาและความรู้ทั่วไปดีมาก ทรงได้รับรางวัลถึง ๑๗ อย่าง

พ.ศ. ๒๔๕๓ เสด็จเข้าทรงศึกษาในมหาวิทยาลัย Oxford ใน Balliol College เป็นเวลา ๔ ปี ทรงได้รับปริญญา B.A. เกียรตินิยมชั้นโท ทางประวัติศาสตร์ ในปี พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้เสด็จไปทรงศึกษาต่อที่ Ecole Libre des Sciences Politiques ที่กรุงปารีส ในประเทศฝรั่งเศส ทรงศึกษาวิชาการทูตเป็นเวลา ๒ ปี สอบไล่ได้ประกาศนียบัตรวิชาการทูต รางวัลที่ ๑ ในปี พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้รับปริญญา M.A. แห่งมหาวิทยาลัย Oxford ต่อมาได้รับคุณวุฒิปณทิตถิตติมศักดิ์ อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คุณวุฒิปณทิตถิตติมศักดิ์ (การทูต) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คุณวุฒิปณทิตถิตติมศักดิ์กฎหมาย มหาวิทยาลัยแพร์เลติกินส์ โคลัมเบีย นิวยอร์ก

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๙—๒๕๐๐ สมัชชาใหญ่ขององค์การสหประชาชาติ ในสมัยประชุมครั้งที่ ๑๑ (General Assembly Plenary Meeting Eleventh Session 1956—1957) ได้ออกเสียงลงคะแนนเป็นเอกฉันท์ ซึ่งไม่เคยมี เติญเสด็จในกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ แห่งประเทศไทย ขอให้ทรงรับตำแหน่งเป็นประธานสมัชชา มีหน้าที่ในทางสร้างสันติต่อชาวโลกเป็นสำคัญ และมีกิจการอย่างอื่น นับว่าเป็นเกียรติอันสูงยอดเยี่ยม สำหรับส่วนพระองค์ รัฐบาลไทย ประเทศไทย คนไทย และโรงเรียนทุกโรงเรียนที่ได้เคยทรงศึกษา เมื่อได้ทราบว่าในเวลาที่ทรงปฏิบัติหน้าที่ที่สหประชาชาติ ได้ทรงแก้ปัญหาขัดข้องสำคัญถึง ๒ ครั้ง ครั้งที่ ๑ เมื่อประเทศรัสเซียยกกองทัพเข้าไปในฮังการี คราวหนึ่ง ครั้งที่ ๒ เมื่อประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และอิสราเอลยกทัพเข้าตีประเทศอียิปต์ อีกคราวหนึ่ง ถึงกับทำให้ไม่มีสงครามเกิดขึ้น ทำให้คนไทยภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง เมื่อหมตวาระของหน้าที่ในสหประชาชาติ เสด็จในกรม ฯ ได้ทรงแสดงความขบใจสมาชิกทั้งหลาย ที่ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในที่ประชุมใหญ่ สมาชิกทุกคนได้ยื่นขึ้นถวายพระพร โดยการทนมมืออย่างพร้อมเพรียงโดยไม่มีกำหนดหมายมาแต่ก่อน แล้วจึงเสด็จจากที่ประชุม ต่อมามหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด ได้เชิญเสด็จให้มารับปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ทางกฎหมายแพ่ง ได้เสด็จมาทรงรับเกียรติอันสูงนี้ในห้องประชุมใหญ่ต่อหน้าผู้มีเกียรติทั้งหลายเป็นจำนวนมาก เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ค.ศ. ๑๙๕๘ มีผู้อ่านเกียรติคุณความดีเป็นภาษาลาติน มีคำแปลเป็นภาษาอังกฤษดังต่อไปนี้

English Abstract of Latin Oration delivered by the Public Orator in a Convocation held on 1 March 1958.

Major General H.R.H. Prince Wan Waithayakorn Krommun Naradhip Bongsprabandh M.A. Balliol College.

Not long ago I was congratulating Marlborough College on having natured within a single decade three sons of such eminence as the Archbishop of Canterbury, the Lord High Chancellor of that time, and the Lord Chief Justice. Congratulations are now due again : for here is a younger son of the same school to add to the three—one whose name commands respect not only among his own people but throughout the world. This country was the first to see him serving as envoy of his own; France and the League of Nations were next; and later our American allies; to whose country he went as Ambassador and also as Thailand's Delegate to the United Nations. You know how big a part he has played internationally and with what acclaim he presided two years ago over a session of the United Nations General Assembly. You know, too, how distinguished a place he occupies at home in virtue of his birth, his rank, and his honours : and how remarkably popular has been his appointment these last six years as Minister for Foreign Affairs. He agrees, if I am not mistaken, with Cicero, who once wrote : There is nothing more glorious nor of wider import than the solidarity of mankind—a partnership, as it were, and sharing interests, and true affection of man for man throughout the world. Certainly no one has worked harder to restrain warlike passions ; to make individuals think of the common good ; and to ensure that with one mind and one voice we can all quote Ovid's words:

In U.N.O. is our one salvation.

I present to you for admission to the honorary degree of D.C.L. His Royal Highness Prince Wan Waithayakorn.

ใน พ.ศ. ๒๔๖๒ ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ เสด็จในกรมเป็นเลขาธิการตรี อยู่ที่สถานทูตไทยที่กรุงปารีส ทรงได้รับแต่งตั้งเป็นเลขาธิการคณะทูตไทยในที่ประชุมสันติภาพทางกรุงเทพฯ ก็ได้ส่งคณะทูตไทยออกไปสมทบ มี มองซิเออร์ ประเด็นเก ชาวฝรั่งเศส ซึ่งรับราชการเป็นที่ปรึกษากฎหมายในกระทรวงยุติธรรมไปด้วย มองซิเออร์ ประเด็นเก บอกข้าพเจ้าว่า คณะทูตไทยจะเอาไปใช้ให้วังต้น และให้เขียนหนังสือราชการเป็นภาษาฝรั่งเศส เมื่อคณะทูตไทยที่ไปจากกรุงเทพฯ ถึงกรุงปารีส ก็มีข่าวว่าประเทศไทยจะมีผู้แทนในที่ประชุมสันติภาพคนเดียว ประเทศเล็กๆ อื่นมีถึง ๒ คน คณะทูตไทยรู้สึกว่าจะเสียเกียรติ เพราะไทยส่งทหารไปช่วย มองซิเออร์ ประเด็นเก เมื่อกลับมาบอกข้าพเจ้าว่า หลงทางเข้าไม่ถึงหาทางไม่พบ ส่วนหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร ได้ทรงวังต้นเข้าหาคนสำคัญ เห็นทางจะขอให้ไทยมีผู้แทน ๒ คน และจัดการได้สำเร็จ หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร เป็นผู้สามารถเขียนหนังสือราชการภาษาฝรั่งเศสดีกว่าเขาซึ่งเป็นคนฝรั่งเศส เป็นคนที่มีปัญญาดี มีความกตัตติเขียนหนังสือกลมเกลี้ยง ต่อไปจะเป็นเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ เป็นใหญ่ในราชการ เพราะเป็นผู้ที่สามารถแก้ปัญหาขัดข้องที่สำคัญๆ ได้อย่างดี

เสด็จในกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ได้เสด็จกลับเข้ามารับราชการที่กระทรวงต่างประเทศ ได้ทรงเลื่อนขึ้นเป็นเลขาธิการเอก ประจำกองบัญชาการ เป็นที่รักใคร่ของคนทั่วไปทำงานได้ดีแคล่วคล่องว่องไว ภาษาอังกฤษดีมาก เลยโปรดเกล้าฯ ให้แปลเทศน์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าเป็นภาษาอังกฤษ ก็ทรงได้ดี สมเด็จพระยาเทววงศ์ฯ เสนาบดีโปรดปรานมาก ได้เลื่อนขึ้นเงินเดือน และเหรียญตรา ได้รับพระราชทานตรา ประถมาภรณ์มงกุฎไทยเร็วมาก เร็วกว่าเจ้านายในวังนั้น เสด็จในกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงเป็นภราทรแห่งชาติยวราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมวงศ์ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐมจุลจอมเกล้า มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก มหาวชิรมงกุฎ เหรียญคุณวุฒิมาลา เข็มศิลปวิทยา และเข็มราชการแผ่นดิน และได้ทรงรับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่างประเทศเป็นจำนวนมาก เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทววงศ์วโรปการ ล้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๒๔๖๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ ทรงเป็นเสนาบดีสืบต่อเนื่องมา และมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้เสด็จในกรมหมื่นนราธิปฯ เป็นปลัดทูลฉลอง เมื่อพระชนมพรรษาได้ ๓๓ พรรษา ได้รับราชการเต็มสติปัญญาและความสามารถ ในพุทธศักราช ๒๔๖๙ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเสด็จในกรมหมื่นนราธิป-

พงศ์ประพันธ์ ดำรงตำแหน่งอัครราชทูตไทย ณ กรุงลอนดอน เฮก และบรัสเซลส์ เมื่อพระ
ชนมพรรษาได้ ๓๕ พรรษา ได้ทรงทำหน้าที่นี้เป็นอย่างดี ใน พ.ศ. ๒๔๗๓ เมื่อครบกำหนด
การเป็นอัครราชทูตไทยประจำกรุงลอนดอน เฮก และบรัสเซลส์ ๔ ปีแล้ว ก็ได้เสด็จกลับ
ประเทศไทย ใน พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้ทรงรับแต่งตั้งเป็นศาสตราจารย์ในคณะอักษรศาสตร์ แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใน พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้ทรงรักษาการณ์แทนคณบดี คณะนิติศาสตร์
ใน พ.ศ. ๒๔๗๖ ประเทศไทยคำรวิที่จะขอแก้ไขสนธิสัญญากับนานาชาติ จึงได้สืบหาคนที่
ศึกษามีความรู้ ความชำนาญ และสามารถในเรื่องสนธิสัญญากับนานาชาติ และรู้การต่าง
ประเทศดี เพื่อตระเตรียมการ ได้ประชุมกันหลายครั้งหลายหน ในที่สุดตกลงให้เชิญเสด็จ
ในกรมหมื่นนราธิป ฯ มาดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาฝ่ายไทยในกระทรวงการต่างประเทศ เมื่อทรง
รับตำแหน่งนี้แล้วจึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งให้เสด็จในกรมหมื่นนราธิป ฯ เป็นที่ปรึกษา
ฝ่ายไทยในกระทรวงการต่างประเทศ ทรงแสดงความสามารถแก้ปัญหาข้อขัดข้องได้ดี และ
สามารถทรงงานอย่างอื่นได้ จึงได้ขอให้ทรงเป็นที่ปรึกษาสำนักงานนายกอีกตำแหน่งหนึ่ง ใน
สมัยที่พระยาพลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี ได้รับคำขอร้องให้ทรงราชการมากมาย
ได้ทรงงานสำคัญให้สำเร็จเสร็จสิ้นไปได้ ทรงเหน็ดเหนื่อยเป็นอันมาก ใน พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้มี
การแก้ไขสนธิสัญญากับนานาชาติ เสด็จในกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ เป็นกำลังสำคัญใน
งานเรื่องนี้ เมื่อได้แก้ไขสนธิสัญญานานาชาติสำเร็จเสร็จสิ้นแล้ว ใน พ.ศ. ๒๔๘๒ เดือน
กันยายน ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สถาปนาเป็นพระองค์เจ้า มีค่านำหน้าพระนามตาม
จารึกในพระสุพรรณบัฏว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรวงศ์ไวยายากร ในเดือน ธันวาคม
๒๔๘๔ สงครามเอเชียบูรพาได้เกิดขึ้น เสด็จในกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ได้ทรงงานที่
สำคัญ เหน็ดเหนื่อยเป็นอันมาก ในเดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
สถาปนาพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรวงศ์ไวยายากร ขึ้นเป็น พระเจ้าวรวงศ์เธอ

ใน พ.ศ. ๒๔๘๘ ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้ตั้งให้เป็นกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ
ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้ทรงงานในสภาผู้แทนเป็นอย่างดี ทรงมีความรู้เรื่องกฎหมายรัฐธรรมนูญดี
ต่อมาที่ประชุมสภาผู้ร่างรัฐธรรมนูญได้ตั้งให้เสด็จในกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ เป็นประธาน
กรรมการร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๙๑

ใน พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้ไปดำรงตำแหน่งเอกอัคร
ราชทูตประจำสหรัฐอเมริกา และผู้แทนฝ่ายไทยในองค์การสหประชาชาติ ที่กรุงนิวยอร์ก ก็
ได้ทรงทำราชการในหน้าที่นี้เป็นอย่างดี ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้
สถาปนาพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรวงศ์ไวยายากร ขึ้นเป็นพระองค์เจ้าต่างกรม มีพระ
นามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์

ใน พ.ศ. ๒๔๙๕ เสด็จในกรมหมื่นนราธิปฯ ได้ทรงรับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

ใน พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ พระราชทานยศทหารให้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ เป็นพลตรี

ใน พ.ศ. ๒๕๐๒ เสด็จในกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงรับตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี ได้ทรงราชการเต็มสติปัญญา และความสามารถ ต่อมาได้ทรงรับตำแหน่งอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อีกตำแหน่งหนึ่ง เพราะเหตุว่า ทรงคุ้นเคยกับนิสิตนักศึกษาทั้งหลาย โดยที่เป็นศาสตราจารย์ ทรงสอนมาเป็นเวลานาน เมื่อทรงลาออกจากตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีเพราะพระชนม์มาก ท่านนายกรัฐมนตรีอนุญาโตให้ออก แต่ขอให้ดำรงเป็นอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ต่อไปอีกวาระหนึ่ง ได้ทรงรับตำแหน่งนี้จนถึงเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๑๔

ในทางสังคม ได้เคยทรงเป็นนายกสมาคมนักเรียนเก่าอังกฤษ และสมาคมนักเรียนเก่าโรงเรียนราชวิทยาลัย เคยเป็นนายกสโมสรโรตารีกรุงเทพฯ และเคยเป็นผู้ว่าการภาคโรตารี ๓๓๐ ซึ่งมีเขตกว้างขวาง รวมประเทศไทย ประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ และกูดซิงห์ กว้างขวางในระหว่างคนไทยและต่างประเทศ คนโดยมากในโลกนี้รู้จักพระองค์ท่าน เพราะได้ทำชื่อเสียงไว้ที่สหประชาชาติ

ตามพระประวัตินี้ แสดงให้เห็นว่า เสด็จในกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ได้ทรงศึกษาดีเด่นในโรงเรียนราชวิทยาลัย ถึงได้ทุนเล่าเรียนของหลวงเป็นรายวัน ทรงศึกษาดีเด่นที่โรงเรียนประจำ ชื่อ Marlborough ที่ประเทศอังกฤษ ถึงได้รางวัล ทรงศึกษาดีเด่นที่มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด และที่โรงเรียนการทูตที่กรุงปารีส ทรงศึกษาดี ได้รางวัลที่ ๑ เมื่อทรงรับราชการเป็นข้าราชการพลเรือน ก็ทรงราชการได้ดีเด่น ได้บำเหน็จความชอบ ได้เงินเดือนเลื่อนขั้นตั้งแต่ผู้น้อยขึ้นมาเป็นชั้น ๆ ทรงรับตำแหน่งปลัดกระทรวงการต่างประเทศ เมื่อพระชนมพรรษาได้ ๓๓ พรรษา เป็นราชทูตไทยที่กรุงลอนดอน เมื่อพระชนมพรรษาได้ ๓๕ พรรษา เมื่อทรงรับราชการเป็นข้าราชการการเมืองก็เป็นรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ และทรงเป็นรองนายกรัฐมนตรี เมื่อทรงราชการในสหประชาชาติ ในฐานะที่เป็นผู้แทนประเทศไทย ก็ได้รับเกียรติอย่างสูงถึงเป็นประธานสมัชชาใหญ่ในองค์การสหประชาชาติ ในสมัยประชุมครั้งที่ ๑๑ ซึ่งเป็นเกียรติแก่พระองค์ท่าน เป็นเกียรติแก่รัฐบาล ประเทศไทย และคนไทย

พระยามานวราชเสวี

វិទ្យុកាសត្រី

นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย	๑
แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมือง	๑
การศึกษากับการพัฒนาทางการเมือง	๕
วัฒนธรรมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษา	๑๑
มหาวิทยาลัยและสิ่งแวดล้อมอันกับ Political socialization ของนิสิตนักศึกษา	๑๗
สรุป	๒๘
บรรณานุกรม	๓๑
วัฒนธรรมการเมืองไทยกับการพัฒนาทางการเมือง	๓๓
๑. อารัมภบท	๓๓
๒. วัฒนธรรมการเมือง (Political Culture)	๓๖
๓. การพัฒนาทางการเมือง (Political Development)	๔๓
๔. วัฒนธรรมการเมืองไทย	๔๘
๕. วัฒนธรรมการเมืองไทยกับการพัฒนาทางการเมือง	๕๖
๖. สรุป	๖๕
ค่านิยมของผู้นำกับการพัฒนา	๗๑
ภาคผนวก—คำถามเฉพาะที่ใช้สร้าง Values scale	๘๖
Questionairs on Leaders' Values	๘๘
คำจำกัดความต่างๆ ของค่านิยม	๕๑
บรรณานุกรม	๕๒

นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะพิจารณาและตั้งข้อสมมติฐานในด้านเกี่ยวกับบทบาทของผู้ได้รับการศึกษาชั้นสูง ที่ต่อการพัฒนาทางการเมืองของไทย โดยอาศัยข้อมูลที่มีอยู่ขณะนี้ เพื่อให้มีการค้นคว้าพิสูจน์ในระดับที่ลึกซึ้งและกว้างขวางต่อไป

เป็นที่ยอมรับกันว่าผู้ที่ได้รับการศึกษาชั้นสูงเป็นผู้มีบทบาทอย่างสำคัญในการนำมาซึ่งความก้าวหน้าแก่ประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ทั้งนี้เพราะการศึกษาเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความเจริญทางด้านเทคโนโลยีและทางด้านวิชาการ อันจำเป็นต่อสังคมสมัยใหม่ นอกจากนี้ยังนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ทศนคติของบุคคลที่มีต่อตัวเอง ต่อครอบครัวและสิ่งแวดล้อม โดยดั้งเดิมแล้วการศึกษาเป็นเรื่องของการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากชนรุ่นหนึ่งไปสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง เท่ากับเป็นการรักษาสภาพคงเดิม หรือสภาพที่ยอมรับกันในสังคมขณะนั้น แต่ในปัจจุบันการศึกษาเป็นพลังสำคัญที่ทำลายล้างสภาพคงเดิม และนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในสังคม จึงมีความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมือง

ก่อนที่จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ของนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมือง น่าจะได้กล่าวถึงการพัฒนาทางการเมืองสักเล็กน้อย ปัญหาที่สำคัญที่สุดก็คือการพัฒนาทางการเมืองคืออะไร การศึกษาด้านนี้ มีขอบเขตครอบคลุมมากน้อยแค่ไหน

ในด้านความเป็นมาและขอบเขตของการศึกษาทางด้านนี้อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาทางด้านการพัฒนาทางการเมือง ทางด้านการปรับปรุงระบบการเมืองให้ทันสมัย ตลอดจนทางด้านการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม กำลังเป็นที่สนใจของนักรัฐศาสตร์และนักวิชาการด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้มีความพยายามที่จะศึกษาถึงแนวทางและแบบแผนของความเจริญหรือความเสื่อมทางการเมือง ทั้งของประเทศที่เจริญแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา ตลอดจนพยายามที่จะแสวงหาทฤษฎีของการพัฒนาทางการเมืองโดยทั่วไป ดังนั้นการศึกษาทางด้านนี้จึงต้องคำนึงถึงปัจจัยทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม มานุษยวิทยา จิตวิทยาสังคม ประวัติศาสตร์ และอื่น ๆ ด้วย ปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการพัฒนาทางการเมืองทั้งสิ้น

การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมือง ถือได้ว่าสืบเนื่องมาจากความจริงที่ว่าในขณะนี้ การศึกษาทางด้านเกี่ยวกับ “การพัฒนา” กำลังได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง

และเกี่ยวข้องกับวิชาต่างๆ เช่น เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยาสังคม และรัฐศาสตร์^(๑) วิชาอย่างเศรษฐศาสตร์ ได้ก้าวหน้าไปอย่างมากในการศึกษาด้านพัฒนา เศรษฐกิจ จนเป็นศาสตร์ที่มีทฤษฎีที่ค่อนข้างแน่นอนและมีการยอมรับอย่างกว้างขวางกว่า วิชาแขนงอื่น ๆ แต่การศึกษาทางด้านพัฒนาเศรษฐกิจที่ดี หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ก็ดี จำต้องคำนึงถึงปัจจัยทางด้าน การเมือง ทางด้านจิตวิทยา ประวัติศาสตร์และอื่น ๆ เพื่อจะทำให้เราเข้าใจการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัย หรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัย (modernization) ของประเทศต่างๆ ได้ดีขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมีความจำเป็นที่จะ ต้องศึกษาการพัฒนาทางการเมืองอย่างจริงจัง ๆ จัง ๆ ขึ้น

นอกจากนี้การศึกษาในด้านการพัฒนาทางการเมืองนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของความ พยายามที่จะทำให้วิชารัฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่แท้จริง ก็มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน มีทฤษฎีที่แน่นอนและที่พิสูจน์ได้^(๒) การศึกษาวิชารัฐศาสตร์โดยดั้งเดิมแล้วเน้นหนักในด้านปรัชญา ทฤษฎีทางรัฐศาสตร์จึงเป็นเรื่องของปรัชญา เป็นเรื่องของแนวความคิด เป็นเรื่องของอะไร ควร อะไรไม่ควร ความพยายามที่จะศึกษาวิชารัฐศาสตร์จากสภาพความเป็นจริง เพื่อจะ สร้างหลักเกณฑ์โดยทั่ว ๆ ไปได้ปรากฏมาก่อนแล้วในด้านการศึกษาพฤติกรรมทางการเมือง ในสหรัฐอเมริกาและในยุโรปตะวันตก แต่สำหรับประเทศที่กำลังพัฒนาหรือประเทศที่เกิดใหม่ ทั้งหลายเพิ่งจะได้มีการศึกษากันอย่างจริงจังเมื่อไม่นานมานี้เอง

เนื่องมาจากการเมืองในประเทศกำลังพัฒนาเหล่านี้ มีลักษณะที่แตกต่างไปจาก ประเทศที่เจริญแล้วในยุโรปตะวันตกและอเมริกาเหนือ ดังนั้นหลักเกณฑ์ของพฤติกรรม ทางการเมืองต่างๆ ที่ได้มาจากข้อมูลของประเทศเหล่านี้ จึงใช้ไม่ได้กับประเทศที่กำลัง พัฒนา เราจะเห็นได้ง่ายๆ อย่างเห็นต้นว่า การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลในประเทศแถบเอเชีย แอฟริกา และลาตินอเมริกา หาได้เป็นไปในลักษณะเดียวกับประเทศตะวันตกไม่ หลาย ประเทศในแถบนี้ประสบกับความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง มีการรัฐประหารโดยผู้นำ ทางทหารหรือไม่ก็ประชาธิปไตยดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่น ตลอดจนมีการแก้ไขปัญหาและ ข้อขัดแย้งทางการเมืองโดยใช้กำลังอาวุธเข้าต่อสู้กัน สิ่งเหล่านี้ทำให้กันรัฐศาสตร์จำเป็นต้อง หาคำอธิบายใหม่ต่อปรากฏการณ์ทางการเมืองในประเทศเหล่านี้ หนังสือของ อัลมอนด์ (Almond) และโคลแมน (Coleman) เรื่อง Politics of Developing Areas หรืออย่างของ Lucian Pye: Politics, Personality and Nation-Building ที่ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการเมืองของพม่า ก็

(๑) สำหรับข้อคิดค้นนี้ดูได้จาก Charles W. Anderson, Fred R. von der Meden, Crawford Young, *Issues of Political Development* (Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1967) pp. 3-7

(๒) ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก Gabriel Almond and G. Bingham Powell, *Comparative Politics: A Developmental Approach* (Boston: Little Brown, 1966) pp. 2-9

เป็นผลงานตัวอย่างของความพยายามทางด้านนี้ของนักรัฐศาสตร์ และต่อจากนั้นก็ได้มีการศึกษาการเมืองของประเทศกำลังพัฒนากว้างขวางมากขึ้นทุกที

การศึกษาการเมืองของประเทศกำลังพัฒนานี้ ได้มีส่วนช่วยอย่างมากต่อการศึกษาการพัฒนาทางการเมือง โดยที่ทำให้เราสามารถที่จะวิเคราะห์ลักษณะทางการเมืองของประเทศเหล่านี้ได้อย่างมีความหมายมากขึ้น และช่วยให้เราสามารถประเมินพฤติกรรมทางการเมืองของประเทศเหล่านี้ นอกจากนั้นข้อมูลตลอดจนแนวความคิดต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาประเทศกำลังพัฒนาอาจนำมาเปรียบเทียบกับประวัติความเจริญทางการเมืองและการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัย ที่เป็นมาในประวัติศาสตร์ของประเทศในยุโรป และอเมริกาเหนือ ตลอดจนของสหภาพโซเวียต^(๑) ว่ามีลักษณะที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด ทั้งหมดนี้เป็นความหวังของนักรัฐศาสตร์และนักวิชาการสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่จะเสริมสร้างการศึกษาการพัฒนาทางการเมืองให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น และมีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนมากขึ้น

ปัญหาที่ยังค้างอยู่ก็คือการพัฒนาทางการเมืองคืออะไร อะไรเป็นลักษณะสำคัญของการเมืองที่พัฒนาแล้ว ปัญหาเหล่านี้ได้รับการถกเถียงกันอย่างมากในหมู่นักรัฐศาสตร์ พาย (Pye) ได้ประมวลคำจำกัดความต่าง ๆ ของการพัฒนาทางการเมืองไว้ในหนังสือของเขา^(๒) อันอาจจะนำมากล่าวอย่างย่อ ๆ ได้ในที่นี้ คือ

๑. การพัฒนาทางการเมืองเป็นเรื่องของการจัดระเบียบทางการเมืองอันจำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ
๒. การพัฒนาทางการเมืองเป็นเรื่องของลักษณะการเมืองในสังคมอุตสาหกรรม
๓. การพัฒนาทางการเมือง เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองให้ทันสมัย (political modernization) เป็นเรื่องของการปรับปรุงระบบการเมืองให้ เป็นไปตามความคิดอุดมคติ
๔. การพัฒนาทางการเมืองเป็นเรื่องของการดำเนินงานของรัฐบาล
๕. การพัฒนาทางการเมืองเป็นเรื่องของการบริหารและระบบกฎหมาย
๖. การพัฒนาทางการเมือง เป็นเรื่องของการระดมพลเมืองให้มีส่วนร่วมทางการเมือง
๗. การพัฒนาทางการเมืองเป็นเรื่องของการสร้างระบบประชาธิปไตย

(๑) การศึกษาในด้านนี้เกี่ยวกับ Modernization ในประวัติศาสตร์ที่สำคัญก็มีของ C.E. Black, *The Dynamics of Modernization* (New York: Harper Torchbook, 1967) S.N. Eisenstadt, *Modernization: Protest and Change* (Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1966) and Barrington Moore, *Social Origin of Dictatorship and Democracy Lord and Peasant in the Making of the Modern World* (Boston: Beacon Press, 1967)

(๒) Lucian W. Pye, *Aspects of Political Development* (Boston: Little Brown, 1966) pp. 33-45

๘. การพัฒนาทางการเมืองเป็นเรื่องของการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองและให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างมีระเบียบ
๙. การพัฒนาทางการเมือง เป็นลักษณะหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

อย่างไรก็ตาม พาย ไม่ได้กล่าวว่าทั้งหมดนี้เป็นคำจำกัดความที่ถูกต้องของการพัฒนาทางการเมือง เขากล่าวว่าสิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางการเมืองอย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตาม พาย เห็นว่าควรจะได้มีการวางขอบข่ายของการพัฒนาทางการเมืองที่แน่นอนและรัดกุมกว่านี้

พาย และ โคลแมน ได้ให้ลักษณะที่สำคัญ ๓ ประการของการพัฒนาทางการเมือง คือความเท่าเทียมกัน (equality) ในระบบการเมือง ความสามารถ (capacity) ของระบบการเมือง และความแตกต่างกัน (differentiation) ของหน่วยต่าง ๆ ในระบบการเมือง^(๑)

ในด้านความเท่าเทียมกันนั้น ถือว่าเป็นลักษณะโดยทั่วไปที่จะต้องมีขึ้นในขณะที่ระบบการเมืองมีความเจริญก้าวหน้าขึ้น ความเท่าเทียมกันนี้รวมถึงการที่มวลชนมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในกิจกรรมในทางการเมือง การเข้ามามีส่วนร่วมนี้ พาย และ โคลแมน เห็นว่า อาจจะเป็นในรูปของประชาธิปไตย หรือเป็นการระดมพลเมืองให้เข้าร่วมทางการเมืองในระบบเผด็จการก็ได้ แต่ทั้งหมดนี้ก็ถือว่าเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเช่นเดียวกัน

นอกจากนั้นความคิดทางด้านเกี่ยวกับความเท่าเทียมกัน ยังรวมถึงแนวความคิดที่ว่า ทุกคนควรจะมีมีความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย บุคคลในสังคมทุกคนควรจะอยู่ภายใต้กฎหมายเหมือนกัน และกฎหมายก็ควรจะมีลักษณะที่ไม่เป็นเรื่องตัวบุคคล ซึ่งเรื่องนี้ตรงกับความคิดของ แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) และ ตัลคอตต์ พาร์สันส์ (Talcott Parsons) ที่มองเห็นว่าสังคมสมัยใหม่นั้นจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์ที่มีลักษณะของความมีเหตุผล (rationality) และมีลักษณะที่ใช้บังคับได้กับคนโดยทั่วไป (universalistic)

การคัดเลือกบุคคลเข้าทำงานตลอดจนการพิจารณาความดีความชอบ ก็ต้องใช้หลักของความเท่าเทียมกันคือ ดูความสามารถหรือดูผลของการทำงาน (achievement) เป็นเกณฑ์ ความคิดเช่นนี้ แมกซ์ เวเบอร์ และ ตัลคอตต์ พาร์สันส์ ถือว่าเป็นลักษณะที่สำคัญอันหนึ่งของสังคมสมัยใหม่ ซึ่งตรงกันข้ามกับสังคมจารีตประเพณี (traditional society) ที่ใช้ความผูกพันทางครอบครัว วงศ์ตระกูล หรือการกำเนิดเป็นเกณฑ์^(๒)

(๑) Lucian W. Pye, *Aspects of Political Development*, pp. 45-48 and James S. Coleman, ed., *Education and Political Development* (Princeton: Princeton University Press, 1965) pp. 15

(๒) Talcott Parsons, *The Social System* (Glencoe: The Free Press, 1951)

ลักษณะอันที่สองก็คือความสามารถ (capacity) ของระบบการเมือง อันนี้หมายถึง ผลงานของรัฐบาลว่ามีประสิทธิภาพแค่ไหนและมีผลต่อสังคมมากน้อยเท่าไร ดังนั้นจึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับความสามารถของรัฐบาลในการที่จะให้นโยบายของตนได้รับการปฏิบัติ และผลงานและนโยบายของรัฐบาลจำต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับชีวิตของคนในสังคมมากกว่าในระบบการเมืองที่ต่ำหลัง รัฐบาลในสังคมที่ยังต่ำหลังมีหน้าที่แต่เพียงป้องกันการรุกรานจากภายนอก รักษาความสงบภายใน และบำบัดทุกข์บำรุงสุขราษฎร จึงเป็นเรื่องของการรักษาสถานภาพคงเดิมมากกว่าที่จะให้มีการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงสังคม ซึ่งเป็นหน้าที่ที่สำคัญของรัฐบาลในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงหรือที่เจริญแล้ว

ความสามารถของระบบการเมืองอาจจะดูได้จากการดำเนินงาน และนโยบายของรัฐบาล และของระบบการเมือง ว่ากระทำไปได้มากน้อยแค่ไหนในขณะที่มีการขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคมมากขึ้นทุกที เป็นที่ยอมรับกันว่าในขณะที่สังคมเจริญขึ้น จะมีกลุ่มต่างๆ ทางสังคมมากขึ้นและจะมีการขัดแย้งมากขึ้นเป็นเงาตามตัว สถาบันทางการเมืองจำต้องสามารถที่จะขจัดหรือไกล่เกลี่ยการขัดแย้งเหล่านั้น และสามารถดำเนินกิจการของตนได้อย่างราบรื่น และถ้าสถาบันทางการเมืองไม่สามารถจะแก้อุปสรรคดังกล่าวได้ ก็จำต้องมีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงสถาบันดังกล่าว ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระบบการเมืองนั้น ๆ ด้วย ดังนั้นลักษณะของสถาบันทางการเมืองและการบริหารจึงเป็นเรื่องของเหตุผล (rationality) และปลื้กตัวออกจากทางด้านศาสนาหรือจากความเชื่อถือเก่า ๆ มากขึ้น

ลักษณะอันที่ ๓ ก็คือการมีความแตกต่างกัน (differentiation) และความชำนาญเฉพาะอย่าง (specialization) ในสถาบันต่างๆ และโครงสร้างมากขึ้น มีการจัดแบ่งงานของสถาบันของรัฐบาลให้มีหน้าที่เฉพาะอย่างมากขึ้น และในขณะเดียวกันจะมีกลุ่มต่างๆ ทางสังคมที่มีลักษณะและทำหน้าที่แตกต่างกันมากขึ้น ในสังคมที่ยังไม่เจริญ บุคคลๆ เดียวหรือสถาบันเดียวอาจจะทำหน้าที่หลายๆ อย่าง เช่นอาจจะเป็นผู้ออกกฎหมายและเป็นผู้พิจารณาผู้กระทำผิดในเวลาเดียวกัน กลุ่มทางสังคมก็ไม่มีมากมายนัก ที่สำคัญอาจจะมีเพียงพวกชาวนา พวกข้าราชการ หรือพวกผู้ปกครองเท่านั้น แต่เมื่อสังคมเจริญขึ้นก็มีการแบ่งงานกันทำเฉพาะอย่างมากขึ้น เช่นมีการแบ่งอำนาจหน้าที่ทางด้านนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ ให้สถาบันต่างๆ ทำ หรืออย่างฝ่ายบริหารก็อาจจะมีการแบ่งแยกหน้าที่และความชำนาญพิเศษให้หน่วยต่างๆ เป็นผู้ดำเนินงาน ทางด้านสังคมโดยทั่วๆ ไปก็มีกลุ่มชนชั้นต่างๆ มากขึ้น มีชนชั้นกลาง มีพวกกรรมกร มีพรรคการเมือง มีกลุ่มอาชีพ และสมาคมต่างๆ เป็นต้น

พวย ได้บอกต่อไปว่าลักษณะทั้ง ๓ ประการที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ไม่จำเป็นจะต้องเข้ากันได้อย่างสนิท ในขณะที่สังคมเปลี่ยนแปลงไป การเน้นหนักในลักษณะหนึ่งอาจมีผลกระทบต่ออีกลักษณะหนึ่งก็ได้ เช่นถ้าระบบการเมืองพยายามที่จะเน้นถึงความสามารถ (capacity) ก็อาจจะต้องยอมเสียในเรื่องความเท่าเทียมกันในระบบการเมืองก็ได้ หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง การที่รัฐบาลเน้นในแง่ของเสถียรภาพของรัฐบาลก็อาจจะจำกัดการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนก็ได้

อัมมอนด์ และ เพาเวล ก็ได้ให้แนวความคิดทางด้านการพัฒนาทางการเมืองไว้คล้ายคลึงกับของ พวย และ โคลแมน ว่า การที่จะคว่ำระบบการเมืองใดพัฒนาไปมากน้อยแค่ไหนนั้นให้ยึดหลัก ๓ ประการเช่นกันในการเปรียบเทียบ^(๑) คือการแบ่งแยกความแตกต่าง (differentiation) ในโครงสร้างทางการเมือง การมีระบบย่อยที่มีอิสระตามสมควร (sub-system-autonomy) และลักษณะอันสุดท้ายได้แก่การทำให้วัฒนธรรมการเมือง (political culture) มีลักษณะที่ขี้อ่อนนุ่ม (secularization of political culture)

สำหรับใน ๒ ลักษณะแรกนั้น นอกจาก อัมมอนด์ และ เพาเวล จะพูดถึงในด้านของการแบ่งแยกความแตกต่างของหน่วยต่าง ๆ ในระบบการเมืองแล้ว เขายังได้เน้นถึงความมีอิสระของระบบย่อย ซึ่งถือว่าเป็นพัฒนาการด้านหนึ่งของระบบการเมืองเช่นการพัฒนาของพรรคการเมือง กลุ่มอิทธิพล สื่อสารมวลชน ซึ่งช่วยในการสร้างข้อเรียกร้องและข้อเสนอแนะทางการเมือง และช่วยเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระบบประชาธิปไตย และระบบเผด็จการได้ชัดเจน ทั้งนี้เพราะเราทราบได้ว่าทั้งระบบประชาธิปไตยและระบบเผด็จการต่างก็มีสื่อมวลชน และสถาบันที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มอิทธิพลและพรรคการเมือง แต่ความแตกต่างมีอยู่ว่า ในด้านการดำเนินงานที่แท้จริงแล้ว ในระบบการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยจะมีสถาบันเหล่านี้ที่มีอิสระพอสมควร ในขณะที่ในระบบเผด็จการสถาบันเหล่านี้ มักขึ้นอยู่กับผู้นำทางการเมืองและระบบราชการ บทบาทในด้านการสร้างข้อเรียกร้องและข้อเสนอแนะที่มีฐานะอิสระพอสมควร จึงมีน้อยกว่าในระบบประชาธิปไตย

ในด้าน secularization ของวัฒนธรรมการเมืองนั้น มีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับลักษณะ ๒ อันแรก คำว่าวัฒนธรรมการเมืองหรือ political culture นั้น หมายถึงแบบแผนของทัศนคติและความรู้สึก^(๒) ของบุคคลต่อการเมือง เป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลนั้น ๆ วัฒนธรรมการเมืองครอบคลุมไปถึงความรอบรู้ทางการเมือง ความรู้สึกเกี่ยวกับสถาบันทางการเมือง ตลอดจนความรู้สึกพึงพอใจในสถาบันหรือระบบการเมือง

(๑) Almond and Powell, *op. cit.*, pp. 299-300

(๒) *Ibid.*, pp. 50

นั้น ๆ การ secularization ของวัฒนธรรมการเมืองเป็นเรื่องการทำให้วัฒนธรรมการเมือง ยึดอยู่บนสภาพที่เป็นจริง (pragmatic และ empirical orientation) มากไปกว่าที่ยึดอยู่บน ความเชื่อที่มั่งงายและไร้เหตุผล และเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการมีการแบ่งแยกบทบาทใน สังคม เช่นสภาพสังคมที่ล่าหลังอย่างสังคมของเอสกีโมหรือสังคมของพวกคนป่าเผ่าต่าง ๆ (tribemen) ไม่มีความคิดว่าบุคคลควรจะมีบทบาทต่าง ๆ กัน คือมีบทบาททางการเมือง ศาสนาหรือเศรษฐกิจ เมื่อมีการแบ่งบทบาทให้ชัดเจนขึ้น ประชาชนก็จะเข้าใจว่าตนควรจะมี บทบาททางการเมืองอย่างไรในสภาพการณ์ต่าง ๆ กัน เช่น จะเรียกร้องทางการเมืองผ่าน สถาบันใด เช่นผ่านพรรคการเมืองหรือกลุ่มอิทธิพล เป็นต้น ดังนั้นกล่าวอีกนัยหนึ่งการ secularization ของวัฒนธรรมทางการเมืองตามความหมายของอัมมอนด์และเพาเวล ก็คือ การทำให้วัฒนธรรมการเมืองมีลักษณะเฉพาะเจาะจง (specific orientation) มากขึ้นนั่นเอง นอกเหนือไปจากมีลักษณะที่ pragmatic และ empirical

ฮันติงตัน^(๑) ให้ความแตกต่างระหว่าง political modernization และ political development ในด้านของ political modernization นั้น ฮันติงตัน พูดถึงว่าควรจะให้ ความแตกต่างระหว่างการเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยทางการเมือง (political modernization) ในแง่ของทฤษฎีและในแง่ของทางปฏิบัติ ซึ่งมีความแตกต่างกันอยู่มาก ในด้านทฤษฎี นั้น ฮันติงตัน กล่าวว่า political modernization เป็นกระบวนการที่จะเปลี่ยนระบบการ เมืองแบบจารีตประเพณีมาเป็นระบบการเมืองที่ทันสมัย ดังนั้นก็อาจจะประกอบด้วย ลักษณะ ๓ ประการ คือ ในประการแรก เป็นเรื่องของการมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ อย่างมีเหตุผล (rationalization of authority) เป็นการเปลี่ยนอำนาจทางการเมืองที่เกี่ยวข้อง กับประเพณีนิยม ศาสนา วงศ์ตระกูล หรือเผ่าพันธุ์ มาเป็นอำนาจทางการเมืองระดับชาติ อันหนึ่งอันเดียวกันไม่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา ดังนั้นการปกครองจึงเป็นเรื่องของมนุษย์ ไม่ใช่พระเจ้า อำนาจทางการเมืองควรจะอยู่ในตัวของบุคคลไม่ใช่เป็นอำนาจตามธรรมชาติ และนำมาซึ่งการรวมอำนาจทางการเมืองเข้าสู่ศูนย์กลางเป็นการสร้างความเป็นชาติขึ้น และ ทำลายล้างอำนาจส่วนท้องถิ่น ให้มีการยอมรับระเบียบตลอดจนระบบกฎหมายที่มาจาก สถาบันระดับชาติ

ประการที่สอง ให้มีการแบ่งแยกความแตกต่างกันของสถาบันและโครงสร้าง เช่น เดียวกับแนวความคิดที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และในประการที่สามก็คือ การเข้ามีส่วนร่วม ทางการเมืองของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม การขยายการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองออกไปอาจ จะไม่เท่าเทียมกันในสังคมเผด็จการและสังคมประชาธิปไตย แต่อย่างไรก็ตาม ในระบบการ

(๑) Samuel P. Huntington, *Political Order in Changing Societies*, (New Haven: Yale University Press, 1968) pp. 34-39

เมืองสมัยใหม่ ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนในกิจการของรัฐบาลไม่รูปใดก็รูปหนึ่ง และชีวิตของเขาก็จะต้องได้รับอิทธิพลอย่างมากจากรัฐบาล

ในทางปฏิบัติกระบวนการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองให้ทันสมัยหาได้เป็นไปตามที่กล่าวไว้ข้างต้นเสมอไปไม่ modernization อาจจะทำลายระบบการเมืองแบบจารีตประเพณีลงไปได้ แต่ไม่ได้หมายความว่า จะนำมาซึ่งระบบการเมืองสมัยใหม่ อย่างเป็นทางการเป็นต้นว่า กระบวนการทำสังคมนิเทศให้ทันสมัยที่เกิดขึ้นในเอเชีย แอฟริกา และลาตินอเมริกา อาจจะเป็นการที่มีสังคมนิเทศมากขึ้น มีประชาชนรู้หนังสือมากขึ้น อุตสาหกรรมได้รับการกระตุ้น สื่อสารมวลชนมีการขยายตัวมากขึ้น แต่ประชาธิปไตย เสถียรภาพทางการเมือง และการรวมตัวเป็นชาติอะไรต่าง ๆ เหล่านี้ หาได้เจริญรอยตามสิ่งเหล่านี้ไม่ ในทางตรงกันข้ามกลับนำมาซึ่งความเสื่อมโทรมของประชาธิปไตย การขึ้นมามีอำนาจของฝ่ายทหาร ตลอดจนมีการปกครองแบบเผด็จการ แทนที่จะมีเสถียรภาพทางการเมือง กลับมีแต่การปฏิวัติรัฐประหาร แทนที่จะมีการรวมตัวของชนในชาติ กลับมีการขัดแย้งกันในแง่ของเผ่าพันธุ์ และบางแห่งก็กลายเป็นสงครามกลางเมือง นอกจากนี้ยังมีความเสื่อมโทรมในระบบราชการและฝ่ายบริหารอีกด้วย

อันต้งตันเห็นว่า ในขณะที่มีการเปลี่ยนแปลงสังคมนิเทศให้ทันสมัยนั้น อาจจะทำมาซึ่งความเสื่อมทางการเมือง (political decay) มากกว่าที่จะนำมาซึ่งการพัฒนาทางการเมืองก็ได้ ความเสื่อมทางการเมืองก็คือความไม่สามารถของระบบการเมืองที่จะรักษาระเบียบทางการเมืองไว้ได้ ส่วนการพัฒนาทางการเมืองนั้น อันต้งตัน หมายถึงการที่จะสร้างสถาบันทางการเมืองที่มีลักษณะยืดหยุ่น ที่ซับซ้อนและที่เป็นกลุ่มก้อนมากพอที่จะสามารถควบคุมการขยายตัวของกรมมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ได้ ตลอดจนสามารถที่จะส่งเสริมให้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมนิเทศและเศรษฐกิจ^(๑) ดังนั้น political modernization จึงเป็นกระบวนการนำมาซึ่งรูปแบบระบบการเมืองสมัยใหม่ และการพัฒนาทางการเมืองเป็นเรื่องของการสร้างระเบียบทางการเมือง (political order) การที่จะให้มีการพัฒนาทางการเมืองหรือระเบียบทางการเมือง อันต้งตันเห็นว่าจำเป็นต้องมี political institutionalization

ปัจจัยหลักของการรักษาระเบียบทางการเมืองก็คือสถาบันทางการเมือง สถาบันนั้นจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำมาซึ่งเสถียรภาพทางการเมือง และความเจริญทางด้านสังคมนิเทศและเศรษฐกิจ จำเป็นต้องมี institutionalization^(๒) หมายถึง

(๑) Ibid., pp. 266

(๒) Ibid., pp. 12 ผู้ที่ต้องการได้รายละเอียดโปรดดู Talcott Parsons, *Essays in Sociological Theory* (rev. ed., Glencoe: The Free Press, 1954) pp. 143-239; S.N. Eisenstadt "Institutionalization and Change, *American Sociological Review*, (April 1964) pp. 234-247

ความถึงกระบวนการที่จะทำให้องค์การและวิธีการปฏิบัติต่าง ๆ สามารถที่จะมีค่านิยมของตนเองและมีเสถียรภาพ ซึ่งประกอบด้วยการทำให้องค์การมีความสามารถที่จะปรับตัว (adaptability) มีลักษณะซับซ้อน (complexity) มีอิสระพอควร (autonomy) และมีความเป็นกลุ่มเป็นก้อน (coherence) สิ่งเหล่านี้จะทำให้สถาบันทางการเมืองสามารถดำรงอยู่ได้และดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

เท่าที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การพัฒนาทางการเมืองเป็นเรื่องของการที่ระบบการเมืองได้มาซึ่งความสามารถทางการเมือง ซึ่งได้แก่ความสามารถที่จะสร้างแบบแผนใหม่ของการรวมตัวในสังคม เพื่อจะสามารถควบคุมการขัดแย้งและความตึงเครียดในสังคมอันเกิดจากการที่มีการเพิ่มขึ้นของความแตกต่างกันของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม (differentiation) ตลอดจนความสามารถที่จะสร้างแบบแผนใหม่ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการตอบสนองความต้องการของประชาชน อันสืบเนื่องมาจากความต้องการให้มีความเท่าเทียมกัน การพัฒนาทางการเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงสร้างทางการเมือง (political structure) และวัฒนธรรมทางการเมือง (political culture)

การศึกษากับการพัฒนาทางการเมือง

อิทธิพลของการศึกษาที่มีต่อโครงสร้างทางการเมืองนั้นมองเห็นได้ชัด^(๑) จะเห็นได้ว่าสถาบันการศึกษาสมัยใหม่เท่านั้นจะเป็นแหล่งผลิตผู้เชี่ยวชาญเฉพาะอย่าง อันจำเป็นต่อสภาพของสังคมสมัยใหม่ที่มีการแบ่งแยกสถาบันต่าง ๆ ให้มีหน้าที่ชำนาญเฉพาะอย่างมากขึ้น ตลอดจนเป็นแหล่งฝึกอบรมประชาชนให้เข้ากับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การศึกษาในระดับสูงเป็นแหล่งที่ผลิตบุคคลสำหรับราชการ นักบริหาร นักเทคนิค และผู้ประกอบการอาชีพอื่น ๆ อันจำเป็นต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัย

แต่อิทธิพลของการศึกษาอีกอย่างหนึ่งก็คือ อิทธิพลที่มีต่อวัฒนธรรมทางการเมือง (political culture) การศึกษามีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองก็ในแง่ที่ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองมีส่วนเกี่ยวข้องกับ political socialization และ political socialization นี้เองที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการศึกษา

เราได้กล่าวมาแล้วอย่างคร่าว ๆ ถึงวัฒนธรรมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลในประเทศ ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อการเมืองของประเทศนั้น ๆ ระบบการเมืองจะมีลักษณะเช่นไรและจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับ บุคคลในระบบการเมืองนั้น ๆ จะมีทัศนะทางการเมืองอย่างไร มี

(๑) Coleman ed., *Education and Political Development*, pp. 16-17

วัฒนธรรมทางการเมืองอย่างไร เป็นต้นว่า มีการยอมรับกันไม่น้อยว่าปัจจัยหนึ่งที่ทำให้อเมริกามีระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ได้ ก็เพราะคนอเมริกันั้นมีความเชื่อมั่นในระบบนี้ มีบุคลิกเป็นประชาธิปไตย มีวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นประชาธิปไตย

สำหรับคำว่า political socialization ขณะนี้ได้รับการยอมรับให้ใช้ได้^(๑) ในวิชารัฐศาสตร์ โดยหมายถึงกระบวนการนำซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชน^(๑) ดังนั้นจึงเป็นกระบวนการที่จะทำให้บุคคลมีทัศนคติหรือความรู้สึกต่อระบบการเมืองต่อบทบาทที่ตนมีต่อระบบการเมืองนั้น ๆ ดังนั้น political socialization จึงเป็นกระบวนการที่จะเปลี่ยนแปลงหรือรักษาวัฒนธรรมทางการเมืองไว้ เป็นกระบวนการที่จะทำให้พลเมืองของประเทศมีความรู้เรื่องของการเมืองการปกครองของประเทศ ก่อให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิด ชอบพอเกลียดชัง หรือนิ่งเฉยต่อการเมือง ระบบการศึกษาเป็นสถาบันหนึ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการนี้ ตั้งแต่บุคคลเกิดจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่

ข้อมูลต่าง ๆ จากการศึกษาในอเมริกา และผลงานของ อัมมอนด์ และ เวอร์บา^(๒) ได้ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาคือปัจจัยที่สำคัญของ political socialization ทั้งสองคนได้พบว่าการศึกษาทำให้บุคคลมีความรู้เรื่องการเมืองดีขึ้น และมีความเชื่อมั่นสูงในบทบาททางการเมืองของตน สถานศึกษามีบทบาทอย่างสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติ ค่านิยม บุคลิกภาพของผู้ที่เข้ามศึกษา และก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างไปจากบุคคลที่มีการศึกษาต่ำ เช่น บุคคลที่มีการศึกษาสูงย่อมจะมีความสนใจทางการเมือง และมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าบุคคลที่มีการศึกษาต่ำ

สำหรับนิสิตนักศึกษานั้น เราถือว่ามีความสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศเป็นอย่างมาก ในฐานะที่พวกเขาต่อไปในอนาคตจะเป็นชนชั้นผู้นำ จะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการบริหารประเทศในระยะต่อไป แม้ว่าจะมีการกล่าวแย้งได้ว่าผู้ที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยในประเทศ จะมีโอกาสน้อยกว่าบุคคลที่จบจากมหาวิทยาลัยต่างประเทศหรือผู้นำฝ่ายทหารที่จะดำรงตำแหน่งที่สำคัญ ๆ ทางการเมือง แต่เราก็คงจะกล่าวได้ว่าพวกเขาต่อไปก็จะอยู่ในวงการบริหารชั้นสูงของประเทศ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงน่าสนใจที่จะศึกษาถึงวัฒนธรรมทางการเมือง รวมทั้งทัศนคติและความสนใจทางการเมืองของพวกนิสิต นักศึกษา ซึ่งได้รับอิทธิพลจากการศึกษาและสิ่งแวดล้อมในมหาวิทยาลัย สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เราเข้าใจถึงพฤติกรรมและบทบาทที่เขาจะมีต่อไปในการพัฒนาทางการเมืองของประเทศทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

(๑) รายละเอียดเกี่ยวกับ political socialization โปรดดูได้จาก Almond and Powell, *Comparative Politics* pp. 64-72

(๒) Almond and Verba, *The Civic Culture*

วัฒนธรรมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษา

ในด้านวัฒนธรรมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาไทย ปรากฏว่ายังไม่มีการศึกษา ค้นคว้ากันมากนัก ส่วนใหญ่ก็เป็นเรื่องของการศึกษาทัศนคติทางการเมือง แต่ก็ช่วยให้เรา เข้าใจ หรือวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งพอจะอนุมานได้ดังนี้

๑. นิสิตนักศึกษาไทยเป็นผู้ที่มี political cognition เป็นผู้ที่ยอมรับว่า รัฐบาลมี อิทธิพลและมีความสำคัญต่อตน ตลอดจนมีความสนใจพอสมควรในทางการเมืองและรัฐบาล
๒. ความสนใจทางการเมืองนั้นยังไม่ถึงขนาดที่ทำให้พวกเขาเป็น active participant ในทางการเมือง ไม่ถึงขนาดที่ทำให้พวกเขาเป็นผู้นำของการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และส่วนใหญ่ไม่หวังจะดำรงตำแหน่งทางการเมืองในอนาคต
๓. มีความไม่พึงพอใจบางอย่างในระบบการเมือง และในสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่
๔. มีการขัดกันในบุคลิกระหว่างลักษณะของประชาธิปไตยและ Authoritarianism

จากการศึกษาของผู้เขียนในด้านนี้^(๑) พอจะกล่าวได้ว่า พวกมีการศึกษาระดับอุดม เป็นผู้ที่ตระหนักถึงบทบาทและความสำคัญของรัฐบาล เป็นผู้ที่สนใจในกิจการของรัฐบาล และทางการเมือง ซึ่งเป็นลักษณะโดยทั่ว ๆ ไปของบุคคลสมัยใหม่และมีการศึกษาสูง จากการศึกษาของผู้เขียนที่ได้ทำการสอบถามนิสิตนักศึกษาปี่สุดท้าย จากจุฬาลงกรณ์มหา- วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นจำนวน ๓๗๒ คน ซึ่งมีจำนวนเพียงเล็กน้อยไม่ ถึง ๑๐ เปอร์เซ็นต์ ที่เห็นว่ากิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐบาลไม่มีผลกระทบต่อชีวิต ประจำวันของคน และกว่า ๕๐ เปอร์เซ็นต์เห็นว่ากิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้นของรัฐบาลได้มี ส่วนปรับปรุงประเทศให้ดีขึ้นบ้าง^(๒)

ในด้านความสนใจทางการเมืองนั้น ปรากฏว่านิสิตนักศึกษามีความสนใจทางการเมืองมากพอสมควร โดยเฉพาะผู้ที่เรียนทางด้านรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ ความสนใจทาง การเมืองมีมากกว่าในหมู่นิสิตที่เรียนทางด้านวิทยาศาสตร์และวิชาด้านเทคนิคอื่น ๆ ความ สนใจทางการเมืองนี้เป็นปัจจัยสำคัญนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นต้นว่าบุคคล ไม่สนใจในการหาเสียงเลือกตั้ง และไม่ค่อยคำนึงถึงผลของการเลือกตั้ง มักจะไม่ไปลง

(๑) Suchit Bunbongkarn, "Higher Education and Political Development" (Unpublished Ph.D. Thesis The Fletcher School of Law and Diplomacy, 1968) pp. 122-150

(๒) Ibid., pp. 127-128

คะแนนเสียงเลือกตั้ง^(๑) ดังนั้น เราพอจะกล่าวได้ว่าถ้าบุคคลใดติดตามเรื่องราวทางการเมืองตลอดจนกิจการและผลงานของรัฐบาล กล่าวได้ว่าเขามีความสนใจทางการเมืองและมีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมส่วนร่วมทางการเมือง

จากการศึกษาอันเดียวกันกับข้างต้นนั้น ปรากฏว่าประมาณ ๖๐ เปอร์เซ็นต์ของนิสิตนักศึกษาที่เรียนทางด้านรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ ได้ติดตามกิจการทางการเมืองและของรัฐบาลบ่อยครั้งมาก และกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนของผู้ถูกสัมภาษณ์ได้แสดงตนว่ามีความสนใจทางการเมือง โดยติดตามกิจการทางการเมืองและของรัฐบาลบ่อยครั้งมากเช่นเดียวกัน และผู้ที่ติดตามข่าว และข้อวิจารณ์ทางการเมืองตามหน้าหนังสือพิมพ์ มีจำนวนกว่า ๕๐ เปอร์เซ็นต์ (ดูตารางที่ ๑)

ตารางที่ ๑

ผู้ที่ติดตามข่าวและข้อวิจารณ์ทางการเมืองในหนังสือพิมพ์
คิดเป็นร้อยละ

	รัฐศาสตร์และ นิติศาสตร์	สังคมศาสตร์และ มนุษยศาสตร์	วิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี
บ่อยครั้งมาก	๓๐.๓	๔๖.๓	๕๗.๐
บางเวลา	๒๖.๕	๓๗.๕	๒๘.๗
ไม่เคยเลย	๒.๔	—	๒.๓
ไม่ตอบ	—	๑๕.๘	๑๒.๐
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐

ที่มา : Bunbongkarn "Higher Education and Political Development," pp. 131

ความสนใจทางการเมืองของนิสิตและนักศึกษาอาจจะออกมาในรูปของการอภิปรายถกเถียงในเรื่องที่เกี่ยวกับการเมือง ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าได้มีการจัดอภิปรายปัญหาทางการเมืองโดยพวกนิสิตนักศึกษามากขึ้น และได้รับความสนใจจากนิสิตนักศึกษาพอสมควรทีเดียว แม้จะไม่มีสถิติที่แน่นอนในจำนวนครั้งที่จัด และจำนวนผู้ฟัง แต่ก็พอจะกล่าวได้ว่าได้มีความสนใจในเรื่องของรัฐบาล เรื่องการเมือง และปัญหาต่างๆ ของประเทศมากขึ้น

(๑) ความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้โปรดดู Robert A. Dahl, *Modern Political Analysis* (Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1963) pp. 57

จากผลของการสำรวจดังกล่าวแล้วข้างต้น ก็ปรากฏว่าผู้ถูกสัมภาษณ์ส่วนมากได้ยอมรับว่าตนได้ตกเตียงพูดคุยเรื่องเกี่ยวกับการเมืองสัปดาห์ละ ๒-๓ ครั้ง และประมาณ ๒๐ กว่าเปอร์เซ็นต์ของผู้ตอบทั้งหมด ได้อ้างว่าตนได้ตกเตียงปัญหาทางการเมืองเกือบทุกวัน (ดูตารางที่ ๒)

ตารางที่ ๒

ความบ่อยครั้งของการตกเตียงปัญหาทางการเมืองของนักศึกษา
คิดเป็นร้อยละ

	รัฐศาสตร์และ นิติศาสตร์	สังคมศาสตร์และ มนุษยศาสตร์	วิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี
เกือบทุกวัน	๒๔.๑	๒๒.๑	๑๕
สองหรือสามครั้งต่อสัปดาห์	๓๕.๘	๓๘.๕	๔๑.๓
ต่ำกว่า ๒ ครั้งต่อสัปดาห์	๓๕.๕	๓๒.๖	๓๒.๑
ไม่เคยเลย	๔.๒	๖.๔	๑๑.๖
ไม่ตอบ	—	—	—
รวม			

ที่มา: Bunbongkarn, "Higher Education and Political Development," pp.133

คำถามคือในระยะ ๖ เดือนที่ผ่านมา คุณได้ตกเตียงปัญหาทางการเมืองกับเพื่อนของคุณบ่อยครั้งไหม? เกือบทุกวัน สองสามครั้งต่อสัปดาห์ หรือน้อยกว่านั้น หรือไม่เลย

ความสนใจทางการเมือง อาจจะมองได้ในแง่ของความรู้ของนักศึกษาเกี่ยวกับการเมืองของประเทศทั้งในอดีตและปัจจุบัน เป็นความจริงที่ว่าบุคคลที่สนใจการเมืองมักจะเป็นผู้ที่แสวงหาความรู้เรื่องเกี่ยวกับรัฐบาลและการเมืองของประเทศ จากการสำรวจในครั้งเดียวกันนี้เองปรากฏว่าผู้ตอบกว่า ๘๐ เปอร์เซ็นต์ สามารถที่จะระบุชื่อผู้ที่ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ทางการเมือง เช่นนายกรัฐมนตรีคนแรกของประเทศ รองนายกรัฐมนตรีและประธานสภาผู้แทนราษฎร มีผู้ตอบจำนวนไม่น้อยที่ระบุชื่อหนังสือเกี่ยวกับการเมืองของประเทศไทยได้ จากตัวเลขเหล่านี้ แสดงว่านิสิตนักศึกษาเป็นผู้ที่สนใจทางการเมืองพอสมควร^(๑)

บุคคลจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้จะต้องมีความสนใจทางการเมืองมากพอควรทีเดียว ในด้านการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ แล้ว

(๑) Bunbongkarn, *op.cit.*, pp. 131-132

จะเห็นว่านิสิตนักศึกษาไทยมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยมาก สำหรับในประเทศด้อยพัฒนาต่าง ๆ ผู้ที่อยู่ในการศึกษาในระดับสูงได้มีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสำคัญ^(๑) และในบางประเทศ เช่นเกาหลีในระยะปี ๑๙๖๐ กว่า ๆ ในพม่า ลังกา และอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ นักศึกษาเป็นกลุ่มทางสังคมที่ก่อความวุ่นวายขึ้นในประเทศ และบางครั้งก็มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล และในประเทศตะวันตก เช่นอย่างสหรัฐอเมริกา ซึ่งในประวัติศาสตร์มหาวิทยาลัยและนักศึกษาไม่ค่อยมีบทบาทในการก่อความวุ่นวายทางการเมืองเท่าไรนั้น ในระยะไม่กี่ปีที่แล้วมานักศึกษาและมหาวิทยาลัยกลายเป็นตัวนำมาซึ่งความวุ่นวายในสังคมอันมีผลกระทบกระเทือนต่อการเมืองของสหรัฐเป็นอันมาก

ถ้าจะดูในอดีตจะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมทางการเมือง หรือบทบาททางการเมืองของนิสิตนักศึกษาไม่ว่าจะเป็นในแบบที่ไม่ผิดกฎหมาย หรือในแบบที่ไม่สงบที่ผิดกฎหมาย เช่นการเดินขบวน การก่อความวุ่นวายต่าง ๆ ไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยครั้งนัก ในด้านการเดินขบวนที่เกี่ยวข้องกับทางการเมืองก็มีที่สำคัญเพียงการเดินขบวนต่อต้านการเลือกตั้งในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม การเดินขบวนประท้วงคำตัดสินของศาลโลกในเรื่องเกี่ยวกับเขาพระวิหารเท่านั้น การเดินขบวนอื่น ๆ ก็ไม่มีความสำคัญทางการเมืองเท่าไร หรือไม่ก็ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง ทั้งหมดนี้เราจะเห็นได้ว่าการก่อความวุ่นวายหรือการเดินขบวนของนักศึกษามหาวิทยาลัยมีอัตราที่ไม่มากนัก

การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีการยอมรับว่าถูกต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย ที่มองเห็นได้ง่ายที่สุดก็คือ การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง เนื่องจากประเทศไทยมีการเลือกตั้งน้อยครั้ง และไม่ติดต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานพอควรอย่างประเทศประชาธิปไตยทั้งหลาย จึงเป็นการลำบากที่จะศึกษาถึงการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และการมีบทบาทในการรณรงค์หาเสียงให้กับผู้สมัครของนิสิตนักศึกษา และในขณะเดียวกันก็ไม่มีสถิติที่แน่นอนเกี่ยวกับจำนวนของนักศึกษาที่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ว่าจะมีมากน้อยเพียงใด ด้วยเหตุนี้เราจึงไม่สามารถพูดได้อย่างแน่นอนถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองในด้านนี้ของนักศึกษามหาวิทยาลัย แต่ถึงกระนั้นก็ตาม เราสามารถจะคาดคะเนการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของบรรดานักศึกษา โดยพิจารณาจากทัศนคติที่พวกเขาที่มีต่อการเลือกตั้ง

จากการสำรวจของผู้เขียนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ปรากฏว่าผู้ตอบกว่า ๗๕ เปอร์เซ็นต์ที่กล่าวว่าตนจะไปลงคะแนนเสียงเมื่อมีการเลือกตั้ง และนักศึกษาจำนวนมากเห็นด้วยที่จะต้องมีการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง เพื่อจะได้มีโอกาสทราบนโยบายและรู้จักตัวผู้สมัคร

(๑) ได้มีการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับนักศึกษากับการเมืองเป็นจำนวนไม่น้อยที่สำคัญก็มี Seymour M. Lipset, ed., *Student Politics* (New York: Basic Book 1965); David Abernethy and Trevor Coombe., "Education and Politics in Developing Countries", *Harvard Educational Review*, (Summer 1965)

ตลอดจนสามารถที่จะประเมินความสามารถของผู้สมัครแต่ละคน สำหรับในด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองในด้านอื่น ๆ นั้น ปรากฏว่าพวกเขาส่วนมากยืนยันว่าจะแสดงปฏิกิริยาต่อนโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาลที่ไม่เหมาะสม หรือที่ตนเห็นว่าไม่ถูกต้อง แต่ก็มียุเพียงจำนวนน้อยเท่านั้น ที่ต้องการใช้การประท้วงแบบการเดินขบวนหรือใช้กำลัง ส่วนใหญ่บอกว่า จะแสดงออกแต่เพียงการเขียนบทความแสดงความไม่เห็นด้วยกับนโยบายนั้น ๆ (๑)

การคาดคะเนการมีส่วนร่วมทางการเมือง อาจจะทำให้ในอีกลักษณะหนึ่งก็คือ ศึกษาการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการส่วนท้องถิ่น หรือในองค์การที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น อัมมอนด์และเวอร์บาเองก็ได้ชี้ให้เห็นว่า บุคคลที่มีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในกิจการส่วนท้องถิ่นหรือในองค์การต่างๆ มักจะมีส่วนร่วม หรือมีบทบาทในการเมืองระดับชาติมากกว่า บุคคลที่ไม่ค่อยมีส่วนร่วมเท่าไรนักในกิจการส่วนท้องถิ่น และจะเป็นผู้ที่เชื่อมั่นในบทบาทของตนในการเมืองระดับชาติมากกว่าด้วย (๒) ดังนั้นเมื่อนิสิตนักศึกษาถูกถามว่าเขาควรจะไปลงคะแนนเสียงหรือไม่ ในการเลือกตั้งองค์การต่างๆ ของพวกเขาเอง ผู้ตอบกว่า ๕๐ เปอร์เซ็นต์เห็นว่าควร และเมื่อถามว่าพวกเขาไปลงคะแนนเสียงเกือบทุกครั้งหรือเปล่า จำนวนผู้ที่ตอบว่าไปมีน้อยกว่าจำนวนผู้ที่ตอบคำถามแรกเพียงเล็กน้อยเท่านั้น (๓) ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นว่า มีผู้ตอบจำนวนหนึ่งเห็นว่าควรไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แต่เมื่อมีการเลือกตั้งจริงๆ แล้วกลับไม่ไปลง และเราก็อาจจะกล่าวได้เช่นกันว่า ในการเลือกตั้งระดับชาติก็คงจะมีนักศึกษาจำนวนหนึ่ง ที่ถึงแม้ว่าตนเห็นว่าควรที่จะไปลงคะแนนเสียง แต่ไม่ได้ไปเมื่อถึงเวลาเลือกตั้งจริงๆ

ความต้องการหรือความหวังที่จะดำรงตำแหน่งทางการเมืองในอนาคต เป็นสิ่งหนึ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความสนใจทางการเมือง และความเชื่อมั่นในตนเองที่จะเข้าไปมีบทบาททางการเมือง เมื่อถูกถามในด้านนี้ มีนักศึกษาจำนวนไม่มากนักที่ตอบว่าตนหวังจะดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยตรง (ดูตารางที่ ๓) ส่วนใหญ่ไม่สนใจหรือสนใจแต่เพียงเป็นที่ปรึกษาแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเท่านั้น แสดงว่าพวกเขาส่วนใหญ่ต้องการเป็นนักเทคนิค ผู้บริหาร หรือผู้ประกอบการต่างๆ

ในด้านความรู้สึกรู้สึกต่อรัฐบาล และระบบการเมืองที่เป็นอยู่นั้น อาจกล่าวได้ว่าได้มีความไม่พอใจในการดำเนินงานของรัฐบาล และในตัวผู้นำทางการเมืองอยู่ไม่น้อย แต่ก็ไม่ถึงระดับที่จะนำมาซึ่งความวุ่นวายได้ อย่างเช่นความไม่พอใจในปัญหาคอร์ปชั่นในวง

(๑) Bunbongkarn, *op. cit.*, pp. 139-140
(๒) Almond and Verba, *op. cit.*, pp. 265
(๓) Bunbongkarn, *op. cit.*, pp. 141-142

การราชการและรัฐบาล ความไม่พอใจในการดำเนินงานของสภาผู้แทนราษฎร เมื่อถูกถามว่าอะไรเป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศ นิสิตนักศึกษาจำนวนไม่น้อยที่ตอบว่าปัญหาคอร์ปชั่นเป็นปัญหาที่สำคัญอันหนึ่ง^(๑)

ความรู้สึกไม่พอใจในการดำเนินงานของรัฐบาลนั้น จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่ามาซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคลนั้น ๆ อันเป็นสิ่งสำคัญของระบบการเมืองสมัยใหม่หรือระบบการเมืองที่พัฒนาแล้ว และการมีส่วนร่วมทางการเมืองนี้มีอยู่ทั้งในระบบประชาธิปไตยหรือระบบเผด็จการแบบคอมมิวนิสต์ ผิดกันแต่ว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยมีได้อย่างกว้างขวาง เป็นไปโดยสมัครใจหรือโดยการชักจูง และมีโอกาสอย่างเสรีที่จะเลือกผู้ปกครองประเทศ แต่ในประเทศคอมมิวนิสต์ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นเรื่องที่บังการมาจากพรรคคอมมิวนิสต์หรือผู้นำ และอยู่ในขอบเขตที่จำกัด

ตารางที่ ๓

บทบาทของนิสิตนักศึกษาทางการเมืองในอนาคต
คิดเป็นร้อยละ

	รัฐศาสตร์และ นิติศาสตร์	สังคมศาสตร์และ มนุษยศาสตร์	วิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี
สมาชิกสภาผู้แทนฯ	๑๕.๑	๑.๒	๓.๔
สมาชิกพรรคการเมือง	๘.๒	๕.๒	๖.๕
นายกเทศมนตรีหรือเทศมนตรี	๒.๗	๒.๓	๑.๓
สมาชิกสภาเทศบาล	๑.๘	๓.๑	๑.๔
ที่ปรึกษาผู้นำทางการเมือง	๑๓.๑	๑๐.๕	๘.๐
ตำแหน่งในคณะรัฐมนตรี	๒.๒	—	๐.๘
อื่น ๆ	๑๕.๘	๒๑.๐	๑๓.๐
ไม่สนใจ	๑๕.๘	๑๘.๕	๓๒.๒
ไม่ทราบ	๑๗.๒	๓๔.๗	๒๔.๑
ไม่ตอบ	๔.๑	๓.๑	๖.๕
	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐

ที่มา: Bunbongkarn, "Higher Education and Political Development" pp.147

(๑) *ibid.*, pp. 149

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เป็นสิ่งสำคัญสำหรับระบบประชาธิปไตย ที่เห็นได้ง่ายที่สุดก็คือ ประชาธิปไตยมีอยู่ไม่ได้ถ้าประชาชนไม่ไปออกเสียงลงคะแนน เลือกลงตั้ง ประชาชนในสังคมประชาธิปไตยส่วนใหญ่จึงเป็นพวกที่มีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างสม่ำเสมอ นิสิตนักศึกษาไทยก็มีลักษณะของความเป็นประชาธิปไตยอยู่บ้าง ดังจะ เห็นได้จากความสนใจทางการเมือง และการแสดงออกซึ่งเจตนาที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่เราก็ไม่สามารถที่จะพูดได้ว่า active ในทางการเมือง เพราะยังมีลักษณะของ ความนิ่งเฉยหรือการยอมรับในอำนาจอยู่มาก ดังจะเห็นได้จากการที่พวกเขาไม่มีความนิ่งเฉย แม้จะไม่มี ความพอใจในการดำเนินงานของรัฐบาล ความนิ่งเฉยเหล่านี้ อาจจะมีสาเหตุสืบเนื่องหลายประการ เป็นต้นว่า ความพึงพอใจยังมีไม่มากหรืออาจจะเป็นเพราะลักษณะของ ระบบการเมืองไม่อำนวยให้มีการแสดงออกทางการเมืองได้ง่ายนักก็ได้ อย่างไรก็ตาม อาจจะเป็นเพราะอิทธิพลของลักษณะของคนไทยที่ยังเป็นผู้ที่ยอมรับในอำนาจ (Authoritarian) ลักษณะเช่นนี้ยังเป็นเรื่องที่น่าหนักใจอยู่มากในสังคมมหาวิทยาลัยบางแห่ง ซึ่งจะได้กล่าว ละเอียดในตอนหลัง

มหาวิทยาลัยและสิ่งแวดล้อมอันกับ political socialization ของนิสิตนักศึกษา

เราได้กล่าวไว้ตั้งแต่ตอนต้นแล้วว่า มหาวิทยาลัยมีอิทธิพลต่อ political socialization ของนิสิตนักศึกษาในการที่จะกำหนดลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง ดังนั้นในส่วนนี้ เรา ควรจะหันมาพิจารณาว่าวัฒนธรรมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาที่กล่าวมาในตอนแรกนั้น ได้รับอิทธิพลของมหาวิทยาลัยมากน้อยแค่ไหนเมื่อเปรียบเทียบกับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม และของครอบครัว

มหาวิทยาลัยและสถานการศึกษาทั่วไป ควรจะเป็นสถาบันที่ทำลายล้างค่านิยม ทศนคติเก่า ๆ ตลอดจนวิธีดำรงชีวิตตามจารีตประเพณี เช่นลัทธิลี้ลับลักษณะที่นิ่งเฉยทางการเมือง การไม่แสดงออกทางการเมือง ความไม่สนใจที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง และไม่ สนใจที่จะรวมกลุ่มกันเพื่อเรียกร้องทางการเมือง หรือพยายามที่จะมีอิทธิพลทางการเมือง แบบฟลัด^(๑) ซึ่งได้ทำการศึกษาศังคมคนจนที่มีลักษณะล้าหลังในอิตาลีภาคใต้ได้พบว่า บุคคลเหล่านี้มีลักษณะที่เรียกว่า amoral familism คือไม่มีความรู้สึกที่จะรวมกลุ่มกัน ไม่มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน รวมกันแต่เฉพาะครอบครัว และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่จะให้ ตัวเองและครอบครัวรอดไปวันหนึ่ง ๆ ไม่เคยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่กว้างไปกว่า

(๑) Edward C. Banfield, *The Moral Basis of a Backward Society*, (Glencoe : The Free Press, 1958)

ครอบครัวเลย Lucian Pye^(๑) ซึ่งได้ศึกษาการเมืองประเทศพม่า ก็ได้กล่าวไว้คล้ายคลึงกันคือ คนพม่าไม่มีความไว้วางใจที่จะทำอะไรร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นสมาคม เพื่อมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างที่เป็นอย่างอยู่ในตะวันตก

แม้ว่าการศึกษาของ แบนฟีลด์ และ พาย ข้างต้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับประเทศไทยโดยตรง แต่ลักษณะของสังคมไทยก็มีอะไรหลายอย่างที่คล้ายคลึงกันกับสังคมที่ทั้งสองท่านได้ศึกษา ผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับการเมืองไทยได้ให้คำอธิบายว่า การที่คนไทยส่วนใหญ่เป็นผู้หนึ่งเฉยทางการเมือง เนื่องมาจากความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติที่มีตลอดมาในอดีตทำให้ประชาชนไม่จำเป็นต้องหันไปพึ่งรัฐบาลมากนัก และอิทธิพลของศาสนาพุทธที่ทำให้คนไทยเป็นคนรักสงบและอดกลั้น จึงช่วยให้เกิดความสงบราบรื่นอยู่ได้^(๒) แต่สาเหตุอีกประการหนึ่งอาจเป็นเพราะคนไทยไม่รู้จักรวมกันทางการเมือง ไม่มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน จึงไม่ค่อยมีการรวมกลุ่มที่นอกเหนือไปจากครอบครัวและเพื่อนฝูง และมองเห็นว่าการเมืองเป็นสิ่งที่ตนไม่มีความสามารถ

อิทธิพลของการ socialization จากครอบครัวและสังคมเช่นนี้ยังคงมีอยู่พอสมควร ในหมู่ผู้ที่ได้รับการศึกษาชั้นสูง ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยไม่ได้เป็นสถาบันที่จะเปลี่ยนแปลงนิสิตนักศึกษาให้เป็นตัวนำการเปลี่ยนแปลง (agent of change) อย่างเต็มที่

ในประการแรก จะเห็นได้ว่าลักษณะของการศึกษาชั้นสูงของไทยไม่ได้เอื้ออำนวยให้ผู้ศึกษาเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มหรือมีความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นของตนเอง ตรงกันข้ามกลับทำให้พวกนักศึกษากลายเป็นผู้ตามที่ดี ระบบการศึกษาเช่นนี้ได้มีอยู่แต่เฉพาะชั้นมหาวิทยาลัยเท่านั้น แต่มีอยู่ทุกระดับการศึกษาของไทย ดังนั้นจึงไม่ใช่ว่าสิ่งที่แปลกอะไรที่นักศึกษาจะมีลักษณะบางอย่างที่ไม่แตกต่างไปจากบุคคลที่มีการศึกษาต่ำกว่า คือ ลักษณะที่หนึ่งเฉย ไม่มีความกระตือรือร้น ตลอดจนมีความอดกลั้นต่อสภาพแวดล้อมที่ตนไม่พอใจ เราต้องยอมรับว่า คุณภาพการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยของเรายังต่ำ นิสิตนักศึกษาไม่จำเป็นต้องใช้ความพยายามขวนขวายหาความรู้ด้วยตัวเองเท่าไรนัก ก็สามารถเรียนจบได้ปริญญา ถ้าการศึกษาของไทยพยายามให้ผู้รับการศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองมากขึ้น กระตุ้นให้รู้จักวิจารณ์ญาณของตัวเองมากขึ้น และให้มีความรับผิดชอบในตัวเองมากขึ้น พวกเขาก็จะไม่เป็นผู้ที่ยอมรับอะไรง่าย ๆ และโอกาสที่จะเป็นผู้นำการปรับปรุงสังคมให้ทันสมัยก็จะมีมากขึ้นไปด้วย

(๑) Lucian W. Pye, *Politics, Personality and Nation-Building* (New Haven: Yale University Press, 1968)

(๒) ดู David Wilson, *Politics in Thailand* (Ithaca: Cornell University Press, 1966) pp. 65-66; John F. Embree, "Thailand: A Loosely-Structured Social System," *American Anthropologist*, Vol. 52 (1950), pp. 181-193; John E. DeYoung, *Village Life in Modern Thailand* (Berkeley: University of California Press, 1955) pp. 102-134

สังคมของมหาวิทยาลัยยังเป็นสังคมที่มีกรยอมรับอำนาจ และใช้อำนาจ^(๑) การอบรมในมหาวิทยาลัยบางแห่งเน้นให้นิสิตนักศึกษาเชื่อฟัง และเคารพยำเกรงผู้ที่อยู่ในชั้นสูงกว่า ทำให้กลายเป็นบุคคลที่มี authoritarian personality แบบแผนของการ socialization โดยการอบรมนิสิตนักศึกษาชั้นปีที่หนึ่งให้ยอมรับอำนาจคำสั่งของพวกเรุ่นที่ โดยไม่มีข้อยกเว้นใด ๆ ทั้งสิ้นนั้น จะมีผลทำให้พวกนั้นเมื่อขึ้นไปอยู่ในชั้นสูงหมดฐานะเป็นนักศึกษาที่หนึ่ง ก็จะกลายเป็นผู้ทนิยมในอำนาจ มีความภูมิใจที่ได้แสดงออกซึ่งความมีอำนาจ และจะอบรมให้ผู้ที่เข้ามาใหม่เชื่อฟังในอำนาจของพวกเขาคต่อไป ลักษณะเช่นนี้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมในมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ของไทย ซึ่งไม่แตกต่างไปจากลักษณะทั่ว ๆ ไปของสังคมไทยเท่าไรนัก คนไทยเป็นผู้ถูกอบรมให้ยอมรับในอำนาจและเกรงอกเกรงใจผู้ที่อาวุโสกว่าตั้งแต่ยังเป็นเด็ก ๆ การอบรมในมหาวิทยาลัยเช่นนี้ก็เป็นการเน้นสิ่งที่สังคมไทยยอมรับนั่นเอง สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้ที่สำเร็จการศึกษาไปแล้วจะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้ยาก และจะทำให้เขาเป็นผู้ที่ยอมรับอำนาจได้ง่าย และถูกกลืนเข้าไปในสังคมภายนอกอย่างไม่ลำบากเท่าไรนัก

ลักษณะของ authoritarian personality ^(๒) เป็นลักษณะที่ขัดกับความเป็นประชาธิปไตย แม้ว่าอำนาจหรือ authority นั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องมีไม่ว่าในสังคมประชาธิปไตย หรือสังคมแบบเผด็จการก็ตาม แต่ลักษณะการใช้อำนาจในสังคมทั้งสองนี้ผิดกัน และการยอมรับอำนาจของรัฐบาลของคนในสังคมทั้งสองนี้ก็ผิดกัน อย่างน้อยในสังคมประชาธิปไตยจะมีการยอมรับแต่เฉพาะอำนาจที่ได้รับการถ่วงถ่วง อย่างถูกต้องตามแบบของประชาธิปไตย และไม่ยอมรับอำนาจแบบที่ผิดไปจากความยุติธรรม และกฎเกณฑ์ที่วางไว้ นอกจากนี้ผู้ที่มิบุคลิกเป็นประชาธิปไตยก็ไม่ค่อยนิยมใช้อำนาจในการแก้ข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งต่าง ๆ และโดยทั่ว ๆ ไป ผู้ที่มีการศึกษาสูงชั้นมักจะเป็นผู้ที่เชื่อฟังเคารพในเหตุผล นิยมการแก้ปัญหาโดยการประนีประนอม หรือฟังเสียงส่วนมาก^(๓) ผิดกับผู้ที่มีการศึกษาต่ำที่มองเห็นการใช้กำลังอำนาจเป็นวิธีการขจัดข้อขัดแย้ง การอบรมให้เชื่อในอำนาจที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัยของไทยที่กล่าวมาแล้ว จึงขัดกับหลักของการศึกษาที่จะให้คนเป็นคนที่ไม่เคารพเหตุผล และด้วยเหตุนี้เองจึงมีผลทำให้นักศึกษายังมีบุคลิกที่เป็น authoritarian และเป็นผู้ที่ยอมรับอะไรง่าย ๆ

(๑) ข้อคิดในด้านนี้ดูเพิ่มเติมได้จาก สุจิต บุญบงการ “นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย” ใน มหาวิทยาลัย (๒๓ ตุลาคม ๒๕๑๓)

(๒) ดูรายละเอียดจาก T.W. Adorno, et al., *The Authoritarian Personality*. (New York, 1950)

(๓) ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก Seymour Martin Lipset, *Political Man; The Social Bases of Politics*, (Garden City: Anchor Book, 1963) pp. 39-40

ปัจจัยประการต่อมาก็คือ มหาวิทยาลัยของไทยไม่ใช่สังคมเสรีเท่าที่ควร เราทราบกันดีว่ามหาวิทยาลัยในประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการ อาจารย์และผู้บริหารมหาวิทยาลัยเป็นข้าราชการที่ขึ้นอยู่กับกฎของข้าราชการพลเรือน ทำให้ขาดความเป็นอิสระทางวิชาการ และรัฐบาลสามารถควบคุมและแทรกแซงได้ง่าย ความเป็นข้าราชการของอาจารย์มหาวิทยาลัยทำให้อาจารย์ไม่สามารถวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลหรือสภาพแวดล้อมต่างๆ ในสังคมได้อย่างเสรี ความเป็นอิสระของมหาวิทยาลัยมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อสังคมมาก ทั้งนี้เพราะมหาวิทยาลัยเป็นแหล่งรวมความคิดต่างๆ และความคิดต่างๆ เหล่านี้จะกระตุ้นให้เกิดความไม่พอใจในสภาพของสังคมในขณะนั้นได้ง่าย ดังนั้นในประเทศเผด็จการ เช่น ประเทศคอมมิวนิสต์ทั้งหลาย รัฐบาลจึงเข้าควบคุมระบบการศึกษาอย่างใกล้ชิดทุกระดับ เพื่อมิให้ผู้ได้รับการศึกษาเกิดความคิดไม่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของคอมมิวนิสต์ อันจะนำมาซึ่งความไม่พึงพอใจต่อสังคมแบบคอมมิวนิสต์ได้

มหาวิทยาลัยในประเทศตะวันตกมีเสรีภาพทางวิชาการมาก และโอกาสที่รัฐจะเข้าแทรกแซงหรือควบคุมก็มีอยู่น้อยกว่าในประเทศไทย อย่างเช่น สหรัฐอเมริกา คนอเมริกันเห็นว่ารัฐบาลไม่ควรเป็นผู้จัดการศึกษาเสียเองโดยตรง เพราะจะทำให้คุณค่าของการศึกษาเสื่อมลงโดยการเข้าแทรกแซงของรัฐบาล ดังนั้นกิจการด้านการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาชั้นสูงจึงได้มีเอกชนจัดตั้งขึ้นอย่างกว้างขวาง แม้จะมีมหาวิทยาลัยของรัฐเกิดขึ้นมา รัฐก็ไม่ได้เข้าไปบริหารโดยตรง คงปล่อยให้มหาวิทยาลัยมีอิสระอย่างกว้างขวาง ในด้านการศึกษาชั้นรองลงมาก็ให้ประชาชนส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการโดยบิดามารดาหรือผู้ปกครองของนักเรียนมีส่วนอย่างมากในการดำเนินงานของโรงเรียน ดังนั้นระบบการศึกษาของตะวันตก เนื่องมาจากมีอิสรภาพอย่างกว้างขวางนั่นเอง เมื่อเปรียบเทียบกับของไทยแล้ว จึงเป็นระบบที่ผลิตบุคคลที่มีความคิดอ่านกว้างขวาง เป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น เป็นผู้สนใจทางการเมือง และมีส่วนร่วมทางการเมือง และมีความเชื่อมั่นในประชาธิปไตยมากกว่านักศึกษาไทย

สาเหตุอีกประการหนึ่งก็คือ มหาวิทยาลัยในประเทศไทยไม่มีนโยบายการศึกษาอะไรที่มากไปกว่าแหล่งสอนวิชาชั้นสูง ไม่มีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะเสริมสร้างนักศึกษาให้เป็นผู้มีปัญญาและความคิดอ่านอย่างกว้างขวาง แอบเตอร์ กล่าวไว้ในหนังสือของเขาว่า political socialization ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของระบบการศึกษาและบุคคล โดยเฉพาะชนชั้นนำจะมีทัศนคติ ค่านิยม และบุคลิกจะเป็นเช่นไรก็ขึ้นกับนโยบายการศึกษามีอยู่อย่างไร^(๑)

(๑) David E. Apter, *The Politics of Modernization* (Chicago: The University of Chicago Press, 1965) pp. 145

เราจะเห็นได้ว่าไม่มีการกล่าวอะไรให้แน่ชัดถึงนโยบาย และจุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัยของไทยมากไปกว่าให้มหาวิทยาลัยเป็นสถานศึกษาและวิจัย โดยมุ่งหมายจะส่งเสริมวิชาการชั้นสูง วิชาชั้นสูงและบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ^(๑) การกล่าวเช่นนี้เป็น การกล่าวโดยทั่ว ๆ ไปไม่ได้เป็นการวางนโยบายที่เฉพาะเจาะจง และมหาวิทยาลัยก็ไม่ได้มีนโยบายเพิ่มเติมออกมาให้แน่ชัด จึงไม่ช่วยให้ความกระจ่างถึงจุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัย ในฐานะที่เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงสุด และเป็นสถาบันที่สำคัญอันหนึ่งของสังคมว่า จะผลิตชนชั้นนำให้มีลักษณะบุคลิกและความคิดให้เป็นเช่นไร ดังนั้นพวกนิสิตนักศึกษา ก็ไม่มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาในมหาวิทยาลัยมากไปกว่าที่จะเข้ามาแสวงหาวิชาชีพ เพื่อให้ ตนสามารถประกอบอาชีพที่ดีและมีฐานะสูงในสังคมในอนาคตได้ ในขณะที่พวกคนภายนอกโดยทั่วไปก็มองเห็นว่ามหาวิทยาลัยเป็นเพียงสถาบันส่งเสริมวิชาชีพเท่านั้น ดังจะเห็นว่ามีความเข้าใจในหมู่ของคนทั่วไปว่า วิชาที่สอนในมหาวิทยาลัยจะต้องเอาไปทำมาหากิน ได้โดยตรง วิชาการใหม่ ๆ ที่เพิ่งเปิดสอนและที่ไม่ใช่วิชาชีพก็มักจะมีการถามอยู่เสมอ ๆ ว่าเรียนแล้วเอาไปทำอะไรได้บ้างเป็นต้น หรือวิชาบางวิชาที่ไม่ใช่วิชาชีพ มหาวิทยาลัยก็พยายามทำให้เป็นวิชาชีพ ผู้เรียนและคนภายนอกก็คิดว่าเป็นวิชาชีพ เช่น วิชารัฐศาสตร์ ก็คิดว่าเรียนวิชานี้ไปเพื่อเป็นผู้ปกครอง คือไปคิดเหมือนกับการเรียนวิชาแพทย์เพื่อเป็น แพทย์ หรือเรียนวิศวกรรมศาสตร์เพื่อไปเป็นวิศวกร ซึ่งสองวิชาหลังนี้เป็นวิชาชีพที่แท้จริง

เมื่อเป็นเช่นนี้พวกนักศึกษาจึงมุ่งหวังเพียงแต่ปริญญาบัตร เพื่อเป็นใบเบิกทางไปสู่ ฐานะการงานที่ดีและการยอมรับของสังคม โดยไม่นำพาต่อการเสริมสร้างปัญญาของตน และการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมตลอดจนการปรับปรุงสังคมให้ดีขึ้น พวกนักศึกษามหาวิทยาลัย จึงเป็นพวก practical มากกว่านักอุดมคติ โดยทั่ว ๆ ไปแล้วบุคคลที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับ มหาวิทยาลัยควรจะเป็นผู้ที่ยึดถือในอุดมคติและมีหลักการ เพราะการศึกษาในระดับนี้ กระตุ้นให้เขาเป็นนักคิดและเป็นผู้เห็นแก่ประโยชน์ของสังคมเป็นส่วนใหญ่ เราจะเห็นได้ ว่านักศึกษาในบางประเทศที่เป็นพวกนิยมซ้ายเป็นนักปฏิบัติหรือนักเปลี่ยนแปลงสังคม เกิด จากความเชื่อมั่นในอุดมการณ์นั้น ๆ มากกว่าที่จะเป็นเพราะปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ คือ ไม่คิดถึงประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจที่ตนจะได้รับ ซึ่งผิดกับพวกชนชั้นกรรมกร ชาวนา และชนชั้นต่ำอื่น ๆ ที่เป็นพวกนิยมซ้ายเป็นพวกปฏิบัติซึ่งเห็นชอบด้วยกับการเปลี่ยนแปลง ในระบบการเมืองเศรษฐกิจหรือสังคมเพราะปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ คือตนจะได้ ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลง เป็นต้นว่าทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของตนดีขึ้น

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศในปี ๒๔๗๕ ก็ได้มีการจัดตั้งมหา-

(๑) ดู สุเทพ วิทยานันท์ (รวบรวม) ประมวลพระราชบัญญัติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (สำนักอธิการบดี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๐) หน้า ๒

วิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้น การจัดตั้งมหาวิทยาลัยแห่งนี้มีนโยบายที่เด่นชัดอันหนึ่งที่แตกต่างจากมหาวิทยาลัยทั้งหลายในปัจจุบัน^(๑) โดยที่มีจุดมุ่งหมายที่จะเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยและแพร่หลายความคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชนโดยทั่วไป นอกเหนือไปจากเสริมสร้างบุคคลที่มีความรู้ในด้านวิชาการ เพื่อตอบสนองความต้องการของระบบราชการที่มีการปรับปรุงใหม่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในระยะนั้นเรากล่าวได้ว่าความคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย และการเลือกตั้งเป็นความคิดที่ใหม่มากในสายตาของคนไทย คนไทยจำนวนมากไม่เข้าใจ และไม่มี ความเชื่อมั่นเท่าไรนักในการปกครองระบอบนี้ จึงเป็นความพยายามของคณะราษฎรที่จะเผยแพร่ความคิดในด้านนี้โดยเฉพาะแก่บุคคลที่จะเป็นชนชั้นนำของประเทศโดยผ่านทางการศึกษา เราจะเห็นได้ว่าเนื่องจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองมีนโยบายเช่นนี้ นักศึกษาของมหาวิทยาลัยแห่งนี้จึงเป็นบุคคลที่ active ในทางการเมืองมากกว่ามหาวิทยาลัยแห่งอื่น และเมื่อมหาวิทยาลัยแห่งนี้ตั้งมาได้เพียงไม่กี่ปี ผู้ที่จบการศึกษาจากสถาบันแห่งนี้ก็ได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวทางการเมืองอย่างกว้างขวาง ดังจะเห็นได้จากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนฯ ที่ได้รับเลือกจากประชาชน (ไม่ใช่ประเภทที่แต่งตั้ง) จบจากมหาวิทยาลัยแห่งนี้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และมากกว่ามหาวิทยาลัยอื่น ๆ ในเวลาไม่นานนัก ดังจะเห็นได้จากตารางต่อไปนี้

การศึกษาชั้นอุดมของสมาชิกสภาผู้แทนฯ ที่ได้รับเลือกตั้ง

	ปี ๒๔๘๐		ปี ๒๔๘๕	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกทั้งหมด	๕๑	๑๐๐	๑๓๘	๑๐๐
จำนวนสมาชิกที่สำเร็จการศึกษา				
ชั้นอุดม	๒๖	๒๗.๔	๘๔	๔๗.๐
ธรรมศาสตร์	๘	๘.๗	๔๘	๒๖.๕
โรงเรียนกฎหมาย ฯ	๑๒	๑๓.๓	๑๒	๖.๗
จุฬา ฯ	๔	๔.๓	๕	๕.๑
โรงเรียนนายร้อย ฯ	๑	๐.๘	๕	๒.๗
อื่น ๆ	๑	๐.๘	๑๐	๖.๐

ที่มา : Bunbongkarn "Higher Education and Political Development in Thailand," pp. 76

(๑) ดูรายละเอียดจากบุญเย็น วอทอง "การจัดตั้งสถาบันการศึกษาในทางการเมืองการปกครองประชาธิปไตยของประเทศไทย บทศึกษาเฉพาะกรณีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ในลักษณะที่เป็นอุปกรณ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยสมัยเริ่มต้นในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๐๗)

แต่ต่อมาในระยะหลังได้มีการปรับปรุงมหาวิทยาลัยแห่งนี้ใหม่ และนโยบายดังกล่าวไม่ได้
รับการสนับสนุนอีกต่อไป ปัจจุบันนักศึกษาแห่งสถาบันนี้ก็ไม่ได้มีทัศนคติที่แตกต่างไปจาก
มหาวิทยาลัยแห่งอื่น ๆ เท่าใดนัก

การจัดตั้งมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ซึ่ให้เห็นว่า รัฐบาลไม่เข้าใจปรัชญาการศึกษาในระดับ
มหาวิทยาลัยที่แพร่หลายอยู่ในตะวันตก และแสดงถึงความประสงค์ของรัฐบาลที่จัดตั้ง
ขึ้นมาเพื่อให้เป็นสถาบันสอนวิชาชั้นสูงเฉพาะอย่าง เช่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
แพทยศาสตร์ และศิลปากร แม้ว่าในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยเหล่านี้ได้ขยายตัวออกไปอย่าง
กว้างขวาง แต่ก็ดูเหมือนว่ายังจะเน้นในเรื่องของวิชาที่พออยู่มากทีเดียว

สำหรับมหาวิทยาลัยในประเทศตะวันตก ได้มีนโยบายที่เห็นเด่นชัดว่ามีเพียงประสงค์
จะให้มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันส่งเสริมวิชาชั้นสูงแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องการที่จะให้
เป็นแหล่งเสริมสร้างปัญญาความนึกคิดตลอดจนความเข้าใจในสิ่งแวดล้อมในสังคมของผู้ที่
ศึกษาในมหาวิทยาลัยด้วย มหาวิทยาลัยในอเมริกาส่วนมากจึงให้การศึกษาวิชาชีพเป็นเรื่อง
ของการศึกษาหลังจากปริญญาตรีไปแล้ว เช่น แพทย์ บริหารธุรกิจ กฎหมาย หรือครุศาสตร์
 เป็นต้น การศึกษาชั้นปริญญาตรีจึงเป็นเรื่องของศิลปศาสตร์เป็นส่วนมาก ไม่ใช่เป็นเรื่อง
ของวิชาชีพโดยตรง ดังจะเห็นได้จากนโยบายของวิทยาลัยทางอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์
(College of Letters and Science) ของมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนียที่เบอร์keley (University of
California, Berkeley) ที่ต้องการให้ผู้ที่ศึกษามีความตื่นตัว มีความเข้าใจ มีความชื่นชมกับ
ความสำเร็จในสติปัญญาของมนุษย์ กระตุ้นให้นักศึกษามีความสนใจอย่างผู้ที่มีปัญญาต่อ
มนุษย์และธรรมชาติของโลกที่เขาอาศัยอยู่ให้นักศึกษามีความอยากรู้อยากเห็นในด้านที่
เกี่ยวกับความรู้และวิทยาการต่าง ๆ เพื่อเขาจะได้สนใจศึกษามันต่อไปในชีวิตอนาคตของ
เขา ให้รู้จักที่เข้าใจปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์และของสังคมอย่างผู้ที่มีปัญญา และเป็นการ
เตรียมตัวอย่างกว้าง ๆ สำหรับอาชีพของเขาในอนาคต^(๑) ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่า เรื่อง
ของการประกอบอาชีพไม่ใช่เป็นนโยบายที่สำคัญเท่าไรนักสำหรับการศึกษาระดับนี้

ไม่เพียงแต่มหาวิทยาลัยตะวันตกเท่านั้นที่มีนโยบายแบบนี้ มหาวิทยาลัยในบาง
ประเทศของเอเชียก็เช่นกันที่มีนโยบายมากไปกว่าเพียงส่งเสริมวิชาชีพเท่านั้น เช่น ญี่ปุ่น
 เป็นต้น แอบเตอร์ ได้ตัดข้อความอันบ่งถึงนโยบายและจุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัยวาเสดา
(Waseda University) ไว้ในหนังสือของเขาเป็นใจความสำคัญว่า^(๒)

จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของมหาวิทยาลัยวาเสดา คือ ความตระหนักในอิสรภาพของ

(๑) The University of California, Berkeley, **Bulletin, General Catalogue**, Vol. 57 (July 20, 1963) pp. 15

(๒) David E. Apter op. cit., pp. 146 คัดจาก William T. deBary et al., **Sources of Japanese
Tradition** (New York: Columbia University Press, 1958) pp. 697

การศึกษา การนำความรู้ไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ และการปลูกฝังแบบฉบับที่ดีแก่ พลเมือง ดังนั้นมหาวิทยาลัยจึงเน้นในเรื่องของเสรีภาพที่จะทำการค้นคว้าด้านวิชาการ อันจะช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้แก่โลก และในด้านการเสริมสร้างและปลูกฝังแบบฉบับของ พลเมืองตัวอย่างแก่ประชากรญี่ปุ่นนั้น ก็มุ่งหวังที่จะปลูกฝังให้คนญี่ปุ่นเป็นพลเมืองที่ดี ที่ซื่อสัตย์ต่อจักรวรรดิญี่ปุ่นที่อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ เป็นบุคคลที่เคารพตนเอง เลี้ยงดู ครอบครัวของตนและทำตนมีคุณประโยชน์แก่รัฐและแก่สังคม นอกจากนี้ยังยอมรับว่า เนื่องจากอารยธรรมของโลกเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ความมุ่งหวังของการศึกษาของญี่ปุ่น อันหนึ่งก็คือ เพื่อเสริมสร้างอารยธรรมของตะวันออกให้สูงส่งทัดเทียมกับอารยธรรมของ ตะวันตก และเพื่อที่จะให้อารยธรรมของตะวันออกสามารถอยู่เคียงข้างกับอารยธรรมของ ตะวันตกได้อย่างกลมกลืน

และด้วยนโยบายดังกล่าวแล้วข้างต้น political socialization ของชนชั้นนำของ ประเทศเหล่านี้จึงไม่เหมือนกับของไทย และวัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นนำเหล่านี้ จึงแตกต่างไปจากของไทย

ภูมิหลังของนิสิตนักศึกษาจะเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ช่วยอธิบายได้ถึง political socialization ของพวกเขา มหาวิทยาลัย โรงเรียนและสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ไม่ใช่ผู้ที่นำมาซึ่ง socialization ของมนุษย์แต่เพียงอย่างเดียว ครอบครัวและสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ในสังคม ก็มีบทบาทไม่น้อยเช่นกันในด้านนี้ อิทธิพลของครอบครัว และอิทธิพลจากสังคมที่มีต่อ วัฒนธรรมทางการเมืองของพวกนิสิตนักศึกษายังมีอยู่มากทีเดียว ทั้งนี้เพราะนิสิตนักศึกษา มิได้ใช้ชีวิตตลอดเวลาอยู่ในมหาวิทยาลัย ส่วนใหญ่เป็นประเภทเข้าไปเย็นกลับ ดังนั้นคำว่า ชีวิตในมหาวิทยาลัยหรือ campus life จึงไม่มีความหมายมากอย่างในมหาวิทยาลัยตะวันตก บางแห่งที่บังคับให้นิสิตนักศึกษาโดยเฉพาะในระดับปริญญาตรีต้องพำนักอยู่ในมหาวิทยาลัย เพราะมีความต้องการจะปลูกฝังให้พวกนี้มีวัฒนธรรมและบุคลิกตามที่มหาวิทยาลัยได้วาง ไว้ เมื่อพวกเขาศึกษามาถึงระดับนี้ความผูกพันที่เขามีอยู่กับครอบครัวและสิ่งแวดล้อม ทางบ้านก็จืดจางลงไป แต่สำหรับประเทศไทยนั้นความผูกพันทางครอบครัว และสิ่งแวดล้อม ภายนอกยังมีอยู่มากทีเดียวในหมู่นิสิตนักศึกษา

ระบบการศึกษาของไทยนั้นเป็นระบบที่ใช้ความสามารถเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือก บุคคลเข้ารับการศึกษา โดยเฉพาะในระดับมหาวิทยาลัยซึ่งมีการสอบคัดเลือกกันอย่างจริงจัง ๆ การศึกษาในระดับนี้จึงไม่น่าจะจำกัดอยู่แต่เฉพาะบุคคลบางกลุ่มบางชนชั้นเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่านิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่มาจากครอบครัวของชนชั้นกลางมากกว่า ชนชั้นต่ำอื่นๆ เช่นกรรมกรหรือชาวนาซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ นิสิตนักศึกษา

ส่วนใหญ่มาจากครอบครัวของข้าราชการ พ่อค้า นักธุรกิจ และผู้ประกอบการอาชีพอื่น ๆ เช่น ครู นายแพทย์ ทนายความ และมีเพียงไม่กี่เปอร์เซ็นต์เท่านั้นที่มาจากครอบครัวของชนชั้นชาวนา^(๑)

สาเหตุที่นักศึกษาส่วนใหญ่มาจากครอบครัวชนชั้นกลางนั้นอาจจะอธิบายได้ดังนี้คือ แม้ว่าระบบการศึกษาของไทยได้ยึดหลักความสามารถของนักเรียนเป็นเกณฑ์ในการพิจารณารับสมัครเข้าศึกษาหรือเลื่อนชั้นการศึกษาได้สูงขึ้นโดยไม่คำนึงถึงฐานะทางครอบครัว แต่ค่าใช้จ่ายในการศึกษาตั้งแต่ระดับต่ำจนจบมหาวิทยาลัยนั้นไม่ใช่น้อย และต้องใช้ระยะเวลาานพอสมควรทีเดียว พวกชาวนาและครอบครัวที่อยู่ตามชนบทห่างไกลตลอดจนคนจนโดยทั่วไปไม่สามารถจะส่งบุตรหลานของตนให้เล่าเรียนในชั้นสูง ๆ ได้ และมักจะให้บุตรหลานของตนออกจากโรงเรียนเมื่อเรียนจบการศึกษาภาคบังคับ เพื่อออกมาช่วยทางบ้านทำมาหากิน ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่าจำนวนผู้ที่ศึกษาชั้นมัธยมลดลงไปอย่างมากจากจำนวนผู้ที่ศึกษาชั้นประถมหรือชั้นบังคับ ในปี ๑๙๖๐-๑๙๖๑ จำนวนนักเรียนทุกระดับมีทั้งสิ้น ๔,๓๒๘,๗๕๗ คน หรือ ๑๖.๗ เปอร์เซ็นต์ของจำนวนประชาชนทั้งหมด สำหรับนักเรียนชั้นประถม (ปีที่ ๑ ถึงปีที่ ๗) มีจำนวนถึง ๕๐.๕ เปอร์เซ็นต์ ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ในขณะที่ระดับมัธยมมีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้นเพียง ๖.๕ เปอร์เซ็นต์ของนักเรียนทั้งหมดเท่านั้น^(๒) ในขณะที่เวลานั้นสถาบันการศึกษาในระดับสูง ๆ ที่มีคุณภาพดีก็มักอยู่ในกรุงเทพฯ หรือตามจังหวัดใหญ่ ๆ ที่มีความเจริญ ซึ่งมีค่าครองชีพสูงมากพอที่จะทำให้พวกที่มีรายได้น้อยไม่สามารถส่งบุตรหลานของตนมาเล่าเรียนได้

การที่นักศึกษาส่วนใหญ่มาจากครอบครัวระดับปานกลางเช่นนี้ ย่อมเป็นการยากที่จะให้พวกเขากลายเป็นคนหัวรุนแรงเป็นพวกที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคม และเมื่อระบบการศึกษาประสบกับความล้มเหลวในการอบรมให้นักศึกษาเป็นพวกที่มีหลักการ และอุดมคติด้วยแล้ว ก็เท่ากับเป็นการง่ายมากขึ้นที่จะให้พวกเขาเป็นพวกที่ไม่ active ในทางการเมือง พวกเขามาจากครอบครัวที่ได้รับประโยชน์จากสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จึงมักจะไม่อยากเปลี่ยนแปลงสภาพเหล่านั้นเท่าไรนัก

การ socialization ในระดับโรงเรียนก่อนถึงมหาวิทยาลัยก็มีความสำคัญไม่น้อยต่อวัฒนธรรมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษา เกือบทุกประเทศได้ให้ความสำคัญอย่างมากใน

(๑) ในปี ๒๕๐๖ มีนักศึกษาปีที่หนึ่งจากครอบครัวชาวนาเพียง ๑๑.๔ เปอร์เซ็นต์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีเพียง ๔.๕ เปอร์เซ็นต์ ในปี ๒๕๑๐ มีเพียง ๖.๗ เปอร์เซ็นต์ สำหรับธรรมศาสตร์ และสำหรับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีเพียง ๔.๔ เปอร์เซ็นต์ ดู Bunbongkarn, *op. cit.*, pp. 158

(๒) Unesco and International Bureau of Education, *Education Development in Thailand 1949-1966, Reports to the International Conferences on Public Education* (Bangkok: External Relations Division, Ministry of Education, 1966) pp. 52-54

ด้านการอบรมทางการเมืองในโรงเรียนชั้นประถมและมัธยม ไม่ว่าจะประเทศประชาธิปไตย หรือประเทศเผด็จการ เพื่อปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมือง กำนันและทัศนคติทางการเมือง เพื่อให้สอดคล้องกับระบบการเมืองนั้น ๆ เช่นในสหรัฐอเมริกาที่มีการอบรมให้เด็กนักเรียนรู้จักคุณค่าของประชาธิปไตย และเลื่อมใสในสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ เช่น รัฐธรรมนูญ ประธานาธิบดี เป็นต้น ในประเทศคอมมิวนิสต์ก็มีการอบรมหรือปลูกฝังความเชื่อในลัทธิมากซ์—เลนินให้แก่เด็ก หรือญี่ปุ่นก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็มีการอบรมให้เด็กนักเรียนเลื่อมใสในลัทธิชาตินิยมแบบญี่ปุ่น^(๑)

ประเทศไทยก็ได้นำเอาวิธีการอบรมเด็กนักเรียนให้มีความเชื่อมั่นในระบบประชาธิปไตย ให้มีความรักและภูมิใจในบ้านเกิดเมืองนอนของตน แต่การอบรมในประเทศไทยที่ให้ยึดมั่นในระบบประชาธิปไตยไม่มีประสิทธิภาพมากนัก เพราะระบบการเมืองไม่เป็นประชาธิปไตย การจะอบรมให้เด็กเป็นประชาธิปไตยได้ สิ่งแวดล้อมจะต้องเอื้ออำนวยด้วย เด็กนักเรียนสามารถมองเห็นได้ว่าระบบประชาธิปไตยที่แท้จริงดำเนินงานอย่างไร ยิ่งไปกว่านั้นเรายังมีการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญกันบ่อยครั้ง ก่อให้เกิดความสับสนว่าอะไรเป็นระบบการเมืองของไทยที่แท้จริง สิ่งเหล่านี้ทำให้เด็กนักเรียนไม่เลื่อมใสในประชาธิปไตยอย่างแท้จริง และเมื่อมาถึงในระดับมหาวิทยาลัยก็ไม่มี การอบรมให้เป็นเรื่องจริงจังขึ้นมา แต่กลับถูกอบรมให้มีลักษณะที่ขัดกับประชาธิปไตยดังได้กล่าวมาแล้ว

ปัจจัยอีกอันหนึ่งที่จะช่วยอธิบายลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของพวกนิสิต นักศึกษาก็คือฐานะของเขาในสังคม นิสิตนักศึกษาไทยเป็นผู้ที่สังคมยอมรับและยกย่องว่าเป็นผู้มีเกียรติ มีฐานะสูงในสังคม ได้รับการยกย่องว่าเป็นชนชั้นปัญญาชนบ้าง เป็นมันสมองของชาติบ้าง เมื่อมีการยอมรับจากสังคมเช่นนี้ พวกนักศึกษามหาวิทยาลัยจึงไม่ค่อยเกิดความรู้สึกรังเกียจสังคมและระบบการเมือง ไม่ต้องการจะให้มีการเปลี่ยนแปลงอะไร และถูกกลืนเข้ากับสภาพที่เป็นอยู่ได้ง่าย

ปัจจุบันทุกประเทศต่างยอมรับว่าผู้ที่มีการศึกษาชั้นสูงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับประเทศ แต่บุคคลเหล่านี้ดูจะสำคัญมากเป็นพิเศษและมีฐานะเป็นชนชั้นนำหรือ elite ในประเทศกำลังพัฒนา เพราะจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยยังมีน้อยในขณะเดียวกันความต้องการบุคคลประเภทนี้มีมาก^(๒) ประเทศไทยก็เช่นเดียวกับประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ จำนวนผู้สำเร็จการศึกษาชั้นอุดมมีน้อยมาก จึงเป็นสาเหตุอันหนึ่งที่ทำให้พวกเขาได้รับการยกย่องจากสังคมอย่างมาก จะเห็นได้ว่าในปี ๑๕๕๑ จำนวนผู้ที่เข้ารับการศึกษาในมหา

(๑) ตำหรับของรัสเซีย ดูบทความของ Jeremy R. Azrael ใน Coleman, ed., *Education and Political Development*, pp. 233-271 สำหรับการศึกษาของญี่ปุ่น ดู Herbert Passin ใน *ibid.*, pp. 304-312

(๒) *ibid.*, pp. 354-355

วิทยาลัย (ไม่นับโรงเรียนทหาร) มีทั้งสิ้น ๒๐,๑๐๖ คน หรือ ๐.๖ เปอร์เซ็นต์ของจำนวนนักเรียนทุกระดับ และในปี ๑๙๕๕ มีจำนวนทั้งสิ้น ๒๔,๕๘๘ คน หรือ ๐.๗ เปอร์เซ็นต์ และในปี ๑๙๕๕ จำนวนนักศึกษาเพิ่มขึ้นเป็น ๔๕,๔๔๘ คน หรือ ๑.๑ เปอร์เซ็นต์ ซึ่งในจำนวนนี้ไม่รวมนักเรียนประเภทฝึกหัดครู^(๑) ถึงแม้ว่าจำนวนนักศึกษาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตั้งแต่ปี ๑๙๕๑ ตามตัวเลขดังกล่าวข้างต้น แต่จำนวนของนักศึกษามหาวิทยาลัย เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชาชนทั้งหมดในปี ๑๙๖๐ เป็นอัตราส่วนเพียง ๑ : ๒๐๐๐^(๒) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าจำนวนผู้ที่มีโอกาสศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยยังมีจำนวนน้อยมาก

นอกเหนือไปจากการยอมรับของสังคมดังกล่าวแล้วข้างต้น การที่พวกนักศึกษามหาวิทยาลัยไม่ประสบความสำเร็จในการทำงาน สามารถหางานที่ดีทำได้โดยไม่ลำบากนักและงานเหล่านั้นเป็นงานที่จะนำความเจริญมาสู่ชีวิตของเขาในอนาคตเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้พวกเขาเข้าได้กับสังคมเป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้ปริญญาบัตรจึงกลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในฐานะเป็นใบเบิกทางนำไปสู่ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีขึ้น พวกที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเป็นพวกที่ได้รับการประกันว่าจะเป็นผู้ที่ก้าวหน้าในชีวิตโดยไม่ลำบากเท่าไรนัก เมื่อเปรียบเทียบกับพวกที่ไม่ได้จบมหาวิทยาลัย

ในหนังสือของฮันติงตัน ได้ชี้ให้เห็นว่าปัญหาของการว่างงานของผู้สำเร็จการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย จะเป็นปัญหาที่นำความวุ่นวายมาสู่ประเทศไทย ความวุ่นวายจากพวกนักศึกษาในประเทศลังกา เกาหลี ฟิลิปปินส์ ก็มีสาเหตุส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากนักศึกษาเป็นจำนวนมากว่างงาน^(๓) ในด้านนี้ประเทศไทยเราไม่เคยมีปัญหา ดังได้กล่าวแล้วว่าจำนวนผู้ที่สำเร็จมหาวิทยาลัยยังมีน้อย ในขณะที่ความต้องการของประเทศต่อบุคคลประเภทนี้มีมาก สถาบันต่าง ๆ โดยเฉพาะระบบข้าราชการได้ให้เกียรติผู้ที่สำเร็จได้ปริญญาสูงพอสมควร ดังจะเห็นได้จากการให้ฐานะทางการทำงานที่แตกต่างกันระหว่างผู้ที่ได้รับปริญญา กับผู้ที่ไม่ได้รับปริญญา และยังจบปริญญาสูงมากขึ้นเท่าไรก็จะมีโอกาสก้าวหน้ามากขึ้นเท่านั้น ด้วยเหตุนี้เองระบบราชการจึงสามารถกลั่นพวกที่มีความคิดรุนแรงได้ดีพอสมควร ระบบราชการยังให้ความมั่นคง เกียรติยศและความรับผิดชอบ จนทำให้พวกนี้เป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการและไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงอะไร โดยเกรงไปว่าความมั่นคง สิทธิพิเศษและเกียรติยศที่ตนเคยได้รับนั้นจะหมดสิ้นไป สำหรับในด้านธุรกิจเอกชน ในอดีตไม่ใช่เป็นจุดสนใจของพวกจบมหาวิทยาลัยเท่าใดนัก แต่ในขณะนี้ได้นักศึกษาจำนวนมากขึ้นที่ต้องการไปทำงานเอกชนมากกว่าราชการ โดยเฉพาะผู้ที่เรียนทางด้านวิชาชีพโดยตรงเช่น

(๑) Unesco and International Bureau of Education, op. cit., pp. 52-54

(๒) Ibid.

(๓) Huntington, op. cit., pp. 47-48

วิศวกรรมศาสตร์ แพทย์ หรือบัญชี จากตัวเลขที่ปรากฏจากการศึกษาของ อูมาร์ตัน
ธรรมมิโกมินทร์ แสดงให้เห็นว่ามีนิสิตเพียง ๓๐.๔๖ เปอร์เซ็นต์ของผู้ที่ถูกถาม ๑๓๔ คน
เท่านั้นที่ต้องการรับราชการ^(๑) นอกจากนั้นนิสิตเลือกประกอบอาชีพอื่น ๆ คือทำงานใน
องค์การธุรกิจเอกชน รัฐวิสาหกิจ องค์การระหว่างประเทศ ธนาคารและประกอบอาชีพ
ส่วนตัวอื่น ๆ การขยายตัวของธุรกิจฝ่ายเอกชนจึงช่วยกลั่นบุคคลที่มีความไม่พึงพอใจใน
ระบบราชการได้เป็นอย่างดี

สรุป

ทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นการศึกษาถึงวัฒนธรรมทางการเมืองและ political socialization
ของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยในประเทศไทย โดยชี้ให้เห็นถึงลักษณะของวัฒนธรรม
ทางการเมืองและอิทธิพลของสภาพแวดล้อม และสถาบันการศึกษาที่มีต่อการ socialization
ของนิสิตนักศึกษา บทความนี้ได้แสดงให้เห็นว่านิสิตนักศึกษามีความสนใจทางการเมืองพอ
สมควร อันเนื่องมาจากการศึกษาสูง แต่ความสนใจนั้นก็ไม่ได้มีมากถึงขนาดทำให้เขา
เข้าไปยุ่งเกี่ยวทางการเมืองอย่างเข้มแข็ง เราจึงกล่าวได้ต่อไปว่าพวกนิสิตนักศึกษายังมี
ความนิ่งเฉยทางการเมืองอยู่ อันเนื่องมาจากการอบรมในมหาวิทยาลัยที่เน้นในเรื่องการ
ศึกษาวิชาชีพ ตลอดจนเนื่องมาจากมาตรฐานการศึกษาที่ต่ำ และขาดการเน้นในด้านการ
เสริมสร้างปัญญา ทำให้พวกเขาเป็นคนไม่กระตือรือร้น เป็นผู้ที่มีความอดกลั้น เป็น
คนที่ practical สนใจในเรื่องของตนมากกว่าสังคมโดยรวม การยอมรับของสังคม
และภูมิหลังของนักศึกษาที่ส่วนใหญ่มาจากชนผู้มีอันจะกินทำให้เขาเข้ากับสภาพที่เป็นอยู่
โดยไม่ยากนัก ดังนั้น เมื่อนิสิตนักศึกษาจะมีความไม่พอใจต่อระบบการเมืองหรือรัฐบาล
แต่ก็ไม่ได้เป็นผู้นำในการก่อความวุ่นวายหรือนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงสิ่งเหล่านั้น ความ
เลื่อมใสในระบอบประชาธิปไตยของพวกเขาปรากฏออกมาให้เห็นเช่นกัน แต่ดูเหมือนจะ
ไม่ได้ฝังแน่นนัก เพราะมีปรากฏการณ์ให้เห็นว่ายังมีความนิยมใน authoritarianism อยู่ อัน
เนื่องจากการอบรมของนิสิตนักศึกษาด้วยกันเองในมหาวิทยาลัยยังมีลักษณะของ authorita-
rianism อยู่มาก ดังนั้นมหาวิทยาลัยจึงทำหน้าที่สองอย่างซึ่งขัดกันในตัว คือทำหน้าที่ให้
การศึกษาซึ่งมักจะนำมาซึ่งความเชื่อมั่นเลื่อมใสในระบอบประชาธิปไตย แต่การอบรมในมหา-
วิทยาลัยกลับนำมาซึ่งความนิยมในอำนาจ

ด้วยเหตุนี้เราอาจจะกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ของนิสิตนักศึกษาต่อการพัฒนาทาง

(๑) อูมาร์ตัน ธรรมมิโกมินทร์ “การตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพของนิสิตปีสุดท้ายของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”
(วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กุมภาพันธ์
๒๕๑๓) หน้า ๕๐-๗๙ ซึ่งกล่าวไว้อย่างละเอียดถึงการเลือกประกอบอาชีพของนิสิตชั้นปีสุดท้ายของจุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย จำนวน ๑๗๔ คน

การเมืองจึงออกมาในรูปของการช่วยรักษาเสถียรภาพทางการเมือง และไม่ช่วยการพัฒนา
ระบบการเมืองให้ทันสมัยดำเนินไปอย่างรวดเร็วเกินไป เราได้กล่าวมาแล้วว่าการพัฒนา
ทางการเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับความพยายามที่จะสร้างแบบแผนในระบบการ
เมืองขึ้นมาเพื่อจัดความรู้เสถียรภาพ อันเนื่องจากการขยายการมีส่วนร่วมทางการเมือง
ออกไปยังกลุ่มต่างๆ มากขึ้น นิสิตนักศึกษาไทยไม่ใช่ผู้ที่นำมาซึ่งการขยายตัวอย่างรวดเร็ว
เร็วของการมีส่วนร่วมทางการเมือง บทบาทของเขาออกไปในรูปของการนำไปดำเนินงาน
ในโครงสร้างหรือสถาบันทางการเมือง และองค์กรอื่น ๆ ที่ขยายตัวมากขึ้นและมีหน้าที่
เฉพาะอย่างมากขึ้นอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัย เพื่อให้สถาบันนั้นๆ
ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ถ้าเรายอมรับความคิดที่ว่าผู้นำมีความสำคัญอย่าง
มากในการกำหนดลักษณะแนวทาง และความรวดเร็วของการพัฒนาทางการเมืองและการ
ปรับปรุงระบบการเมืองให้ทันสมัยแล้ว เราก็จะกล่าวได้ว่าระบบการศึกษาชั้นสูงของไทย
ได้ผลิตผู้นำตามแบบที่กล่าวแล้วข้างต้น จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยไม่มีการ
พัฒนาระบอบประชาธิปไตยอย่างจริงจังและรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงหรือการปรับปรุง
ระบบการเมืองและสังคมให้ทันสมัยเป็นไปอย่างเชื่องช้า และเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่กำลัง
พัฒนาด้วยกันแล้ว ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในไม่กี่ประเทศที่อนุรักษนิยมยังมีอิทธิพล
อยู่มาก^(๑) ดังนั้นรัฐบาลจึงสามารถควบคุมการขยายตัวของการมีส่วนร่วมทางการเมือง
มิให้นำมาซึ่งความวุ่นวายและไร้เสถียรภาพได้ จะเห็นได้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่มี
เสถียรภาพดีประเทศหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลแม้จะมีการใช้กำลังก็ตามแต่ก็ไม่มีการ
ต่อสู้ที่รุนแรง และการขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ภายในประเทศก็ไม่รุนแรงนักเมื่อเปรียบ
กับประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ

ในระยะ ๒-๓ ปี ที่ผ่านมานี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากภายในบทบาทและ
ทัศนคติของนักศึกษามหาวิทยาลัยในหลายประเทศ เป็นต้นว่าต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมใน
กิจการของมหาวิทยาลัยมากขึ้นและได้มีการเรียกร้องทางการเมืองมากขึ้น รวมทั้งมีความ
คิดที่เรียกกันว่า “ซ้ายใหม่”^(๒) แพร่ขยายออกไปอย่างมากในหมู่ของพวกนักศึกษ
มหาวิทยาลัย นอกจากนั้นก็มีความวุ่นวายเกิดขึ้นจากพวกนักศึกษามหาวิทยาลัย แต่ความ
วุ่นวายเหล่านี้ ในบางประเทศกำลังได้รับปฏิกริยาโต้ตอบจากประชาชนส่วนใหญ่ภายนอก
มหาวิทยาลัย เช่น ในสหรัฐอเมริกา เป็นต้น จึงไม่สามารถพูดได้ว่าพฤติกรรมของพวก

(๑) Gunnar Myrdal, *Asian Drama : An Inquiry into the Poverty of Nations*, Vol. I (New York : Pantheon, 1968), pp. 390-395

(๒) ความคิดและบทบาทของนักศึกษาดังกล่าวดูได้จาก Alexander Cockburn, Robin Blackburn, ed., *Student Power* (Penguin Books, 1969)

นักศึกษาเช่นนี้จะได้รับความนิยมมากขึ้น และมีประสิทธิภาพมากขึ้นในการเรียกร้องทาง การเมืองของพวกเขา ความคิดที่กล่าวมาแล้วนี้เป็นพฤติกรรมแบบใช้กำลังรุนแรงยังไม่ได้ เป็นที่นิยมกันอย่างมากภายในหมู่นักศึกษามหาวิทยาลัยของไทย และความวุ่นวายต่าง ๆ เหล่านั้นไม่เป็นที่พึงประสงค์แก่คนทั่วไปอย่างแน่นอน อย่างไรก็ตาม ได้มีความคิดแบบ ก้าวหน้าแพร่ขยายมากขึ้นในหมู่นิสิตนักศึกษาบางพวก และได้มีความพยายามที่จะปรับปรุง มหาวิทยาลัยให้มีมาตรฐานการศึกษาสูงขึ้น เป็นสังคมที่เสรี ตลอดจนได้มีการจัดตั้งการ ของนิสิตนักศึกษาให้เป็นประชาธิปไตยและมีความรับผิดชอบมากขึ้น สิ่งเหล่านี้อาจจะเป็น สัญญลักษณ์ที่ดีที่จะผลิตผู้นำที่มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น และมีความประสงค์ ที่จะปรับปรุงระบบการเมืองและสังคมให้ทันสมัยมากขึ้น

สุจิต บุญบงการ

บรรณานุกรม

ภาษาอังกฤษ

1. Almond, Gabriel and Powell, G. Bingham, **Comparative Politics: A Developmental Approach** (Boston : Little Brown, 1966)
2. Almond, Gabriel, and Verba, Sidney, **The Civic Culture**, (Boston : Little Brown, 1965)
3. Anderson, Charles W. Mehden, Fred von der, and Young, Crawford, **Issues of Political Development** (Englewood Cliffs : Prentice-Hall, 1967)
4. Apter, David E., **The Politics of Modernization**, (Chicago : The University of Chicago Press, 1965)
5. Banfield, Edward C., **The Moral Basis of a Backward Society** (Glencoe : The Free Press, 1958)
6. Bunbongkarn, Suchit "Higher Education and Political Development in Thailand," (Ph. D. Thesis, the Fletcher School of Law and Diplomacy, 1968)
7. Coleman, James S., ed., **Education and Political Development** (Princeton : Princeton University Press, 1965)
8. Huntington, Samuel P., **Political Order in Changing Societies** (New Haven : Yale University Press, 1968)
9. Lipset, Seymour M., ed., **Student Politics** (New York : Basic Book, 1965)
10. Pye Lucian W., **Aspects of Political Development** (Boston : Little Brown, 1966)
11. Pye Lucian W., **Politics, Personality and Nation-Building** (New Haven : Yale University Press, 1966)
12. Wilson David A., **Politics in Thailand** (Ithaca : Cornell University Press, 1962)

ภาษาไทย

๑. สุจิต บุญบงการ "บทบาทของการศึกษาในการพัฒนาทางการเมือง" ในคณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ ชุมนุมบทความทางวิชาการของอาจารย์คณะรัฐศาสตร์จุฬาฯ เนื่องในโอกาสครบรอบหกสิบปีของศาสตราจารย์ เกษม อุทยานิน (กรุงเทพฯ อักษรสัมพันธ์ ๒๕๑๓)
๒. สุจิต บุญบงการ "แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมือง" ใน ธรรมชาติ รวบรวม การเมืองและการปกครอง (กรุงเทพฯ สมาคมสังคมศาสตร์ ๒๕๑๓)
๓. อุณรัตน์ ธรรมมิโกมินทร์ "การตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพของนิสิตปีสุดท้าย ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" (วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๓)

วัฒนธรรมการเมืองไทย กับ การพัฒนาทางการเมือง

๑. อารัมภบท

อาจจะกล่าวได้ว่า การศึกษาการเมืองและการปกครองอย่างเป็นแบบเป็นแผนได้เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ ๒,๐๐๐ กว่าปีมาแล้ว โดยเพลโต (๔๒๗-๓๔๗ B.C.) นักวิชาการผู้หนึ่งได้กล่าวไว้ว่า “สมมุติฐานของเพลโตในหนังสือชื่อ อุดมรัฐ (Republic) ที่ว่ารัฐบาลและการเมืองที่ถูกต้องนั้น สามารถค้นหาได้จากวิธีการครุ่นคิดตามแบบวิทยาศาสตร์ยิ่งกว่าการหาทางออกโดยความกลัว ความเขลา ความเกียจคร้าน และการแก้ปัญหาอย่างขอไปทีนั้น เป็นความคิดหลักที่มีลักษณะเป็นการปฏิวัติ (ทางวิชาการ) ที่ยิ่งใหญ่ที่สุด” (๑) เพลโตเป็นผู้บุกเบิกทางวิชารัฐศาสตร์ที่ยังหาคนเทียบมิได้ และความคิดทางการเมืองของกรีก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งของเพลโต ได้มีอิทธิพลอย่างมหาศาลต่อทฤษฎีการเมือง สังคม การศึกษา และอื่น ๆ ที่ติดตามมาอย่างค่านวดยกย่อง อาจจะกล่าวได้ว่าระบบการเมืองทั้งหลายที่ปวงในปัจจุบันนี้ รวมทั้งลัทธิคอมมิวนิสต์ ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากนักปรัชญาผู้สูงส่งแท่งนี้ (๒)

แต่วิวัฒนาการทางวิชารัฐศาสตร์ ๒,๐๐๐ ปีหลังเพลโต หาได้เจริญก้าวหน้าไปไกลอย่างที่บางคนอาจจะทึกทักเอาไม่ หากเปรียบเทียบกับวิทยาศาสตร์แขนงต่าง ๆ แล้ว วิชารัฐศาสตร์ซึ่งหลายคนอ้างว่าเป็น “วิทยาศาสตร์การเมือง” (Science of Politics) ยังมีลักษณะด้อยพัฒนาอยู่มาก ในวิชาวิทยาศาสตร์แขนงต่าง ๆ มนุษย์สามารถก่อให้เกิดสิ่งมหัศจรรย์มากมายเหลือคณานับ (โดยเฉพาะในสาขาฟิสิกส์ และ ชีววิทยา) แต่ในทางการเมืองและการปกครอง มนุษย์หลายชาติหลายภาษายังมีลักษณะไม่ต่างอะไรกับคนป่านัก สงคราม

(๑) William Ebenstein, *Introduction to Political Philosophy*, Reinhart & Company, Inc., New York, 1952, p. 12

(๒) กมล สมวิเชียร “กรีกและวิวัฒนาการของปรัชญาการเมือง” ใน *กระมล ทองธรรมชาติ (รวบรวม) การเมืองและการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิมพ์โดยสำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๑๓ หน้า ๑-๓๔*

ความอดอยาก ความอยุติธรรมในสังคม ความรังเกียจผิว ฯลฯ ยังเป็นสิ่งที่วิชารัฐศาสตร์ ไม่อาจจะขจัดได้จากสังคมมนุษย์ได้ ทั้ง ๆ ที่เครื่องมือทางเทคโนโลยีมีอยู่มากมายทั่วไป มนุษย์หลายชาติต้องเผชิญปัญหาที่ว่าในขณะที่ตนเจริญรุดหน้าอย่างน่าประทับใจทางอุตสาหกรรม และวิทยาศาสตร์นั้น ตนต้องพบกับความทรุดโทรมทางการปกครองสังคม และสิ่งแวดล้อมชีวิต (Ecology)^(๑) เมืองใหญ่ ๆ หลายเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหรัฐอเมริกา ต้องเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว เพราะการเมืองและการปกครองนครหลวงไม่สามารถตอบสนองความต้องการ และแก้ปัญหาซึ่งเพิ่มพูนขึ้นอย่างท่วมท้นได้ทันกาล ปრაกฏการณ์ดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดความมูมานะ และความท้อแท้ในหมู่นักวิชาการสาขาสังคมศาสตร์อย่างเห็นได้ชัด หลายคนได้หันกลับไปอ่านเพลโตอีกครั้งหนึ่งเพื่อแสวงหาคำตอบ หรือแรงดลใจ และคงไม่เป็นการกล่าวที่เกินความจริงเลยที่ว่า **อูตมรัฐ** ของเพลโต ซึ่งเขียนเมื่อ ๒๓๐๐ ปีมาแล้วนั้น “ยังไม่มีหนังสือทางรัฐศาสตร์มูลฐานเล่มใดเทียบได้”^(๒)

ที่กล่าวมาเป็นอาร์มภบทนี้ มิได้หมายความว่า วิชารัฐศาสตร์หรือการเมืองจะมีได้ มีความเจริญก้าวหน้ามาเสียเลย ตั้งแต่หลังการบุกเบิกของนักปราชญ์กรีก หากเพื่อพยายามชี้ให้เห็นว่าการแก้ปัญหามนุษย หรือความพยายามที่จะจัดระบบให้สิ่งแวดล้อมชีวิตมนุษย์ เป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผนนั้นทำได้ไม่ยากนัก โดยใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และเทคนิคต่าง ๆ แต่เมื่อมนุษย์ต้องหันมาวิจัย แก้ไขสังคม และตัวของมนุษย์แต่ละคนเอง นั้นแหละ จะปรากฏว่าการแก้ปัญหาเป็นไปอย่างยากลำบากมาก ทั้งนี้เพราะมนุษย์เป็น “ข้อมูล” ที่มีชีวิต จิตใจ ตัณหา อารมณ์ และความรังเกียจเดียดฉันท์ สารพัด สิ่งที่ยอมรับเรียกว่า Social Technology โดยเฉพาะการปกครอง จึงไม่อาจประสบความสำเร็จได้รวดเร็วเหมือนวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ ถึงกระนั้น รัฐศาสตร์ปัจจุบันก็ได้วิวัฒนาการมาไกลไม่น้อย และยังก้าวหน้ามากเท่าใด ความยุ่งยาก (และยุ่งเหยิง) ก็ยิ่งทับถมทวีคูณมากขึ้นเท่านั้น การศึกษาวิชานี้ในปัจจุบันจึงต้องใช้ความรู้ทางสาขาวิชาอื่น ๆ (รวมทั้งสาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ และวิทยาศาสตร์ประยุกต์) เข้าประกอบด้วย เราเรียกการเข้าถึง (Approach) ในวิชารัฐศาสตร์ดังกล่าวว่า “การเข้าถึงร่วมสาขา” หรือ Inter-disciplinary Approach

การเข้าถึงโดยใช้วิธีการผสมของวิทยาการหลายแขนง หรือ Inter-disciplinary Approach นี้ มักจะเป็นการผสมระหว่างวิชา รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา นิเทศ-

(๑) คำ ๆ นี้มีชื่อในภาษาเทคนิคว่า “นิเวศวิทยา” แต่ผู้เขียนเห็นว่าไม่ทำให้เห็นภาพที่แท้จริงได้ จึงนิยมเรียกว่า “สิ่งแวดล้อมชีวิต” ไปพลางก่อน

(๒) Ebenstein, p. 12

ศาสตร์ (เรียกเดิมว่าสื่อมวลชน) จิตวิทยา เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ปรัชญา ภาษาศาสตร์ และ โบราณคดี โดยอาศัยเทคนิคบางอย่างของวิชาคณิตศาสตร์ สถิติ และ คอมพิวเตอร์เข้าช่วย หมายความว่านักรัฐศาสตร์ที่พอจะมีอนาคตในปัจจุบันจะต้องมีพื้นฐานและความเข้าใจในสาขาวิชาดังกล่าวพอสมควร อย่างไรก็ตาม การศึกษาจะเน้นหนักไปตามความสันทัด และบุคลิกทางปัญญาของแต่ละคน การเน้นหนัก (Emphasis) ดังกล่าวซึ่งน่าจะกล่าวไว้โดยย่อในหน้ากระดาษอันจำกัดนี้ อาจจะได้แก่ การเน้นหนักเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Approach) การเน้นหนักเชิงสถาบัน (Institutional Approach) การเน้นหนักเชิงจิตวิทยา—ประวัติศาสตร์ (Psycho-Historical Approach)^(๑) การเน้นหนักเชิงสังคมวิทยา (Sociological Approach)^(๒) การเน้นหนักเชิงเศรษฐศาสตร์ การเน้นหนักเชิงนิเทศศาสตร์ (Cybernetic Approach)^(๓) เป็นต้น ซึ่งเป็นการเอาวิชาในสาขาใดสาขาหนึ่ง(หรือหลายสาขา) เป็นแกนกลางในการวิเคราะห์ปัญหา ซึ่งอาจทำได้หลายวิธีกว่าที่เกริ่นไว้ในที่นี้มาก นอกจากนั้นเรายังอาจศึกษาโดยเน้นหนักถึงส่วน (Aspect) ใดที่สำคัญของสาขาใดสาขาหนึ่งก็ได้ เช่นศึกษาโดยใช้อำนาจ (Authority) การตัดสินใจและการวาง

หนังสือและบทความบางชิ้นซึ่งถือได้ว่าเป็น "Classic" และเป็นการบุกเบิกในสาขาต่าง ๆ ได้แก่ :-

- (๑) Erik H. Erikson, **Childhood and Society**, (1950), **Young Man Luther: A Study in Psychoanalysis and History**, (1958), "Growth and Crisis in Healthy Personality" ใน Clyde K. Kluckhohn and Henry A. Murray, **Personality in Nature, Society, and Culture**, (1953) และ Lucian W. Pyes "Personal Identity and Political Ideology" ใน Dwaine Marvick (ed.), **Political Decision Makers**, (1960), Abram Kardiner and Ralph Linton, **The Individual and His Society**, (1939), Abram Kardiner, **The Psychological Frontiers of Society**, (1945), Ralph Linton, **The Cultural Background of Personality**, (1951), Otto Klineberg, "A Science of National Character", **Journal of Social Psychology** 19, (1944) and Margaret Mead, "The Study of National Character" ใน Daniel Lerner and Harold Lasswell (eds.), **The Policy Sciences: Recent Development in Scope and Method**, (1951) เป็นต้น
- (๒) ที่ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้บุกเบิกในสาขานี้ได้แก่ Henry Maine, **Ancient Law: Its Connection with the Early History of Society and Its Relations to Modern Ideas**, (1861), Ferdinand Toennies, **Gemeinschaft und Gesellschaft**, (1887), translated by Charels P. Loomis, **Fundamental Concepts of Sociology**, (1940), Emile Durkheim, **De la Division du travail social**, (1893); translated by George Simpson, **The Division of Labour in Society**, (1949), Max Weber, **The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism**, translated by Talcott Parsons (1930), **The Theory of Social and Economic Organization**, translated by A.M. Henderson and Talcott Parsons, (1947), Talcott Parsons and Edward Shils, **Toward A General Theory of Action**, (1951), และ Talcott Parsons, **The Social System**, (1951) เป็นต้น
- (๓) N. Wiener, **Cybernetics**, 2nd. ed., (1961), **The Human Use of Human Beings**, (1950), Colin Cherry, **On Human Communication**, (1957), W. Ross Ashby, **An Introduction to Cybernetics**, (1956), Karl W. Deutsch, **The Nerves of Government** (1963) และ Lucian Pye (ed.), **Communications and Political Development**, (1963) เป็นต้น

แนวนโยบาย (Decision Making and Policy Formulation)^(๑) การใช้เหตุผลและกฎหมาย (Rational-Legal) กระบวนการทางการเมือง (Political Process) เสถียรภาพทางการเมือง (Political Stability) การระดมสรรพกำลัง (Mobilization)^(๒) และวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) เป็นแกนกลางหรือ Central Theme ในการวิเคราะห์ความเป็นไปทางการเมืองและสังคมก็ได้ การศึกษาการเมืองโดยวิธีดังกล่าวนี้ ผิดไปจากการศึกษาแบบดั้งเดิมซึ่งใช้ Institutional หรือ Historical Approach อย่างใดอย่างเดี๋ยวนั้น เช่นศึกษาตัวบทในรัฐธรรมนูญ ศึกษาสถาบันการเมือง เช่นนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ หรือศึกษาความเป็นมาขององค์การ ความคิด หรือประเทศ ซึ่งมักจะไม่ได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจนัก การศึกษาแบบ Inter-disciplinary เป็นการทำให้ได้ภาพของสังคมและการเมืองหลายแง่มุมและใกล้เคียงกับความจริงมากขึ้น แม้จะไม่ถึงขนาดทำให้วิชารัฐศาสตร์ มีสภาพเป็น “วิทยาศาสตร์การเมือง” เช่นวิทยาศาสตร์แขนงอื่น ๆ^(๓) แต่ก็ทำให้วิชานี้มีพื้นฐานที่มั่นคง มีประโยชน์และน่าเลื่อมใสมากขึ้น ในที่นี้ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงวิธีการหนึ่งซึ่งกำลังเป็นที่นิยมในปัจจุบัน นั่นก็คือ การเข้าถึงโดยเน้นหนักวัฒนธรรมการเมือง หรือ “Political Culture Approach”

๒. วัฒนธรรมการเมือง (Political Culture)

“วัฒนธรรมการเมือง” เป็นศัพท์ที่ค่อนข้างใหม่ในวิชารัฐศาสตร์ ในภาษาไทยคำ ๆ นี้อาจจะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดได้หลายประการ เพราะในความเข้าใจของคนไทยทั่วไป “วัฒนธรรม” หมายถึงสิ่งที่ดีงาม สูงส่ง ละเอียดย่อน หรือมีฉะนั้นก็มีความเกี่ยวข้องกับความเจริญของชาวตะวันตก (เช่นในยุคจัดตั้งกระทรวงวัฒนธรรมแห่งชาติ มีการชักชวนให้คนไทยสวมหมวก สวมถุงมือ เลิกกินหมาก) ส่วนพจนานุกรมก็บัญญัติว่า วัฒนธรรม ได้แก่ “ความเจริญ” “ความงอกงาม” และ ธรรม คือ “คุณความดี” “สภาพที่ทรงไว้” ฯลฯ^(๔) ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวนี้หาใช่ความหมายในวิชาสังคมวิทยา และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในบทความฉบับนี้ไม่^(๕) และถึงแม้คำว่า Culture ในตำราสังคม และมานุษย-

(๑) โปรดดูรายละเอียดใน จรูญ สุภาพ “แนวความคิดในการวิเคราะห์การเมืองของประเทศด้อยพัฒนา” วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๑๔ หน้า ๔๕-๕๙

(๒) ดู สุจิต บุญบงการ “การเมืองประเทศกำลังพัฒนา” ใน Ibid, หน้า ๑-๓

(๓) ปัจจุบันนักรัฐศาสตร์ยังมีความเห็นมูลฐานที่ขัดแย้งกันอยู่ในเรื่องที่ว่า รัฐศาสตร์เป็น “วิทยาศาสตร์” (Political Science) หรือเป็น “ศิลป์” (Politics) พวกที่เชื่อตามความคิดแรกจะนำวิธีการทางคณิตศาสตร์ และการสร้างหุ่นจำลอง (Model) มาใช้อย่างมาก ส่วนพวกหลังจะยังคงใช้วิธีการบรรยายใช้เหตุผลและปรัชญา และวิธีการทางประวัติศาสตร์เป็นหลัก พวกที่ถือ “สายกลาง” จะพยายามนำวิธีของทั้งสองพวกมาประยุกต์และผสมใช้ตามความจำเป็นของเรื่องและปัญหาที่จะศึกษา ในบทความฉบับนี้ผู้เขียนจะขอใช้วิธีการประเภทหลัง

(๔) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๑๑ หน้า ๘๒๗, ๔๙๐

(๕) ทั้งนี้เพราะในทางวิชาการ สิ่งที่ไม่สู้จะดีนัก เช่น การรบราฆ่าฟันกัน คอรัปชั่น ระบบเจ้าขุนมูลนาย ฯลฯ ก็ถือว่าเป็น “วัฒนธรรม” ของคนหรือชาติเช่นเดียวกับสิ่งที่ดีงามทั้งหลาย

วิทยาที่ใช้ทั่วไปจะคล้ายคลึงกับ **วัฒนธรรมการเมือง** อยู่ในหลายแง่หลายมุมก็ตาม แต่ก็ยังมีความหมายที่ไม่เหมือนกันอยู่ไม่น้อย อย่างไรก็ตามผู้เขียนจะไม่ขอให้ความถึงค่านิยมของศัพท์ **วัฒนธรรม** ในวิชาสังคมวิทยา แต่จะพยายามชี้ให้เห็นถึงความหมายของ **วัฒนธรรมการเมือง** เลยกี่เดียว

ในบทความชื่อ "**Comparative Political Systems**" ซึ่งพิมพ์เผยแพร่ในปี ค.ศ. ๑๙๕๖ Gabriel A. Almond ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกผู้หนึ่งทางวิชารัฐศาสตร์สาขาพฤติกรรม (Behavioural) ได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจไว้ว่า "ระบบการเมืองทุก ๆ ระบบมีรากฐานอยู่ที่แนวทางอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นผลจากการฝึกอบรมต่อการแสดงออกทางการเมือง"^(๑) ข้อสังเกตที่สำคัญนี้มีเนื้อหาที่เป็นแก่นว่า "ระบบ" การเมืองแต่ละระบบนั้น อันที่จริงแล้วมิได้เป็นผลิตผลของสิ่งที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น กฎหมาย รัฐธรรมนูญ หรือคำสั่งของผู้ปกครองเท่ากับเป็นภาพสะท้อนของสิ่งที่อยู่ลึกลงไปกว่า นั่นก็คือวัฒนธรรมจารีตประเพณี และความรู้สึกร่วมกันของคนในประเทศนั้น สิ่งที่เป็นผลิตผลรวมของพลังดังกล่าวนี้ Almond ขนานนามให้ว่า "**วัฒนธรรมการเมือง**"^(๒) เพื่อที่จะชี้ให้เห็นสิ่งที่เรียกว่า วัฒนธรรมการเมืองให้เห็นเด่นชัดขึ้น Almond ได้ยกตัวอย่างว่า อังกฤษกับอเมริกา เป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมการเมืองอย่างเดียวกัน แต่มีระบบการเมืองแตกต่างกัน ในขณะที่หลายประเทศในยุโรปมีระบบการเมืองอย่างเดียวกัน แต่มีวัฒนธรรมการเมืองต่างกัน^(๓)

ในหนังสือชื่อ "**Comparative Politics: A Developmental Approach**" ซึ่งพิมพ์เมื่อ ๑๐ ปีหลังจากที่ Almond ได้เอ่ยถึงวัฒนธรรมทางการเมืองไว้ Almond และ Powell ได้แยกแยะคำว่า Political Culture นี้ให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเสนอว่า วัฒนธรรมการเมืองนั้นเป็นความรู้สึกหรือการอบรมที่คนแต่ละคนได้รับ ซึ่งจะทำให้การกระทำของคนแต่ละคนนั้นมี ความหมาย แต่เป็นส่วนของปรากฏการณ์ที่ "เห็นได้ไม่ชัด" (Subjective Realm) ประกอบด้วย ๑. **Cognitive Orientations** ได้แก่ ความรู้ถึงวัตถุประสงค์ทางการเมือง และความเชื่อทางการเมือง (ไม่ว่าจะเป็นความรู้ที่ถูกต้องหรือเปล่า) ๒. **Affective Orientations** อันได้แก่ความรู้สึกต่างๆ ที่มีต่อวัตถุประสงค์การเมืองทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกที่มีต่อส่วนร่วม ความรู้สึกเป็นคนแปลกหน้า ความรู้สึกไม่สนใจใยดีต่อระบบหรือองค์การการเมืองนั้นๆ และ ๓. **Evaluative Orientations** ได้แก่ความคิดเห็นต่างๆ ที่มีต่อวัตถุประสงค์การเมือง

(๑) "Every political system is embedded in a particular pattern of orientation to political actions" ใน Gabriel A. Almond, "Comparative Political Systems" ใน **Political Behaviour, A Reader in Theory and Research**, Heinz Eulau, Samuel J. Eldersveld, and Morris Janowitz, (eds.), Free Press, Illinois, 1956, p. 36

(๒) Ibid.

(๓) Ibid.

ซึ่งโดยทั่วไปแล้วมักจะเป็นการเอาค่านิยมเข้าวัดวัตถุทางการเมืองหรือเหตุการณ์ทางการเมืองใด ๆ^(๑) หมายความว่าในที่สุดแล้วการศึกษา “ระบบการเมือง” น่าจะหันมาให้ความสนใจต่อบุคคลแต่ละคนมากขึ้น หากเราสามารถเข้าใจ ความรู้ (C.O.) ความรู้สึก (A.O.) และความเห็น (E.O.) ที่มนุษย์ในระบบการเมืองใดมีต่อระบบการเมืองนั้นแล้ว เราก็จะสามารถเข้าใจการเมืองในประเทศนั้นได้ใกล้เคียงความจริงที่สุด การตีความคำว่า “ระบบการเมือง” ในความหมายนี้จึงเป็นการตีความที่กว้างขวาง คือรวมเอาสิ่งที่เราเคยเข้าใจว่าเป็นระบบการเมืองในสมัยก่อนๆ เช่น การเลือกตั้ง การออกกฎหมาย การบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย อุดมการณ์ทางการเมือง ฯลฯ อีกทั้งรูปแบบ และโครงสร้าง (Structure) ทางการเมืองต่างๆ รวมไปถึงจนถึงความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ นิสัยของประชากรของประเทศนั้นเข้าไปในความหมายของ “ระบบการเมือง” ด้วย การตีความหมายกว้างและการให้วิธีการศึกษาเชิงวัฒนธรรมทางการเมือง เพื่อวิเคราะห์การเมืองระบบต่างๆ นี้ Lucian Pye กล่าวว่า เป็นผลดีที่ทำให้เราสามารถศึกษาเอกชนแต่ละคน และส่งคมทั่วไปได้ในเวลาเดียวกัน “เป็นการเชื่อมการศึกษาจิตวิทยาของบุคคลแต่ละคนกับการศึกษากลุ่มคนส่วนใหญ่ทั้งหมด”^(๒) หรืออาจจะกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมการเมืองเป็นการเข้าถึงที่ “ดูผลของประวัติศาสตร์ของกลุ่มคนร่วมกับประวัติชีวิตของคนแต่ละคน”^(๓) เป็นการศึกษา “ระบบการเมืองทั้งหมดโดยไม่ต้องเสียประโยชน์ของความเข้าใจจิตวิทยาของเอกบุคคล”^(๔) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งผู้สนับสนุนการศึกษาเชิงวัฒนธรรมทางการเมืองเชื่อว่า จะสามารถศึกษาระบบการเมืองและกิจกรรมทางการเมืองได้แจ่มชัดและใกล้เคียงความจริงได้โดยกรรมวิธีนี้ยิ่งกว่ากรรมวิธีอื่นๆ ที่แล้วมา เพราะจะสามารถทำให้เข้าใจถึง “ระบบทั้งหมด” (Total System) ไม่ใช่ส่วนหนึ่งส่วนใดของระบบการเมืองหรือเพียงพื้นผิวของระบบเท่านั้น^(๕)

(๑) Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Jr., *Comparative Politics: A Developmental Approach*, Little Brown & Co., Boston and Toronto, 1966, p. 50

(๒) Lucian W. Pye and Sydney Verba, *Political Culture and Political Development*, Princeton University Press, Princeton, 1965, p. 6

(๓) *Ibid.*, p. 8

(๔) *Ibid.*, p. 9

(๕) ในขณะเดียวกัน Pye ก็ได้เตือนว่า การที่จะรวบรัดเอาว่าวัฒนธรรมในสังคมเป็นพลังทำให้รัฐและรัฐบาลต้องมีวิวัฒนาการไปในลักษณะพิเศษของตน หรือที่บางคนโดยเฉพาะพวก Marxist นิยมพูดว่า “Government is an expression of society” นั้น ในโลกปัจจุบันนี้อาจจะไม่ถูกต้องนัก ทั้งนี้เพราะชนกลุ่มน้อย เช่น ผู้นำทางการเมือง หรือ elites ประเภทต่างๆ อาจจะถูกอิทธิพลของสิ่งที่อาจเรียกได้ว่าเป็น “World Culture” ซักจงให้นำเอาระบบหรือรูปแบบการเมืองซึ่งไม่เป็นที่ปรารถนาของสังคมนั้นมาใช้ ทั้งนี้เพื่อต้องการให้ปรากฏในสายตาของชาวโลกว่าตนเป็นคนทันสมัย เป็นประชาธิปไตย หรือเป็นอารยะ เป็นต้น “World Culture” ซึ่งเป็นอิทธิพลภายนอก (นอกเหนือจากวัฒนธรรมซึ่งเป็นอิทธิพลภายใน) จึงเป็นสิ่งที่นักรัฐศาสตร์จำต้องให้ความสนใจไม่น้อยด้วย ดู Lucian W. Pye, *Politics, Personality and Nation Building: Burma's Search for Identity*, Yale University Press, New Haven & London, 1962, pp. 42-43

เมื่อเป็นดังนั้นการที่จะเข้าใจวัฒนธรรมการเมืองของประเทศหนึ่งประเทศใด จึงจำเป็นต้องศึกษาความเป็นมาของประเทศรวมทั้งความเป็นมาของบุคคลภายในประเทศ ศึกษาถึงค่านิยมของบุคคล ความเชื่อ ความเข้าใจในสิ่งแวดล้อม ทศนคติ ซึ่งแสดงออกและไม่แสดงออก ความรู้สึกที่มีต่อเพื่อนมนุษย์และเพื่อนร่วมชาติ ความลำเอียงในความเป็นชาติ (หรือการขาดความเข้าใจดังกล่าว) และปฏิกิริยาทั้งทางอารมณ์ และกิริยาอื่น ๆ ของบุคคลที่มีต่อเหตุการณ์หรือการกระทำใด ๆ ฯลฯ หมายความว่าจุดแห่งความสนใจส่วนหนึ่ง จะมาอยู่ที่กระบวนการศึกษา และกระบวนการสร้างค่านิยมและทัศนคติ (World View) ของบุคคลตั้งแต่แรกเกิดอันได้แก่ระดับครอบครัว รวมทั้งการศึกษาในระดับเพื่อนเล่นและโรงเรียนมหาวิทยาลัย ไปจนถึงการได้รับความรู้ทางการเมือง หรือที่เรียกว่า Political Socialization ในสังคมด้วย “กระบวนการเรียนรู้” หรือ Socialization Process นี้อาจจะกล่าวโดยย่อว่ามี ๔ ชั้น^(๑) ชั้นแรกคือชั้นมูลฐานเป็นช่วงตอนที่ทารกได้รับการฝึกฝนให้เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งเป็นตอนที่เด็กจะเรียนรู้ทัศนคติ ค่านิยม ความชำนาญ ความสัมพันธ์ของบทบาทต่าง ๆ ของบุคคล ความรู้ทั่วไป และสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นซึ่งคนในสังคมนั้นจะต้องเรียนรู้ ชั้นที่ ๒ คือชั้นที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพของบุคคล อันเป็นขั้นที่ประสบการณ์ต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อจิตใจได้น่าหนัก ซึ่งจะเป็นผู้กำหนดบุคลิกมูลฐานของบุคคลคนนั้น ในตอนนั้นบุคคลจะมีความสำนึกว่าตัวเป็นส่วนหนึ่งของสังคม หรือที่เรียกว่ามี Identity พร้อมบูรณด้วยอวัยวะทางจิตวิทยาอื่น ๆ เช่นการระบายออกซึ่งอารมณ์ ความรู้ซึ่งฝังอยู่ในความทรงจำ ความเข้าใจต่าง ๆ เป็นต้น ชั้นต่อไปจะเป็นขั้นที่บุคคลได้รับการเรียนรู้ทางการเมือง (Political Socialization Process) อันเป็นช่วงตอนที่บุคคลเริ่มมีความรู้สึกถึงโลกการเมืองรอบ ๆ ตัวเขา และได้รู้ ได้มีทัศนคติ และเข้าใจถึงเหตุการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ ชั้นสุดท้ายเป็นขั้นที่บุคคลผ่านจากการเป็นสมาชิกการเมือง “ที่ไม่ได้มีกิจกรรม” (Passive) มาเป็นผู้ที่เข้าร่วมมีบทบาททางการเมือง ชั้นนี้เรียกว่า “Political Recruitment Process” ในตอนนั้นแต่ละทีคน ๆ นั้นจะมีความเข้าใจการเมืองลึกซึ้งขึ้น และจะมีทัศนคติทางการเมือง หรือที่เรียกว่า “บุคลิกทางการเมือง” ชัดเจนและถาวรกว่าเดิม คนๆ นั้นอาจจะเป็นนักการเมือง ผู้บริหารพรรคการเมือง หรือผู้พิพากษาไปแล้วแต่

นักวิชาการผู้บุกเบิกในเรื่องจิตวิทยาการเรียนรู้ คือ Freud และที่สำคัญคือ Erik Erikson เจ้าของนิยาม “Identity Crisis”^(๒) สารสำคัญของการปรากฏการณ์ที่เรียกว่า Identity Crisis มีว่า ในกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลนั้น บุคคลมักจะประสบปัญหาที่ว่าตนเองเกิดความ

(๑) Pye, Politics, Personality, and Nation Building, pp. 45-46

(๒) รายละเอียดมีอยู่ในหนังสือ Childhood and Society (1950) และ Young Man Luther (1958) ซึ่งอ้างถึงแล้ว

ว่าวุ่น ไม่แน่ใจใน Identity หรือ “บุคลิก” ของตน ในระยะช่วงตอนของ Socialization Stages ต่าง ๆ ความว่าวุ่นนี้เกิดจากการได้รับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่ไม่เคยประสบมาก่อนบ้าง เกิดจากการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันของเหตุการณ์ภายในหรือนอกประเทศ หรือของชนชาติบ้าง ซึ่งผลรวมของ Identity Crisis ของบุคคลมักจะแสดงออกให้เห็นในวัฒนธรรมการเมืองของชาติ หรือกระทบต่อ “หัวใจการเมือง” (National Polity) ร่วมกันของชาติ^(๑) ตัวอย่างเช่น ประเทศที่เคยผ่านความเป็นเมืองขึ้นมาแล้ว มักจะมีความรู้สึกทางการเมืองที่คล้ายคลึงกัน อย่างน้อยก็ในส่วนที่เกี่ยวกับความเป็นชาตินิยม ซึ่งจะมีลักษณะไม่ใคร่เหมือนกับชาติที่ไม่เคยตกเป็นเมืองขึ้นหลายประการ^(๒) ดังนั้นเป็นต้น ยิ่งในประเทศซึ่งอยู่ในระหว่างพัฒนา หรือที่เรียกโดยทั่วไปว่า “สังคมจารีตประเพณีดั้งเดิม” (Traditional Society) ด้วยแล้ว ปัญหาของ Identity Crisis มักจะมีมาก โดยเฉพาะในหมู่ผู้นำประเทศซึ่งมักจะต้องเข้ามาบริหารหน้าที่ โดยที่ไม่เคยมีประสบการณ์ หรือความชำนาญมาก่อน ต้องเริ่มพะวงถึงสิ่งที่เรียกว่า “อำนาจ” “ฐานะ” “ความได้เปรียบเสียเปรียบ” ฯลฯ ต้องเริ่มสำนึกถึงความเป็น “คนสมัยใหม่” (Modern Man) ของตนในประเทศที่ยังเป็นสังคมดั้งเดิม ซึ่งกำลังพยายามเป็นสังคมสมัยใหม่ ความรู้สึกไม่แน่ใจในฐานะของตน ของความรับผิดชอบ ของอนาคต ต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ชนชั้นนำ หรือที่เรียกว่า Elites ของประเทศดังกล่าวต้องประสบปัญหาของ Identity Crisis^(๓) Pye ตั้งข้อสังเกตว่า “คนในประเทศซึ่งเคยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง ซึ่งจัดให้โดยประเทศแม่ มักกลายเป็นคนไร้สมรรถภาพ และโง่เขลา ทันทีที่โลกซึ่งได้รับการจัดให้เป็นระเบียบโดยเมืองแม่ต้องพังทลายไป”^(๔) แสดงให้เห็นว่าการเป็นนายตนเอง การมีความสามารถที่จะควบคุมอนาคตของตนเองให้ได้นั้น ไม่ใช่ความสามารถที่จะสร้างให้เกิดขึ้นได้ง่าย ๆ ประเทศที่เคยเป็นนายตนเองมานานอย่างไทย จึงมักจะไม่ค่อยระแวงถึงปัญหาดังกล่าว ซึ่งอาจเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ไทยไม่เข้าใจเหตุการณ์ภายในและภายนอกของประเทศเพื่อนบ้าน

ขั้นตอนหรือ Stages ต่าง ๆ ของกระบวนการเรียนรู้ จะมีอิทธิพลต่อกำนิยม ทักษะ ทักษะ ความรู้ หรือที่เรียกทั่วไปว่า “โครงสร้างบุคลิกภาพมูลฐาน” (Basic Personality Structure)^(๕) มากน้อยต้นลึกไม่เท่ากัน บางครั้งการอบรมในระดับครอบครัวอาจจะมี

(๑) Pye, *Politics, Personality, and Nation Building*, p. 53

(๒) ลักษณะนี้เป็นลักษณะเด่นประการหนึ่งของประเทศไทย ซึ่งไม่เคยตกเป็นเมืองขึ้นของชาติตะวันตก เป็นเหตุทำให้วัฒนธรรมการเมืองไทย ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นเวลานาน

(๓) Pye, *Politics, Personality, and Nation Building*, p. 53

(๔) *Ibid.*, p. 47

(๕) *Ibid.*, p. 45

อิทธิพลมากกว่าระดับเพื่อนฝูง และสถาบันที่เป็นทางการ เช่น โรงเรียน และมหาวิทยาลัย แต่บางครั้งการอบรมในระดับปลายจะมีอิทธิพลมากกว่า มีบ่อยครั้งที่ค่านิยมในการเรียนรู้ในชั้นต่าง ๆ ขัดกันอย่างเห็นได้ชัด บางครั้งผลของการเรียนรู้เป็นไปในลักษณะผิวเผิน เช่น Sidney Verba พบว่าหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประเทศเยอรมนี ได้พยายามเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้แบบดั้งเดิม (ซึ่งพ่อแม่มีอำนาจเด็ดขาด) มาเป็นแบบประชาธิปไตย และพยายามสอนวิธีการปกครองให้แก่นักเรียนในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย แต่ปรากฏว่าเด็กรู้โครงสร้างของรัฐบาลแต่เพียงผิวเผินเท่านั้น^(๑) ที่เป็นดังนี้อาจเป็นเพราะพื้นเพดั้งเดิมของประเทศมีลักษณะขัดกับประชาธิปไตย การ “สร้างวัฒนธรรมการเมืองใหม่”^(๒) จึงเป็นไปได้โดยยาก และแสดงให้เห็นว่า “ระบบการศึกษาที่เป็นแบบเป็นแผนเป็นเพียงตัวแทน (Agency) และกระบวนการ (Process) เดียว ในบรรดาตัวแทนและกระบวนการทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างวัฒนธรรมการเมือง...”^(๓) ในประเทศระหว่างพัฒนา ปัญหาที่เอ่ยถึงนี้มักเป็นปัญหาใหญ่ซึ่งเป็นมูลฐาน กล่าวคือระบบการศึกษา ซึ่งพยายามจะสร้างวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยขึ้นในสังคม จารีตประเพณีมักจะล้มเหลว เพราะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของคน ผู้ Agent of Socialization อื่น ๆ ไม่ได้ บางครั้งระบบการศึกษาแบบตะวันตก ผลิตผู้นำในสังคมที่ต้องประสบ Identity Crisis เพราะไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับระบบสังคมประเภทดั้งเดิมได้ ในบางแห่งซึ่งใช้ระบบเบ็ดเสร็จ เช่น สังคมคอมมิวนิสต์ กระบวนการเรียนรู้มักมีประสิทธิภาพเพราะใช้การบังคับ เกลี้ยกล่อม และชักจูง มีการป้องกันมิให้อิทธิพลของความคิดฝ่ายตรงข้ามแทรกซึมเข้าไปในสังคมตน และใช้วิธีการ “ล้างระบบการเรียนรู้เดิม” หรือ de-socialization ก่อนที่จะให้เรียนรู้วิธีการของมาร์กซิสม์ ประเทศประชาธิปไตย ซึ่งเป็นสังคมเปิด และใช้วิธีการเกลี้ยกล่อมเพียงอย่างเดียว จึงมักจะเสียเปรียบ สำหรับปัญหาการสร้างวัฒนธรรมการเมืองที่เหมาะสมกับประชาธิปไตยนั้น Coleman ตั้งข้อสังเกตว่า “เราไม่อาจจะหาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการปกครองแบบประชาธิปไตยได้แน่นอน เพราะว่าที่สำคัญก็คืออิทธิพลในการสร้างค่านิยมทางการเมืองมีมาจากหลายทาง และถึงแม้ว่าการศึกษจะสามารถทำให้มีวีรรอย (หรือเชื่อ) ของความเป็นประชาธิปไตยไว้บ้างก็ตาม วีรรอยนั้นก็อาจจะถูกลบเลือนไปเสียได้ด้วยประสบ-

(๑) Sidney Verba, "Germany: The Remaking of Political Culture," in Lucian Pye and Sidney Verba, (eds.), *Political Culture and Political Development*, Princeton University Press, Princeton, 1965, pp. 160-162.

(๒) *Ibid.*, pp. 130-170

(๓) "... the formal educational system is only one among the many agencies and processes involved in the formation of political culture," in James S. Coleman, (ed.), *Education and Political Development* Princeton University Press, Princeton, 1965, p. 13

การฉันทในการเรียนรู้เป็นอย่างอื่น”(๑) กล่าวโดยสรุปก็คือ วัฒนธรรมการเมือง ไม่ว่าจะเป็ นแบบเกอกูลัทธิประชาธิปไตย หรือสนับสนุนระบบเบ็ดเสร็จ (Totalitarianism) หรือเป็นแบบดั้งเดิม เป็นผลผลิตของกระบวนการเรียนรู้หลายระดับ และจากหลายองค์กร แต่ ส่วนที่ว่าองค์กร (Agent) ไດ และระดับใดจะมีอิทธิพลมากกว่ากันนั้น ต้องแล้วแต่ประวัติ ความเป็นมาของชาติหรือเผ่าชนนั้น ความยาวนานของระบบและค่านิยมที่ใช้กันมา ความ ต่อเนื่อง (Continuity) หรือ การขาดตอน (Disruption) ของความเป็นชาติ ประสิทธิภาพ ของระบบการศึกษา รวมทั้งสภาพภูมิศาสตร์ และการติดต่อสื่อสารภายในชาติ ระบบ ครอบครัวและการอบรมบุตร รวมทั้งอิทธิพลภายนอกที่มีผลต่อสังคมนั้น ๆ ด้วย การ ศึกษาเชิงวัฒนธรรมการเมือง จึงเป็นวิธีการซึ่งค่อนข้างจะยุ่งยาก

“วัฒนธรรมการเมือง” มีความหมายแตกต่างจาก คำว่า “วัฒนธรรม” ในวิชาสังคม มานุษยวิทยาอยู่บางประการ กล่าวคือ วัฒนธรรมการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของระบบวัฒน ธรรมทั้งหมด หรืออีกนัยหนึ่ง ได้แก่ความเชื่อทางการเมือง เช่น เชื่อว่าผู้นำที่ดีควรมีลักษณะ อย่างไร ระบบการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกอยู่เป็นประชาธิปไตยหรือไม่ รวมทั้งความรู้ทาง การเมือง และค่านิยมทางการเมือง ซึ่งความเชื่อ ความรู้ และ ค่านิยม (หรือความรู้สึก) (๒) ดังกล่าวนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งหรือด้านหนึ่งของ ความเชื่อ ความรู้ และค่านิยมในเรื่อง ต่าง ๆ โดยทั่วไปของบุคคลในสังคมนั้น ๆ (๓) นอกจากนั้นแล้ว ในขณะเดียวกันค่านิยม ทั่วไปหรือที่เรียกว่า “ค่านิยมมูลฐาน” (Basic Value Patterns of a Culture) ซึ่งถึงแม้จะไม่มี ลักษณะเน้นถึงเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ทางการเมืองโดยเฉพาะ ก็อาจจะมื่ออิทธิพลอย่าง มากต่อการสร้างแบบแผนของวัฒนธรรมทางการเมือง (Pattern of Political a Culture) (๔) ได้ Verba ยกตัวอย่างว่า ในสังคมที่มีทัศนะต่อธรรมชาติเป็นแบบ Fatalism คือ ขอมแพ้

(๑) Ibid., p. 20

(๒) Almond และ Verba ได้แยกแยะทัศนะทั่ว ๆ ไปของบุคคลต่อการเมืองไว้เป็น ๓ อย่าง :

- ๑) “System Affect” ได้แก่ความรู้สึก หรือทัศนะที่บุคคลมีต่อระบบการเมืองของตน เช่น ความเป็นชาติ ความดีงาม (หรือไม่ดี) ของระบบการปกครอง
- ๒) “Output Affect” ได้แก่ความรู้สึกหรือทัศนะของบุคคลที่มีต่อข้าราชการ นักบริหาร นักกฎหมาย และ องค์กรของรัฐ ในส่วนที่เกี่ยวกับบริการที่รัฐให้ในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งในรูปกฎเกณฑ์และกฎหมายด้วย
- ๓) “Input Affect” ได้แก่ความรู้สึกหรือทัศนะของบุคคลที่มีต่อองค์กรของรัฐ ตัวแทนของรัฐ และกิจกรรม หรือกระบวนการทั้งหลายที่เกี่ยวกับการเมือง เช่น การเลือกผู้แทน หรือการวางนโยบายภายในและภายนอก ประเทศ

Gabriel A. Almond and Sidney Verba, *The Civic Culture*, Little Brown and Co., Boston and Toronto, 1963, pp. 63-64

(๓) Sidney Verba, “Comparative Political Culture,” in Lucian Pye and Sidney Verba, (eds.), *Political Culture and Political Development*, op. cit., p. 521

(๔) Ibid.

หรือเห็นว่าหลีกเลี่ยงไม่ได้ คนในสังคมนั้นก็จะมีทัศนคติต่อผู้ปกครองหรือรัฐบาลในการทำงานเดียวกัน กล่าวคืออาจเห็นว่ารัฐบาลที่เลวก็เหมือนกับภัยธรรมชาติอื่นๆ เช่น น้ำท่วม แผ่นดินไหว ซึ่งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ หรือในการทำงานตรงกันข้าม หากทัศนคติของบุคคลที่มีต่อธรรมชาติ เป็นแบบพยายามเอาชนะสิ่งแวดล้อม พยายามหาทางควบคุมสิ่งแวดล้อมแล้ว วัฒนธรรมการเมืองของสังคมนั้นก็จะเป็นแบบพยายามหาทางควบคุมการปฏิบัติงานของรัฐบาลยิ่งกว่าจะอยู่เฉยๆ^(๑) ดังนั้นเป็นต้น สิ่งที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ นอกจากว่าวัฒนธรรมการเมืองจะมีความใกล้ชิดแนบแน่น และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมพื้นฐานของสังคมนั้น และต้องมีการวิเคราะห์แยกแยะออกมาจึงจะแลเห็นได้แล้ว วัฒนธรรมการเมืองน่าจะต้องเป็น ความเชื่อ ความรู้ หรือความรู้สึกร่วมทางการเมืองของกลุ่มชนที่มีลักษณะที่เป็นแบบแผนอย่างเดี่ยวหรือคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ความรู้สึกหรือความเชื่อของคนบางคนที่มีลักษณะผิดแผกไปจากคนอื่น ๆ ในสังคมหรือเผ่าชนนั้น ไม่น่าจะถือว่าเป็นวัฒนธรรมการเมืองในความหมายที่กำลังพูดถึงนี้ แต่น่าจะเป็นทัศนคติส่วนบุคคลของแต่ละคน แต่อย่างไรก็ตามที่ มิได้หมายความว่า ความเชื่อของคนกลุ่มน้อย เช่น ของกลุ่มชนชั้นนำ หรือผู้ปกครองจะไม่มี ความหมาย ความจริงแล้วเราอาจจะแยกวัฒนธรรมการเมืองออกได้เป็น ๒ ระดับ อย่างน้อยที่สุดคือ ในระดับผู้ปกครอง และในระดับผู้ถูกปกครอง ซึ่งไม่จำเป็นที่จะต้องมามีลักษณะเหมือนกันเสมอไป

๓. การพัฒนาทางการเมือง (Political Development)

การพัฒนาทางการเมืองเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของนักรัฐศาสตร์ปัจจุบันเป็นอย่างมาก ศัพท์พัฒนาทางการเมืองนี้บางครั้งก็เรียกว่า “การทำให้ระบบการเมืองทันสมัย” (Political Modernization) แต่คำว่า “ทันสมัย” ก่อให้เกิดความยุ่งยากหลายประการ เพราะมักจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับอะนาล็อกของอารยธรรมตะวันตก กล่าวคือ คนส่วนมากมีความรู้สึกที่ว่า สิ่งที่เป็นของตะวันตก (ฝรั่ง) ทั้งหลายทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นแฟชั่นการแต่งกาย ระบบการศึกษา หรือระบบการเมืองก็ตาม ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ “ทันสมัย” เพราะฉะนั้นการทำให้ระบบการเมืองทันสมัย จึงน่าจะเป็นการเอาอย่างหรือขอยืมระบบการเมืองของชาติตะวันตกมายึดปฏิบัติ ซึ่งยังเป็นความเข้าใจที่ผิดพลาดอยู่มาก ยิ่งไปกว่านั้น นักรัฐศาสตร์ปัจจุบันได้เริ่มตระหนักแล้วว่า จารีตประเพณีการปกครองดั้งเดิมของหลายชาตินั้น ความจริงมิใช่สิ่งล้าหลัง แต่มีลักษณะ หรือมีพลังบางอย่างซึ่งเป็นการ “ทันสมัย”

(๑) Ibid., pp. 521-522

อยู่ไม่น้อย^(๑) ในขณะที่เวลานั้นนี้แล้ว ระบบการเมืองที่ได้รับการยอมรับแล้วว่า “ทันสมัย” ก็ยังมีลักษณะบางส่วนซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่ายัง “ล้าหลัง” เจือปนอยู่^(๒) ด้วยเหตุที่คำว่า Modernization อาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดหลายประการ คำว่า “พัฒนาการเมือง” จึงมักจะเป็นที่นิยมใช้มากกว่า

การพัฒนาทางการเมืองคืออะไร? ดังกล่าวมาแล้วว่าการที่ระบบทางการเมืองจะทันสมัยหรือไม่นั้นไม่จำเป็นที่ระบบนั้นจะต้องมีลักษณะเลียนแบบหรือคล้ายคลึงกับระบบการเมืองของตะวันตกเสมอไป เช่นเดียวกันการพัฒนาทางการเมืองก็มิได้หมายความว่าจำเป็นต้องเป็นการที่ระบบเข้มแบบ หรือวิวัฒนาการมาตามแนวทางของชาติในยุโรปและอเมริกา ปัจจุบันได้มีผู้ให้คำนิยามของคำว่า การพัฒนาทางการเมือง ไว้หลายประการ ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดของ Maine, Weber, Toennies และ Parsons เช่น Pye ในหนังสือชื่อ **Aspects of Political Development** แยกความหมายของ “การพัฒนาทางการเมือง” ไว้ ๑๐ ประการ^(๓) ซึ่งอาจจะรวมกล่าวโดยย่อไว้ในที่นี้ว่า เป็นลักษณะของระบบการเมืองซึ่งสามารถระดมสรรพกำลัง (Mobilize) ทั้งหลายในชาติได้ เพื่อประสิทธิภาพของระบบการเมืองนั้น ระบบการเมืองซึ่งมีลักษณะ “พัฒนา” ดังกล่าวจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับความเร็วทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม กฎหมายและการบริหาร รวมไปถึงความเป็นประชาธิปไตยด้วย จะเห็นได้ว่า การพัฒนาทางการเมืองในความหมายนี้ มีลักษณะหรือกระบวนการคล้ายคลึงกับระบบการเมืองของประเทศอุตสาหกรรม หรือประเทศในยุโรปและอเมริกาอยู่มาก ส่วน S.N. Eisenstadt แห่งมหาวิทยาลัยฮิบรูในอิสราเอล มีความเห็นว่า ระบบการเมืองที่พัฒนาได้แก่ระบบที่สามารถตอบสนองความต้องการทางการเมือง และองค์กรทางการเมืองซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เป็นประจำ รวมทั้งมีความสามารถที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งเป็ผลของระบบการเมืองนั้น และผลจากภายนอกได้^(๔) สำหรับ Samuel P. Huntington แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดนั้น การพัฒนาการเมืองคือการที่ระบบการเมือง “มีการใช้อำนาจอย่างมีเหตุผล

(๑) โปรดดู Robert E. Ward, "Japan: The Continuity of Modernization"; Richard Rose, "England: The Traditionally Modern Political Culture," และ Dankwart A. Rustow, "Turkey: The Modernity of Tradition," ใน Pye and Verba, (eds.), *op. cit.*, pp. 27-129, 171-198 เป็นต้น

(๒) โปรดดู Almond & Verba, *Civic Culture*, *op. cit.*, Chapter xiii

(๓) Lucian W. Pye, *Aspects of Political Development*, Little Brown and Co., Boston and Toronto, 1966, pp. 33-55 ผู้เขียนได้แปลไว้อย่างละเอียดใน กมล สมวิเชียร พัฒนาการเมืองไทย สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย พรชนคร ๒๕๑๓

(๔) S.N. Eisenstadt, "Bureaucracy and Political Development," in Joseph LaPalombara, (ed.), *Bureaucracy and Political Development*, Princeton University Press, Princeton, 1963, p. 96

(Rationalized Authority) มีการจำแนกแจกแจงหน้าที่ตามความชำนาญเฉพาะอย่าง (Differentiated Structure) และมีการเข้าร่วมมีบทบาทของมวลชนโดยทั่วไป (Mass Participation) (๑) ในขณะที่ Gabriel Almond และ G. Bingham Powell ถือว่า การจำแนกแจกแจงหน้าที่ที่ความชำนาญเฉพาะอย่างของระบบการเมือง รวมทั้งการที่ระบบการเมืองย่อยหรือองค์กรย่อยมีลักษณะเป็นอิสระ (Subsystem Autonomy) และการที่การปฏิบัติงานของระบบขึ้นอยู่กับเหตุผลและเป็น “แบบฆราวาส” (Secularization) ไม่ใช่เป็นแบบที่ถือเอาความเชื่อทางแบบศาสนาเป็นหลัก นั่นแหละเป็นการพัฒนาทางการเมือง(๒) ด้วยเหตุที่คำนิยามของการพัฒนาการเมืองนี้มีไม่น้อย และบทความในภาษาไทยหลายฉบับก็ได้กล่าวถึงไว้บ้างแล้ว(๓) ผู้เขียนจะไม่ขออธิบายอย่างยืดยาว แต่ใคร่จะสรุปกล่าวไว้ให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น กล่าวโดยย่อ การที่เราจะกล่าวได้ว่าระบบการเมืองใดมีลักษณะ “พัฒนา” หรือ ไม่นั้น(๔) อาจจะพิจารณาได้จากหลักใหญ่ ๆ ๓ หลัก ซึ่ง Coleman เรียกว่า “Development Syndrome:” (๕)

๑) Differentiation คือการที่ระบบมีการจัดองค์กรใหญ่และย่อยแยกจากกันและกัน มีลักษณะแตกต่างกัน ตามหน้าที่เฉพาะอย่างของแต่ละองค์กร แต่ละสถาบันนั้น จะเห็นได้ว่า ยิ่งระบบการเมืองมีลักษณะพัฒนา หรือ “ทันสมัย” มากเท่าใด องค์กรการเมืองและกิจการเมืองของระบบนั้นจะมีมากมาย (และมักจะยุ่งยาก) ช่วยทำบทบาทและหน้าที่

(๑) Samuel P. Huntington, *Political Order in Changing Societies*, Yale University Press, 1968, p. 35

(๒) Almond and Powell, *op. cit.*, pp. 299-300

(๓) เช่น ชัยอนันต์ สมุทรวาณิช แผนพัฒนาการเมืองฉบับแรกของไทย โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ พระนคร ๒๕๑๓ สจุติ บุญบังการ “แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมือง” และ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ “บทบาทของทหารกับการพัฒนาทางการเมือง” ใน การเมืองและการปกครอง แผนกวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โรงพิมพ์สมมาตรสังคมนาการแห่งประเทศไทย ๒๕๑๓ หน้า ๑๗๘-๒๖๒ เป็นต้น

(๔) คำว่า “Development” กับคำว่า “การพัฒนาทางการเมือง” ใน ๒ ภาษา ทำให้เข้าใจไขว่เขวได้ง่าย ในภาษาอังกฤษมีความหมายเป็นเชิง วิวัฒนาการ กล่าวคือ เป็นการที่ระบบค่อย ๆ เจริญเติบโตขึ้นมาตามกาลเวลา จนมีลักษณะ “พัฒนา” หรือ “ด้อยพัฒนา” ในภาษาไทยเนื่องจากคำว่า “การพัฒนา” ถูกนำไปใช้ในทางเศรษฐกิจเป็นครั้งแรก จึงทำให้ความหมายที่ขุ่นมัวในภาษาไทยนั้นหายไป บุคคลหรือกลุ่มผู้นำทางการเมืองจะปฏิบัติกิจการอย่างใด เพื่อ “ปรับปรุง” ให้ระบบมีลักษณะทันสมัยหรือ “ดีขึ้น” ซึ่งเป็นลักษณะที่มีการกระทำอย่างใดต่อระบบการเมือง มิใช่การที่ระบบการเมืองคลี่คลายขยายตัวมาเอง (แม้แต่ระบบอย่างของสหภาพโซเวียตและโลกคอมมิวนิสต์) ซึ่งเป็นความหมายแรกในภาษาอังกฤษ ซึ่งนิยมใช้กันในปัจจุบัน นอกจากนั้นแล้วยังมีข้อถกเถียงที่ว่า การพัฒนา หรือวิวัฒนาการของระบบการเมืองในโลกนั้นดำเนินตามแนวเดียวกัน (ตามความเชื่อของ Marx) ที่เรียกว่า Unilinear development หรือแต่ละระบบ แต่ละชาติ มีวิธีในการวิวัฒนาการที่มีลักษณะเด่นเป็นของตนเอง ไม่จำเป็นต้องเหมือนใคร ซึ่งเรียกว่า Multilinear development ผู้เขียนมิได้บรรจุรายละเอียดเรื่องนี้ไว้ ณ ที่นี้ เพราะนอกขอบข่ายของบทความนี้

(๕) Coleman, *Education and Political Development*, p. 15

ทางการเมืองต่าง ๆ เช่น สมาคม กลุ่มผลประโยชน์ สหพันธ์กรรมกร สื่อมวลชน พรรคการเมือง สถาบันทางการเมือง (และที่ไม่ใช่การเมืองโดยตรง แต่มีอิทธิพลต่อการเมืองต่าง ๆ เช่น กลุ่มนิสิตนักศึกษา พ่อค้า) ฯลฯ ส่วนในประเทศที่ไม่ค่อยพัฒนาการแยกแยะองค์การและบทบาทของสถาบันต่าง ๆ มีน้อย และเห็นบทบาทไม่เด่นชัด และบทบาทมักจะสับสนกัน เช่น ทหารไปเป็นนักการเมือง หมอไปเป็นผู้บริหาร อาจารย์ไปค้าขาย ฯลฯ

๒) **Equality** ระบบการเมืองที่ “พัฒนา” แล้วจะเน้นในเรื่อง ความเสมอภาค ซึ่งเป็นการใช้เหตุผลตัดสิน หรือการใช้ **Rationalization** ซึ่งผิดกับสังคมดั้งเดิมซึ่งใช้ระบบเครือญาติ หรือความเชื่อเป็นสำคัญ สิ่งที่เป็นหลักในการตัดสินให้ความเสมอภาคก็คือ กฎหมาย ซึ่งต้องถือว่าทุกคนมีฐานะในสายตาของกฎหมายเสมอกัน การเน้น **Equality** นี้ เป็นการแสดงให้เห็นความสำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองที่เรียกว่า **Political Participation** เช่น ออกเสียงเลือกตั้ง สมัครเป็น ส.ส. รวมทั้งการเข้าร่วมทางการเมืองอื่น ๆ อนึ่ง ความหมายของการเสมอภาคในหัวข้อนี้ ให้หมายถึงการเข้ามามีส่วนทางการเมือง และกิจกรรมอื่น ๆ ของรัฐของบุคคลในระบบคอมมิวนิสต์ด้วย จะเห็นได้ว่าความหมายของ “ความเสมอภาค” จะกินความไปถึง การระดมสรรพกำลัง เพื่อเจตนารมณ์ของรัฐซึ่ง **Pye** และ **Huntington** กล่าวไว้เป็นหลักเช่นกัน หมายความว่าระบบการเมืองใดที่สามารถระดมสรรพกำลังของประชาชนในชาติให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งได้ ถือว่าระบบนั้นมี **Participation** และถือว่ามีลักษณะของ **Equality** แฝงอยู่ด้วย ด้วยเหตุนี้นักรัฐศาสตร์บางคนจึงสามารถกล่าวได้ว่า ประเทศที่ยากจนทางเศรษฐกิจอย่างเกาหลีเหนือ จีนคอมมิวนิสต์ หรือเวียตนามเหนือ เป็นชาติที่มีการพัฒนาทางการเมือง^(๑) เพราะสามารถระดมสรรพกำลังคนในชาติ ให้ต่อสู้กับประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาได้ ประเทศที่ “ด้อยพัฒนาทางการเมือง” ย่อมไม่สามารถทำเช่นนั้นแน่

๓) **Capacity** หมายถึง ความสามารถ ของระบบที่จะก่อให้เกิดความเจริญเติบโต และการประสมประสานภายในระบบแค่ไหน เพียงใด ความสามารถนี้ไม่ใช่แค่เฉพาะประสิทธิภาพของรัฐบาลกลาง และรัฐบาลท้องถิ่นในการบริหารประเทศให้มีการพัฒนา มีความพึงใจ และมีความขัดแย้งไม่รุนแรงเท่านั้น แต่หมายความรวมถึงความสามารถของจักรกล อันได้แก่ องค์การ สถาบัน ทั้งหลายแห่งของระบบ (เช่นการจราจร การศึกษา การเศรษฐกิจ ฯลฯ) ที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตนให้มีประสิทธิภาพที่สุดด้วย หรืออีก

(๑) Likhit Dhiravegin, "Political Development: Political Culture Approach", ใน วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๑๓ หน้า ๑๒๐

นัยหนึ่ง เป็นความสามารถของระบบการเมืองนั้นที่จะ “สรรคสร้างองค์การที่มีประสิทธิภาพ มีการปรับตัวสูง มีลักษณะละเอียดอ่อน—ยุ่งยาก (complex) และมีเหตุมีผล”(๑) เพื่อที่จะจัดการกับ ความต้องการทางการเมืองและสังคมต่างๆ ซึ่ง Coleman เห็นว่าความต้องการนั้นก็คือ ความพยายามที่จะ “จัดการกับสิ่งแวดล้อมชีวิตมนุษย์ทั้งหลาย (ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต)”(๒) หมายความว่า ระบบการเมืองที่พัฒนา ในความหมายนี้ มีจุดเน้นอยู่ที่ประสิทธิภาพปัจจุบัน และความสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือเพื่อแก้ปัญหาในอนาคตด้วย การแก้ปัญหาเหล่านั้นไม่น่าที่จะเป็นการใช้กำลัง แต่เป็นการแก้ปัญหาโดยการใช่ “เหตุผล วิทยาศาสตร์ประยุกต์ และเทคนิคทางรัฐประศาสนศาสตร์”(๓) มากกว่า

จะเห็นได้ว่าการตีความหมาย “การพัฒนาทางการเมือง” ก็น่าจะกว้างขวาง วิวฒนาการใดๆ ที่จะทำให้ระบบมี **Differentiation** มากขึ้น มี **Equality** กว้างขวางขึ้น และมี **Capacity** ที่ยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพขึ้น ย่อมถือว่าเป็น “การพัฒนาทางการเมือง” ของระบบนั้นๆ(๔) การที่ระบบจะมีลักษณะเช่นนั้นได้จึงน่าจะขึ้นอยู่กับสัมพันธภาพขององค์กรต่างๆ ในระบบซึ่งยึดเหนี่ยวอยู่ได้ด้วยค่านิยม ความรู้สึก และความเห็นทั้งหลายทั้งปวงของบุคคลภายในระบบ ซึ่งเราให้ชื่อว่า **วัฒนธรรมการเมือง** กล่าวคือ วัฒนธรรมการเมืองของชาติหนึ่งชาติใดย่อมมีผลโดยตรงและอ้อมต่อการพัฒนาทางการเมืองของประเทศนั้นๆ แต่ผลดังกล่าวจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมอื่นๆ อีกมาก ซึ่งนักรัฐศาสตร์ยังไม่สามารถจะพิสูจน์ หรือคาดคะเนถึงอิทธิพลของมันได้ชัด เช่น ลักษณะภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ อิทธิพลภายนอก อย่างไรก็ตาม เห็นได้ว่า ถ้าระบบเศรษฐกิจดีแล้ว ระบบการเมืองจะดีไปด้วย หรือที่เคยพูดกันโดยไม่คิดว่า “ถ้าท้องอืดแล้ว ประชาธิปไตยจะมีตามมา” นั้นไม่เป็นความจริงแน่นอน อิทธิพลทางเศรษฐกิจน่าจะมี ความหมายต่อระบบการเมืองน้อยกว่าวัฒนธรรมการเมือง ซึ่งเรากำลังศึกษา ตัวอย่างเช่น ลิขิต ธีรเวคิน ได้ชี้ให้เห็นว่า “อินเดียเป็นตัวอย่างของประเทศที่ประชาธิปไตยประสบความสำเร็จ

(๑) Pye, *Politics, Personality, and Nation Building*, p. 38

(๒) Coleman, *Education and Political Development*, p. 15

(๓) *Ibid.*

(๔) Horowitz ตั้งข้อสังเกตว่า พวกนักรัฐศาสตร์ที่เขียนถึงการพัฒนาทางการเมืองมีต้นตอมาจากความรู้สึกส่วนตัว (ในทางที่ดี) ของนักวิชาการ มากกว่าความจริงที่ว่า กระบวนการมันเป็นเช่นนั้นจริงๆ (“The [development] standpoint is derived from the author’s professional commitments rather than from the developmental process as such”) ซึ่งเป็นความคิดคล้ายกับของ Huntington เจ้าของศัพท์ “Political decay” ซึ่งเน้นถึง “ความเสื่อมของระบบการเมือง” ด้วย โปรดดู Irving Louis Horowitz, *Three Worlds of Development: The Theory and Practice of International Stratification*, Oxford University Press, New York, 1966, IX

ในประเทศที่ยากจนทางเศรษฐกิจ” ทั้งนี้เนื่องมาจากอิทธิพลของวัฒนธรรมการเมืองอินเดีย ซึ่งมีลักษณะ “สันติและไม่ใช้กำลัง (Peace and Non-Violence)”^(๑) แม้ผู้เขียนจะไม่ยอมรับโดยสนิทใจว่า ระบบการเมืองอินเดียเป็นประชาธิปไตย และวัฒนธรรมการเมืองอินเดียเป็นแบบ “สันติและไม่ใช้กำลัง” อย่างที่อ้างก็ตาม แต่เห็นด้วยกับสมมุติฐานที่ว่า วัฒนธรรมการเมืองของแต่ละชาติมีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางการเมืองของชาตินั้นๆ บทความนี้จะพยายามแสดงให้เห็นสัมพันธภาพดังกล่าว โดยใช้ประเทศไทยเป็นตัวอย่าง

๔. วัฒนธรรมการเมืองไทย

ในการค้นหาวัฒนธรรมการเมืองไทย แรกทีเดียวเราจำเป็นต้องตรวจสอบกระบวนการเรียนรู้ของคนไทยส่วนใหญ่ซึ่งอาจจะแบ่งได้เป็น ๓ ระดับ ระดับแรกคือระดับครอบครัว จะเห็นได้ว่าสิ่งแวดล้อมชีวิตของเด็กไทยได้แก่พ่อแม่ เครือญาติ ศาสนาพุทธ และระบบสังคมแบบกสิกรรม ในส่วนที่เกี่ยวกับพ่อแม่เครือญาตินั้น จะปรากฏว่าสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในครอบครัวกับญาติพี่น้องของไทยจะมีลักษณะ “ตามสบาย”^(๒) คือไม่ตายตัว (Rigid) หรือมีกฎเกณฑ์แน่ชัดที่แก้ไขไม่ได้ หรือแยกอย่างญี่ปุ่นและจีน สิ่งที่เรียกว่าความกตัญญู กตเวทิตะ ความสัจย์ซื่อในภาระ หรือความรับผิดชอบที่มีต่อกัน เช่นหน้าที่ที่พ่อแม่มีต่อลูกและที่ลูกมีต่อพ่อแม่ก็ดี หน้าที่ที่น้องและพี่มีต่อกันก็ดี หน้าที่และความผูกพันของสามีภรรยาที่มีต่อกันก็ดี หรือความรับผิดชอบที่บุคคลมีต่อสังคมก็ดี แม้ว่าจะไม่ถึงขนาดไร้กฎเกณฑ์รายละเอียด แต่ก็ไม่ถึงกับเป็นสิ่งที่บุคคลจะต้องยึดถือปฏิบัติอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง หรือเป็นสิ่งที่ใช้เป็นมาตรฐานการดำเนินชีวิตอย่างจริงจังเด่นชัดอย่างลัทธิขงจื้อ ซึ่งเป็นอิทธิพลอันสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ของจีนและญี่ปุ่น ค่านิยมและมาตรฐานการดำรงชีวิตดังกล่าวผสมกลมกลืน และได้รับแรงเอื้อ หรือสนับสนุน

(๑) Likhit, op. cit., p. 120

(๒) ผู้เขียนแปลจากความหมายของคำว่า “Loosely Structured Social System” ของ John Embree ซึ่งตีพิมพ์ในวารสาร *American Anthropologist* ในปี ๑๙๕๐ แม้ว่าสมมุติฐานของ Embree จะเป็นที่ยอมรับไม่น้อยก็ตาม นักสังคมและมานุษยวิทยาปัจจุบันหลายคนได้โต้เถียงและให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมอีกเป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหนังสือ Hans-Dieter Evers, (ed.), *Loosely Structured Social Systems : Thailand in Comparative Perspective*, Yale University Southeast Asia Studies, Cultural Report Series No. 17, 1969 ในที่นี้ผู้เขียนใช้คำว่า “ตามสบาย” ในความหมายของสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Social Relationship) โดยไม่หมายรวมเอาว่าสังคมไทยมี “โครงสร้าง” หรือ Structure เป็นแบบ Loose หรือ Tight ซึ่งเป็นข้อพิพาทใหญ่ของหนังสือเล่มที่กล่าวอ้างข้างต้น ผู้อ่านจะต้องเข้าใจด้วยว่ายังมีปัญหาของลักษณะที่ผิดไปตามภาคต่าง ๆ ของไทยที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับข้อถกเถียงนี้ด้วย เราจะไม่มีทางทราบได้แน่นอนว่า “ลักษณะทั่วไป” ของสัมพันธภาพ หรือโครงสร้างสังคมไทยมีลักษณะ “หลวม” หรือ “คับ” จนกว่าจะได้มีการศึกษาสังคมไทยทั่วประเทศอย่างเป็นแบบเป็นแผนโดยนักสังคมวิทยาไทย

สนุนจากระบบชีวิตแบบกสิกรรมปลูกข้าว (Rice Agriculture) และความสมบูรณ์ของที่ดิน และทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งทำให้บุคคลสามารถอยู่ได้ตามลำพังโดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยญาติพี่น้องเพื่อนฝูงมากนัก การอยู่กันอย่างไม่อึดแอ ความสมบูรณ์ของที่ดิน และอากาศที่ไม่ร้อนหรือหนาวจัด และระบบเครือญาติแบบไม่รัดรั้งตายตัว มีส่วนทำให้คนไทยเป็น คนรัก “อิสรภาพ” ไม่ชอบอยู่ใต้กฎเกณฑ์ข้อบังคับของครอบครัวหรือสังคม ไม่นิยม ตั้งสมาคม องค์กร หรือสหพันธ์ทั้งหลาย ค่านิยมในชีวิตดังกล่าวเป็นทั้งส่วนอิทธิพล และได้รับแรงหนุนจากพุทธศาสนา ซึ่งถือว่า ชีวิตเป็นสิ่งไม่จีรัง และทุกข์หรือสุข บุญและกรรมเป็นเรื่องของส่วนบุคคลซึ่งคนอื่นไม่เกี่ยว ไม่มีใครช่วยแบ่งเบาหรือได้บาปลดกรรม ของคนอื่นได้ (เหมือนศาสนาคริสต์ซึ่งถือว่าพระเยซูเจ้าเป็นผู้ไถ่บาปให้มนุษย์) การรวม เป็นองค์กร หรือพรรคพวกจึงไม่ช่วยอะไรได้ ผลก็คือคนแต่ละคนจะต้องช่วยตนเอง จะต้องหาวิถีทางเดินเอง และจะตามใจตนเองดังที่นักสังคมวิทยาไทยท่านหนึ่งได้ตั้งข้อ สงเกตและกล่าวเป็นเชิงประชันไว้ว่า “ทำอะไรได้ตั้งใจคือไทยแท้”(๑) การทำตามใจโดย ไม่ค่อยคำนึงถึงหลักเกณฑ์สังคม (และแม้แต่กฎหมาย) นี้ อาจจะสามารถกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะ เด่นอันสำคัญของคนไทย สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้เคยทรงนิพนธ์ไว้ว่า “ลักษณะประชาชาติ” ของไทยคือ ความรักอิสรภาพ การปราศจากวิหิงสา และการรู้จัก ประสานประโยชน์(๒) การตามใจตนเองหรือความรัก “อิสรภาพ” ของคนไทยนี้ นัก สังคมวิทยาบางท่านให้ทัศนะว่า เป็น “ความเป็นตัวของตัวเอง” หรือ “ปัจเจกบุคคลนิยม” (Individualism) และอธิบายว่า :

....คือการให้คุณค่าในความเป็นตัวของตัวเอง ความนิยมนี้ส่วนหนึ่งมาจาก อิทธิพลของพุทธศาสนา ซึ่งย้ำความสำคัญของตัวบุคคลเป็นพิเศษ เช่นถือว่าบุคคล จะเป็นอย่างไรย่อมแล้วแต่กรรมของบุคคลนั้นในอดีต บุคคลพึงได้แต่ตนเองเท่านั้น จะพึ่งคนอื่นไม่ได้ และทุกคนในสายตาของศาสนามีความเท่าเทียมกันหมด จะดีจะชั่ว อยู่ที่การกระทำของตนเอง ไม่ได้อยู่ที่วรรณะหรือชาติกำเนิด เช่นที่สอนในศาสนา ฮินดู พุทธศาสนาสอนให้คนไทยมีความพอใจและเชื่อมั่นในตนเอง รู้จักหาความสุข จากตนเองและพึ่งตนเองในเวลาเกิดปัญหาคับขันต่างๆ ในชีวิต คนไทยไม่ชอบให้ คนอื่นมายุ่งเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวของตน และไม่ต้องการบังคับจิตใจผู้อื่น เช่นที่กล่าว

(๑) ประเสริฐ แย้มกลิ่นพึง “ลักษณะประจำชาติในฐานะเป็นปัจจัยกำลังอำนาจแห่งชาติ” คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๑๔ หน้า ๑๒ (พิมพ์เป็นการภายใน)

(๒) โปรดดู สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ “ปาฐกถาเรื่องลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ” ใน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และงานทางปกครองของพระองค์ กรมมหาดไทย พระนคร พ.ศ. ๒๕๐๕

ว่า “วัวไม่กินหญ้าอย่าข่มเขา” คนไทยถือตนว่ามีคุณค่าเท่าเทียมกับผู้อื่น ทุกคนจะต้องรักศักดิ์ศรีและหยิ่งในตนเอง การเลี้ยงดูบุตรของคนไทยไม่นิยมการบังคับเข้มงวด คนไทยไม่ชอบการรวมกลุ่มถือหลักต่างคนต่างอยู่ เช่นที่แสดงออกในสุภาษิต “บ้านใคร ใครอยู่ อยู่ใคร ใครนอน” หรือ “ธุระไม่ใช่” ในการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคล ควรจะยึดหลัก “เกรงใจ” กัน ซึ่งหมายถึงการไม่เรียกร้องบังคับให้คนอื่นทำในสิ่งที่เขาไม่ยอมทำ(๑)

เราจะเรียกค่านิยมในชีวิตดังกล่าวซึ่งเป็นผลจากสภาพเศรษฐกิจ สังคมและศาสนาว่า “ความรักเสรีภาพ” “ความเป็นตัวของตัวเอง” “ปัจเจกบุคคลนิยม” หรือ “การตามใจตนเอง” ก็ตาม แต่ค่านิยมดังกล่าวเป็นอิทธิพลสำคัญซึ่งมีต่อระบบการเรียนรู้ หรือ Socialization Process ของเด็กไทยในระยะเริ่มเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ได้หมายความว่าอิทธิพลหรือค่านิยมอื่นซึ่งไม่เกี่ยวกับความ “อิสระ” จะไม่มีในระยะแรกเริ่มนี้เสียเลย เช่นคำสั่งสอนให้หมั่นศึกษาทบทวนในศาสนาพุทธ การที่พ่อแม่จะต้องวางกฎเกณฑ์บางอย่างให้บุคคลในครอบครัวปฏิบัติ และสภาพของเศรษฐกิจบางอย่างซึ่งบังคับให้คนต้องร่วมมือกันอันก่อให้เกิดประเพณี เช่นการลงแขกในฤดูทำนา เป็นต้น แต่อิทธิพลของการมีกฎเกณฑ์และการรวมกลุ่มดังกล่าว หากเทียบกับอิทธิพลของการทำตามใจ และถือวิถีดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเองแล้ว อิทธิพลประการหลังจะมีมากกว่ามาก ในระยะแรกของกระบวนการเรียนรู้ของเด็กไทย

ระยะที่ ๒ เมื่อเด็กเริ่มก้าวพ้นชายคาบ้านเข้าไปในสังคม เช่นมีเพื่อนฝูง เข้าโรงเรียนและเติบโตขึ้นมาเป็นสมาชิกผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน เด็กไทยจะเริ่มสำนึกถึงอิทธิพลของสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในประเทศไทยอีกประการหนึ่ง นั่นก็คือ อำนาจของราชการ อันได้แก่อำนาจของรัฐบาล ซึ่งมีข้าราชการเป็นตัวแทนผู้ใช้อำนาจนั้น ยิ่งบุคคลนั้นเจริญเติบโตขึ้นมาเท่าไร มีบทบาทและความรู้ในสังคมมากเท่าใด ความสำนึกในอำนาจของราชการจะมีมากเป็นเงาตามตัว แต่ถ้าบุคคลเป็นผู้มีบทบาทน้อย เยาว์วัย หรืออยู่ห่างไกลออกไป ความรู้สึกในเรื่องอำนาจของราชการจะมีน้อย หมายความว่า อิทธิพลของอำนาจนี้ จะมีมากน้อยขึ้นอยู่กับระยะทางไกลใกล้ไกลจากศูนย์แห่งอำนาจอันได้แก่พระมหากษัตริย์ประการหนึ่ง และความสามารถและความต้องการของพระมหากษัตริย์ที่จะเข้าไปมีอิทธิพลต่อบุคคลในท้องถิ่นนั้น ๆ ประการหนึ่ง(๒) ตัวอย่างของอำนาจราชการที่เข้ามามีอิทธิพลต่อ

(๑) ประเสริฐ แยมกสิน พึ่ง op. cit. หน้า ๑๓

(๒) ที่น่าสนใจคือในหลายกรณีผู้ที่มิภูมิลำเนาอยู่ในเมืองหลวง ศูนย์กลางของอำนาจกลับตกอยู่ใต้อิทธิพลของอำนาจราชการน้อยกว่าคนในท้องถิ่นนอกเมืองหลวง ทั้งนี้เนื่องมาจากการแย่งใช้อำนาจขององค์กรต่าง ๆ ในกรุง จนไม่รู้ว่องค์กรใดแน่ ที่มีอำนาจจริงประการหนึ่ง และความสามารถของคนเมืองหลวงที่จะต่อต้านอำนาจนั้น ๆ อีกประการหนึ่ง

เด็กในระยะแรกเริ่มก็คือ ครูซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐบาลกลางในการศึกษา รวมไปถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตำรวจ ฯลฯ ตัวอย่างของสถานะที่บุคคลจะถูกครอบงำโดยอำนาจราชการอย่างสมบูรณ์ในปัจจุบันก็คือ การถูกเกณฑ์เป็นทหาร ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการสูญเสียอิสรภาพที่เคยเป็นค่านิยมดั้งเดิมในครอบครัวอย่างหมดสิ้น (แม้ว่าจะชั่วคราาก็ตาม)

ที่สามารถกล่าวได้ว่า อำนาจราชการเป็นอิทธิพลที่สำคัญต่อกระบวนการ Socialization ของคนไทยก็เพราะว่า อำนาจที่ว่ามีใช้เพิ่งแรกก็เหมือนในประเทศใหม่ ๆ บางประเทศในเอเชีย-แอฟริกา ในสยามประเทศซึ่งมีลักษณะเป็นชาติ (Nation) ซึ่งมีความหมายที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าคำว่า รัฐ (State) ^(๑) มาเป็นเวลาช้านานนั้น อำนาจราชการได้มีมาตั้งแต่แรกเริ่มแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช การใช้อำนาจของพระมหากษัตริย์เป็นไปอย่างกว้างขวาง ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ในปาฐกถาเรื่อง “สังคมสมัยอยุธยา” ให้ทัศนะว่า ในสังคมอยุธยา อำนาจของพระมหากษัตริย์เป็นหัวใจในการปกครองประเทศ “ด้วยเหตุนี้สังคมในสมัยอยุธยา จึงเป็นสังคมซึ่งขึ้นอยู่กับพระมหากษัตริย์โดยตรง” ^(๒) ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ได้อธิบายถึงบทบาทของพระมหากษัตริย์กับการจัดระเบียบสังคมไทยสมัยอยุธยาว่า :

ในความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับสังคมในสมัยอยุธยา โดยทั่วไปนั้น พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะต่าง ๆ กันดังต่อไปนี้ ในประการแรกทรงเป็นเจ้าของชีวิต ซึ่งหมายความว่าทรงมีอำนาจเหนือชีวิตคนทุกคนในสังคม ไม่ว่าบุคคลนั้นจะอยู่ในฐานะสูงต่ำอย่างไร จะสังเกตเห็นได้จากกฎหมายกรุงศรีอยุธยาว่า อำนาจสั่งให้ประหารชีวิตคนได้นั้น อยู่ในพระมหากษัตริย์พระองค์เดียว บุคคลอื่นจะใช้อำนาจนั้นได้ก็ต่อเมื่อได้รับพระราชทานอาญาสิทธิ์จากพระมหากษัตริย์ ในประการที่สอง พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งหมายความว่าทรงเป็นเจ้าของแผ่นดินทั่วพระราชอาณาจักร จะพระราชทานแผ่นดินเป็นเนื้อที่เท่าใด ให้แก่ผู้ใดใช้ทำมาหากินก็ได้ หรือจะทรงเรียกเนื้อที่นั้นคืนเสียเมื่อไรอีกก็ได้เช่นเดียวกัน... ในประการต่อไป พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะเป็นพระธรรมราชา ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา และใช้พระราชอำนาจปกป้องรักษาสถาบันแห่งพระพุทธศาสนา ตลอดจน

(๑) กล่าวโดยย่อ รัฐ คือ กลุ่มคนในดินแดนแน่นอน ซึ่งมีรัฐบาลที่ทำการปกครองโดยใช้อำนาจอธิปไตย ส่วน ชาติ คือ รัฐบวกกับความรู้สึกของความเป็นพวกเดียวกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน มีจารีตประเพณี มรดก และประวัติความเป็นมาอย่างเดียวกัน ของคนในรัฐนั้น กล่าวคือเป็นสายใยแห่งความผูกพันของบุคคลในชาติที่มีต่อกันและกัน

(๒) ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช สังคมสมัยอยุธยา คณะศิลปศาสตร์ โรงเรียนพณิชยการวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พระนคร ๒๕๑๐ หน้า ๑

จนศีลธรรมแห่งศาสนานั้น ทรงตราพระราชกำหนดกฎหมายต่าง ๆ ให้คนในสังคมปฏิบัติตามพระราชกำหนดกฎหมายนั้น ๆ ด้วยพระองค์เอง และทรงเป็นผู้ชี้ขาดขั้นสุดท้าย ในข้อพิพาทและความผิดทุกทั้งปวง(๑)

ในส่วนของบุคคลแต่ละคน (โดยเฉพาะผู้ชาย) ในสังคมยุคยานั้นแล้ว จะปรากฏว่าคนไทยมีหน้าที่ที่ต้องรับใช้พระมหากษัตริย์ด้วยกันทั้งนั้น ไม่ว่าจะ เป็น “ไพร่” หรือ “ผู้ดี”(๒) บริการที่ให้ต่อพระมหากษัตริย์เป็นการตอบแทนการที่กษัตริย์สามารถปกป้องคุ้มครองให้พ้นจากการรุกรานปล้นสะดมของต่างชาติ หน้าที่ของไพร่ มีหลายอย่าง เช่น “จะต้องไปขึ้นทะเบียนเป็นเลกสังกัดกรมกองต่าง ๆ ถ้าหากบิดาเป็นไพร่หลวงอยู่แล้ว เมื่อชายฉกรรจ์อายุครบ ๑๘ ปีบริบูรณ์ ก็จะต้องไปขึ้นทะเบียนเป็นไพร่สมเป็นเวลา ๒ ปี ตามกรมกองที่บิดาของตนสังกัดอยู่ ในระยะเวลา ๒ ปี ที่เป็นไพร่สมอยู่นี้ ชายฉกรรจ์เหล่านั้นขึ้นตรงต่อเจ้ากรม หรือข้าราชการคนอื่น ๆ ภายในกรมกองซึ่งเจ้ากรมได้มอบหมายให้ จะใช้สอยทำกิจการใด ๆ ก็ได้ เพื่อฝึกหัดไว้ให้พร้อมที่จะรับราชการต่อไป เมื่ออายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์แล้ว จึงขึ้นทะเบียนเป็นไพร่หลวง จะเป็นที่กรมกองเดิมของตนก็ได้ แต่ถ้าหากไม่พอใจจะสังกัดไปขึ้นกับกรมกองอื่น ๆ ก็ได้ ผู้ที่เป็นไพร่หลวงนั้น จะต้องรับราชการตลอดไป จนกว่าจะมีอายุถึง ๖๐ ปี จึงจะปลดจากราชการ หรือถ้าหากมีบุตรเป็นชายฉกรรจ์ ขึ้นทะเบียนเป็นไพร่หลวงแล้ว ๓ คน ผู้ที่เป็นบิดา ก็จะถูกลดปลดปล่อยให้พ้นจากราชการ ไพร่หลวงนั้น หมายถึงไพร่พลที่จับอาวุธออกรบได้ในยามที่มีศึกสงครามเป็นทหารฝ่ายพลรบตามที่เรียกกันในปัจจุบันนี้ ส่วนไพร่ราบนั้น อาจหมายถึงผู้ที่ไม่เหมาะสมที่จะใช้ทำการรบ แต่ใช้ในการหาบหามเสบียง หรือสัมภาระอื่น ๆ ตลอดจนใช้ในการโยธาได้”(๓) ส่วนทางฝ่าย “ผู้ดี” นั้นแล้ว ทุกคนก็ต้องมีหน้าที่รับใช้กษัตริย์เช่นเดียวกัน แม้ว่าจะได้สิทธิพิเศษไม่ต้องไปทำงานโยธา หน้าที่ของผู้ดีมีมากน้อยแล้วแต่ศักดินา ยศ และ บรรดาศักดิ์(๔) และแล้วแต่ความประสงค์ของกษัตริย์ ตัวอย่างเช่น “ผู้มีศักดินา ๑๐,๐๐๐ ไร่ มีหน้าที่บังคับบัญชากรมกองซึ่งมีไพร่หลวงสังกัดอยู่ ก็จะต้องรับผิดชอบในจำนวนผู้คนที่จะกะเกณฑ์มาใช้ในราชการให้ได้ทันทีที่เป็นจำนวน ๔๐๐ คน ตามแต่จะมีรับสั่งเรียก จำนวน ๔๐๐ คนนี้เป็นผลลัพธ์ของการเอาศักดินา ๑๐,๐๐๐ ไร่ของผู้มีศักดินาสูงตั้งและเอาศักดินา ๒๕

(๑) Ibid., pp. 2-3

(๒) ผู้มีศักดินาดังแต่ ๔๐๐ ไร่ขึ้นไปถือเป็น “ผู้ดี” ซึ่งมีสิทธิพิเศษต่าง ๆ ผู้ที่มีศักดินาดังแต่ต่ำกว่า ๔๐๐ ไร่ลงมา ถือเป็น “ไพร่” มีหน้าที่สรวพัด

(๓) Ibid., p. 16

(๔) Ibid., p. 24

ไรอันเป็นศักดิ์นิมาของไพร่หลวงเข้าหาร”(๑) หรือถ้าบุคคลในสังกัดของตนเกิดกรณีต้อง
ขึ้นโรงศาล นายผู้ศักดิ์สูงก็จะต้องรับผิดชอบส่งตัว และส่งทนายไปแก้คดีให้(๒) ดังนั้น
เป็นต้น กล่าวโดยสรุปแล้วอำนาจของราชการมีอยู่ทุกหนแห่ง และครอบคลุมคนไทย
ทุกคนอย่างไม่มีทางหนีได้นอกจากยอมสละสังขมาเข้าป่า แม้แต่ผู้ที่บวชเป็นพระก็อาจจะ
ถูกราชการจับสึกเสียเมื่อไรก็ได้(๓) และอาจจะกล่าวได้ว่าความพยายามที่จะพัฒนาระบบ
การเมืองและการปกครองในอดีต ก็คือความพยายามที่จะทำให้อำนาจราชการ ได้ครอบ
คลุมคนไทยทุก ๆ คนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การ “กระจายอำนาจ” หรือ “แบ่ง
อำนาจ” เพิ่งจะเริ่มมีเมื่อเร็ว ๆ นี้ และมักจะพูดกันด้วยปากมากกว่ากระทำกันจริง ๆ
ม.ร.ว. ก็กฤษณ์ ได้สรุปถึงอำนาจราชการซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยสมัย
อยุธยาไว้ว่า:

มีสิ่งหนึ่งเรียกว่าราชการแผ่นดินนั้น เข้ามาควบคุมชีวิตและความเป็นอยู่แทบ
ทุกขณะ ไม่มีระยะใดจะปลอดพ้นจากการควบคุมนั้นได้ ทุกข์สุขตลอดจนผลประโยชน์ต่าง ๆ
ของสังคมนั้นขึ้นอยู่กับราชการแต่อย่างเดียว จะมีสุขได้ก็ต่อเมื่อทาง
ราชการอำนวยให้ จะรอดพ้นจากภัยพิบัติต่าง ๆ ได้ก็ต่อเมื่อราชการเข้ามาช่วยเหลือ
จะมีทุกข์ก็โดยที่ทางราชการนั่นเองเป็นผู้ก่อทุกข์ให้ จะต้องพลัดพรากจากกันก็ต่อเมื่อ
ทางราชการนั้นเข้ามากะเกณฑ์เอาตัวไป(๔)

จะเห็นได้ว่าสำหรับคนไทยส่วนมาก กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการสร้าง
ค่านิยมให้บุคคลในด้านต่าง ๆ มีที่สำคัญ ๆ เพียง ๒ ระดับ ซึ่งผิดกับในประเทศที่มีระบบการ
เมืองเปิดซึ่งมี ๓ หรือ ๔ ระดับ ในสังคมไทย ระดับแรก เป็นระดับครอบครัว ซึ่งเน้นความ
เป็นอิสระซึ่งจะขอเรียกว่า “อิสระนิยม” คือ ไม่พยายามมีกฎเกณฑ์ชีวิตความผูกพันกับ
บุคคลอื่นที่ยุ่งยาก ระดับที่ ๒ เป็นระดับของสังคมนอกครอบครัว ซึ่งไม่ว่าจะเป็นในสมัย
อยุธยา หรือ รัตนโกสินทร์ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นอำนาจเป็นสำคัญ หรืออาจจะ
เรียกได้ว่า “อำนาจนิยม”(๕) ส่วน ระดับที่ ๓ คือระดับที่เข้ามาเรียนรู้ระบบการเมือง
จะโดยทางตรงหรือทางอ้อมนั้น อาจจะกล่าวได้ว่ายังเป็นของใหม่เริ่มมีตั้งแต่การเปลี่ยนแปลง
การปกครองในปี ๒๔๗๕ นี้เอง ยิ่งไปกว่านั้นกระบวนการนี้ยังมีลักษณะที่เป็นอำนาจนิยม

(๑) Ibid., p. 14

(๒) Ibid., p. 15

(๓) Ibid., p. 6

(๔) Ibid., p. 29

(๕) ผู้เขียนขออภัยค่านีมาจาก คุณ ชุมพร สังขปริษา แห่งคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในบทความ
เรื่อง “ประชาธิปไตย อำนาจนิยมและอำนาจเบ็ดเสร็จ แนวความคิดในการเลือก” ใน รัฐศาสตร์นิเทศน์ ปีที่ ๖
ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๑๔ หน้า ๘๗-๑๐๐

ของ ระดับที่ ๒ คือ “อำนาจนิยม” ของข้าราชการอีก ดังที่มีผู้กล่าวว่า “การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ มิใช่การปฏิวัติ แต่เป็นการเปลี่ยนอำนาจจากพวกเจ้าและชนชั้นสูง มาสู่ข้าราชการระดับกลาง” เป็นต้น ซึ่งแม้จะไม่จริงทั้งหมด แต่ก็มีส่วนของความจริงอยู่มาก กระบวนการเรียนรู้ระดับ Political Socialization นี้จะจำกัดตัวอยู่ในหมู่คนส่วนน้อยในพระนครและเมืองใหญ่ๆ ในต่างจังหวัด เช่น นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์^(๑) นิสิตบางพวกในจุฬาฯ ผู้อ่านหนังสือพิมพ์เป็นประจำ และชนชั้นกลางบางประเภท เป็นต้น สำหรับคนส่วนใหญ่ซึ่งมีไม่น้อยที่เคยไปออกเสียงเลือกตั้งเป็นครั้งคราวนั้น กระบวนการเรียนรู้ในระดับนี้อาจจะกล่าวได้ว่ามีอิทธิพลต่อค่านิยมในชีวิตของเขา น้อยมาก หรือถ้าจะมี ก็มักจะมีความโน้มเอียงไปในทางสนับสนุน และเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของอำนาจนิยมมากกว่าอย่างอื่น (มากกว่า ความเสมอภาค ความสำคัญของหลักการ ฯลฯ) ดังจะเห็นได้ว่า แม้แต่ปริญญาชนของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยส่วนมาก จะนิยมการแบ่งชั้นวรรณะ (“Seniority”) อนุรักษนิยม (“Tradition”) และคำสั่ง (“Order,” “Spirit,” “Unity”) ซึ่งสรุปรวมก็ได้แก่ “อำนาจนิยมของคนรุ่นพี่” และของดั้งเดิมนั่นเอง ซึ่งค่านิยมดังกล่าวนี้ มิใช่มีอยู่แต่ในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ แต่เป็นปรากฏการณ์ที่มีอยู่ทั่วไป ในสถาบันการศึกษาชั้นสูง ทั้งเก่าและใหม่^(๒) แม้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งมีคำขวัญที่หนักไปทางประชาธิปไตย (“สภาพ เสรีภาพ ภราดรภาพ”) ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติอาจารย์มีอำนาจเหนือนักศึกษา เช่น เป็นกรรมการกิจกรรมของนักศึกษาซึ่งเพิ่งล้มเลิก เป็นต้น และในขณะเดียวกัน ข้าราชการประจำด้านบริหารก็มีอำนาจและอภิสิทธิ์เหนืออาจารย์ประจำมาตั้งแต่ต้น สิ่งนี้เป็นประสบการณ์ซึ่งอาจารย์เก่า มช. ส่วนมากซาบซึ้งดี โดยไม่จำเป็นต้องเอาเอกสาร หรือข้อมูลมาอ้างอิง หมายความว่า แม้แต่ในสถาบันการศึกษาระดับสูงซึ่งน่าจะเป็นศูนย์กลางของกระบวนการ Political Socialization แต่ก็หาเป็นเช่นนั้นไม่ในประเทศไทย^(๓) หรือถ้าหากจะเป็นก็จะเป็นหนักไปทางส่งเสริม “อำนาจนิยม” ในลักษณะต่าง ๆ กัน

(๑) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายอย่างแน่นอนในระยะแรกเริ่มว่า เพื่อส่งเสริมประชาชนให้มีความรู้ทางการเมือง ปัจจุบันจุดมุ่งหมายนี้ถูกบิดเบือนไป เพราะคำว่า “การเมือง” ไปขัดกับอำนาจและผลประโยชน์ของข้าราชการนักการเมืองในสมัยต่อมา

(๒) อาจารย์เจริญ คันธวงศ์ อธิการวิทยาลัยกรุงเทพฯ เคยปรารภกับผู้เขียนบ่อยครั้งว่า วิทยาลัยชั้นสูงใหม่ ๆ บางแห่ง พยายามเลียนแบบเอาวิธีการ ซึ่งเน้นอำนาจนิยมของรุ่นพี่ไปใช้ และประสบความสำเร็จอย่างไม่ยากนัก

(๓) เหตุผลสนับสนุนสมมุติฐานนี้ เห็นได้อย่างเด่นชัดในผลงานวิจัย ๒ ฉบับ คือ อุเทน ปิฎโญ “การศึกษาทัศนคติของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยต่อการเมือง” วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๑๓ และ สำเนา จจรศิลป์ “ทัศนคติของนิสิตชั้นปริญญาตรีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ต่อการเมือง” วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๑๔

ฉะนั้นจะไม่เป็นการกล่าวเกินความจริงที่ว่า คำนิยามของคนไทยส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นลูกตุ้มที่แกว่งจากจุดปลายสุดด้านหนึ่งคือ “อิสานิยม” ในระดับครอบครัว มายังปลายจุดอีกด้านหนึ่ง คือ “อำนาจนิยม” ในระดับสังคมและการเมือง หรืออีกนัยหนึ่งอาจจะพูดได้ว่า ในระบบความคิดและสัมปชัญญะของคนไทยนั้นจะมีพลัง ๒ ประเภทที่ขัดกันและต่อสู้กันอยู่เสมอ นั่นก็คือความปรารถนาที่จะมีวิถีชีวิตอันไม่มีสิ่งเหนี่ยวรั้งจำกัด กับความจำเป็นที่จะต้องอยู่ใต้อำนาจของบุคคลที่เหนือกว่า เมื่อได้ก็ตามที่ โอกาสอำนวยให้ คนไทยสามารถปฏิบัติได้ตามแต่ปรารถนา คนไทยจะทำตามอำเภอใจอย่างยิ่ง โดยไม่คำนึงถึงกาละและเทศะหรือสิ่งเหนี่ยวรั้ง เช่นมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า คนไทยเป็นชาติ “ไม่มีระเบียบ เห็นได้ชัดในงานพิธีต่าง ๆ ทั้งเล็กและใหญ่ เช่นงานศพ งานแต่งงาน แม้แต่งงานพิธีแต่งกายเต็มยศ พอเล็กก็แย่งกันออกประตู”(๑) ในทางการเงินจะสังเกตเห็นได้ว่าตามใจตนเองอย่างขาดความรับผิดชอบที่สุด แม้แต่เสมียนเงินเดือนไม่ก็ร้อยละห้าก็อาจซื้อของราคาแพง ให้เงินหมดภายในต้นเดือนได้ ในเรื่องนี้นักวิชาการอีกท่านหนึ่ง กล่าวเสริมว่า “คนไทยชอบแสดงความเป็นคนมีหน้าใหญ่ใจโตไม่คำนึงถึงฐานะของตน ชอบแต่งกายและมีทรัพย์สินที่แสดงความภูมิฐาน เช่นมีรถยนต์ราคาแพง เทียนไขที่กลับชั้นสูง ไข่มุกที่ทำจากต่างประเทศ ฯลฯ แม้แต่คนชนบทก็ชอบแข่งขันกันในเรื่องนี้ เช่นต้องมีปากกาปลอดทอง วิทยุหรือเครื่องทองรูปพรรณไว้สำหรับอวดผู้อื่น ต้องจัดงานพิธีต่าง ๆ อย่างหรูหรา แม้จะต้องไปกู้หนี้ยืมเงินจากผู้อื่น ในสุภชาติมีคำพูดซึ่งแสดงถึงลักษณะนิสัย ข้อนี เช่น ‘ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ’ ‘ขายผ้าเอาหน้ารอด’”(๒) จริงอยู่หลายชาติก็มีลักษณะชอบโอ้อวดดังกล่าว แต่การตามใจตนเองของคนไทย ไม่จำกัดอยู่แต่ในการแสดงออกซึ่งความอวดเด่นเท่านั้น แต่จะเห็นได้ ในอุปนิสัยอีกหลายอย่าง เช่นการขาดความอดทน “ทำอะไรระยะนานไม่ได้ จะเห็นตามท้ายรถแท็กซี่มักเขียนว่า ‘แล้วแต่วาสนา’”(๓) ซึ่งสิ่งนี้นำไปสู่การขาดลักษณะเป็นนักวิชาชีพ ไม่สนใจในหน้าที่การงานของตนเท่าที่ควร เพราะไม่อาจบังคับใจให้ออดทนได้นาน ๆ และเมื่อมีโอกาสเมื่อใด พลังแห่ง “อิสานิยม” ของไทยก็จะชักจูงไปในทางสนุกสนาน เพราะความสนุกสนานเป็นสิ่งที่ดึงดูดคนตามใจตัวเองและขาดวินัยได้ง่าย ในเรื่องนี้มีข้อเปรียบเทียบความรักสนุกของคนไทยกับความรักสนุกของชาติอื่นที่น่าสนใจว่า :

(คนไทย) ไม่มีนิสัยสนุกต่อความคิดอ่าน ความคิดริเริ่มของตนเอง ทำอะไรด้วยความรู้สึก “จำต้องทำ” ทั้งนี้ มีปรัชญาอันหนึ่งน่าสนใจ กล่าวว่า “เมื่อมีพลัง พลัง

(๑) มยุร วิเศษกุล เมืองลับเมืองต้น แพร่พิทยา พระนคร ๒๕๑๔ หน้า ๒๔๓

(๒) ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง op. cit. หน้า ๑๕

(๓) มยุร วิเศษกุล op. cit. หน้า ๒๔๔

ก็ไปคิดไปอ่าน เมื่อไปคิดไปอ่านก็เกิดความสุข เมื่อมีความสุขก็เกิดความสุขชื่นชมในงานของตัว เมื่อชื่นชมก็กลับไปเพิ่มพลังใหม่” แต่คนของเราทำอะไรก็ขอให้มันเสร็จ ๆ ไป จะดีหรือไม่ดีไม่สำคัญ มีคนเขาเปรียบไว้อย่างหนึ่งว่า คนอังกฤษมีนิสัยชอบสนุกกันกว่า จะเห็นວ່างานหลักในการค้นคว้าจะเอามาจากอังกฤษ คนอเมริกันสนุกกับการขยายงาน พอได้รับความคิดอะไรมาก็ขยายงานหาเงิน เทคโนโลยีของอเมริกันจึงเจริญรวดเร็ว แต่คนไทยก็ชอบสนุกเหมือนกัน “สนุกกับการดูงาน”(๑)

เรื่องความรักสนุกของคนไทยนั้น นักวิชาการฝรั่งได้กล่าวไว้มากมายทั้งที่จริงบ้างและเกินความจริงบ้าง แต่ก็ เป็นผลมาจากการตามใจตนเอง หรือ “อิสรนิยม” ที่ขาดทางสายกลางนั่นเอง ส่วนอีกด้านหนึ่งนั่นคือ การกลัวอำนาจเบื่องสูง หรือ “อำนาจนิยม” ก็เป็นลักษณะที่ไม่เป็นสายกลางอีกเช่นกัน กล่าวคือหากปล่อยตามลำพัง โดยไม่มีการควบคุมคนไทยจะ “อิสรนิยม” อย่างเต็มที่ดังกล่าวนั้นแล้ว แต่เมื่ออยู่ต่อหน้าหรือเบื้องใต้อำนาจคนไทยจะ “อำนาจนิยม” เต็มที่ อย่างที่ไม่อาจหาได้ง่าย ๆ ในต่างประเทศ พันเอกพระยาทรงสุรเดช มั่นสมองการปฏิวัติ ๒๔๗๕ ผู้หนึ่งถึงกับกล่าวว่า “ตามที่มีคนเข้าใจว่าที่เกิดปฏิวัติเนื่องมาจากการเพิ่มภาษีอากร และความยากจนข้นแค้นของราษฎรนั้น ไม่มีมูลแห่งความจริงเลย ราษฎรไทยกลัวเจ้าและกลัวนายของเขาทั้งหมดยังกับหนูและแมว ลำพังราษฎรจะไม่มีปัญญาคิดปลดแอกได้เลย และจะไม่มีใครกล้าชักชวนกันควบคุมเป็นพวกขึ้นได้ แม้จะอดตายต่อความยากจนก็ทนอดตาย”(๒) ประวัติศาสตร์ดั้งเดิมของไทยได้พิสูจน์ความจริงของคำกล่าวนั้น โดยจะเห็นได้ว่า “ไม่เคยปรากฏว่าประชาชนในสมัยอยุธยาได้เคยริเริ่มคิดกบฏ หรือคิดโค่นล้มราชบัลลังก์ของพระมหากษัตริย์เลยแม้แต่ครั้งเดียว”(๓) แม้แต่กษัตริย์เองก็สำนึกถึงความสำคัญของอำนาจไม่น้อยไปกว่าคนไทยทั้งหลาย “ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของกรุงศรีอยุธยา นั้น ก็ปรากฏว่าตำแหน่งพระมหากษัตริย์นั้น เป็นตำแหน่งช่วงชิงกันได้ด้วยอำนาจทางทหาร ผู้ใดมีกำลังทางทหารมากที่สุดก็มักจะขึ้นเสวยราชสมบัติ กรุงศรีอยุธยามีได้สืบราชสันตติวงศ์กันมาเช่นในกรุงสุโขทัย”(๔) และนอกจากนั้นแล้ว “โดยที่สังคมสมัยกรุงศรีอยุธยา ถือว่าการปราบดาภิเษกนั้นเป็นการก้าวขึ้นสู่ราชบัลลังก์โดยชอบธรรม พระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงต้องทรงระมัดระวังคอยเอาใจคนบางหมู่บางเหล่าในสังคมไว้เสมอ เพราะเกรงว่าจะเกิดกบฏขึ้น ถ้าหาก

(๑) Ibid., pp. 244-245

(๒) นรนดี เศรษฐบุตร และ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (รวบรวม) บันทึกพระยาทรงสุรเดช เมื่อวันที่ปฏิวัติ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ โรงพิมพ์อักษรไทย พระนคร ๒๕๑๔ หน้า ๒๔-๒๕

(๓) ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช op. cit. หน้า ๕

(๔) Ibid., pp. 1-2

ว่าบุคคลเหล่านั้นไม่พอใจในพระองค์ คนที่พระมหากษัตริย์ต้องคอยเอาใจหรือเกลี้ยกล่อมเอาไว้นั้นก็ได้แก่ชนชั้นสูง ซึ่งมีทั้งเจ้านายในพระราชวงศ์และขุนนาง เพราะคนเหล่านี้มีพวกพ้องและผู้คนอยู่ได้บังคับบัญชามาก หากไม่พอใจแล้วอาจคิดกบฏขึ้นเมื่อไรก็ได้”(๑) ในปัจจุบันสภาวะเช่นนี้ยังไม่เปลี่ยน คนในคณะรัฐบาลจะต้องคอยเอาอกเอาใจพวกนายทหารหน่วยรบ ซึ่งคุมกำลังพลสำคัญ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรุงเทพฯ โดยป้อนบำเหน็จรางวัลด้วยตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งจะปรากฏว่าจากจำนวนวุฒิสมาชิกทั้งหมดในปัจจุบัน (๒๕๑๔) ๑๖๔ คน เป็นทหารสามเหล่าทัพและตำรวจเสีย ๑๑๗ คน พลเรือนเพียง ๔๗ คนเท่านั้น(๒)

๕. วัฒนธรรมการเมืองไทยกับการพัฒนาทางการเมือง

วัฒนธรรมการเมืองไทยซึ่งตั้งอยู่บน ๒ ขาห้อย “อิสานิยม—อำนาจนิยม” ก่อให้เกิดปัญหาทางการเมืองอยู่หลายประการ ประการแรกจะปรากฏว่า เมื่อใดที่พลังแห่งอำนาจขาดหายหรืออ่อนแรงไป ความเป็น “อิสานิยม” จะเข้ามาแทนที่และมีอิทธิพลแรงอย่างเห็นได้ชัด เช่น สมัย พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นอธิบดีตำรวจ การบังคับให้เป็นไปตามกฎจรรยาบรรณเคร่งครัดและมีการลงโทษสูง ผู้จับขังขูดยานในพระนครกลัวตำรวจ ไม่กล้าฝ่าฝืนกฎหมายมากเช่นทุกวันนี้ ในยุครัฐบาลปัจจุบัน การปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย เฉื่อยชา และละเลย ผลคือปรากฏการณ์ซึ่งรถยนต์ชนคนตายบนทางม้าลาย ชนแล้วหนี และขับฝ่าไฟแดงเป็นกิจวัตรประจำซึ่งไม่น่าประหลาดอะไร ในทางการเมืองจะปรากฏว่าการระดมสรรพกำลัง หรือ Mobilization ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อผู้นำทางการเมืองมีความเด็ดขาด และไม่รังรอในการใช้อำนาจ ซึ่งตัวอย่างเห็นได้อย่างเด่นชัดในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก ยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ และในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่เมื่อการใช้อำนาจอย่างจริงจังเพื่อส่วนรวมจืดจางไป ความสามารถในการระดมสรรพกำลังจะตกต่ำ(๓) การปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ทำได้ลำบาก ผู้ฝ่าฝืนกฎหมายมีอำนาจมากขึ้นอย่างรวดเร็วและระบบการเมืองเริ่มประสบปัญหาของการขาดเป้าหมาย มีความขัดแย้งมากขึ้น และขาดการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์แวดล้อม เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวนี้เป็นปัญหาของรัฐบาล

(๑) Ibid., p. 5

(๒) กมล สมวิเชียร บทความในหนังสือ รัฐสภาในระบบการปกครองของไทย ของ ดร. กระมล ทองธรรมชาติ วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ เมษายน ๒๕๑๔ หน้า ๒๑๗

(๓) บัดนี้รัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร ยอมรับแล้วว่าอาจก่อให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในอัตรา ๘% ต่อปีตามที่คาดหมายไว้ อัตราที่คิดว่าคงจะก่อให้เกิดได้คือ ๕% ลดจากเดิมถึง ๓% ซึ่งถ้าจะกล่าวว่าเป็นการลดความสามารถในการระดมสรรพกำลังถึง ๓๘% ก็คงจะไม่ห่างไกลจากความจริงนัก

พลเรือนเช่นเดียวกับรัฐบาลทหาร กล่าวคือ รัฐบาลทหารที่ไม่สามารถสนองตอบต่อ 'อำนาจนิยม' ก็เคยมีมาหลายครั้งในประวัติศาสตร์ไทย และในทำนองเดียวกัน รัฐบาลพลเรือนที่สามารถใช้อำนาจอย่างเด็ดขาดและจริงจัง โดยวิถีทางรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ก็น่าจะประสบความสำเร็จในสายตาของคนไทยที่ยังมีลักษณะอำนาจนิยมทั้งหลายได้ด้วย เหตุฉะนั้น ข้อกล่าวอ้างของทหารที่ว่าสามารถปกครองประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นเพียงภาพลวงมากกว่า ที่ทหาร บางคน ประสบความสำเร็จเพราะเข้าใจความสำคัญของอำนาจนิยม ซึ่งทหารที่ไม่เข้าใจในวัฒนธรรมการเมืองดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จ แต่ไม่ได้หมายความว่าทหารทุกคน (หรือทุกรัฐบาลทหาร) จะประสบความสำเร็จ^(๑) ความสำเร็จในที่นี้หมายถึงความสามารถที่จะ Mobilize สรรพกำลังและก่อให้เกิด Participation เป็นข้อใหญ่ แต่ในขณะเดียวกัน Differentiation จะมีไม่มากนักในระบบทหาร

ปัญหาประการที่สอง คือการพยายามสร้างการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย กล่าวโดยทั่วไป ประชาธิปไตยจะสามารถหยั่งรากและเจริญงอกงามในประเทศที่มีวัฒนธรรมการเมืองที่มีลักษณะสายกลางระหว่างอิสรนิยม กับ อำนาจนิยม^(๒) หรืออีกนัยหนึ่งความรักเสรีภาพจะต้องตามติดมากับความรู้สึกในเรื่อหน้าที่ที่มีต่อกัน โดยเฉพาะในระดับที่สูงกว่าส่วนตัว (ญี่ปุ่นมี แต่จีนไม่มี) ความรักอิสรภาพที่มากเกินไปไม่ก่อให้เกิดความผูกพันและความรับผิดชอบดังกล่าว การก่อตัวเป็นองค์การทางสังคม และการเมืองโดยที่แต่ละคนมีบทบาทหน้าที่ในองค์การนั้นจึงเป็นไปได้ จะเห็นได้ว่าในประเทศไทย การรวมตัวเป็นพรรคการเมืองที่ดี เป็นสมาคมองค์การที่ดี มักจะมีลักษณะชั่วคราวและไม่มีประสิทธิภาพ ในขณะที่การรวมเป็นองค์การหรือสมาคมแบบจีนมักจะเป็นในระดับญาติมิตร ซึ่งแม้จะมั่นคงและมีพลัง แต่ก็ขาดความรู้สึกแบบ Universalistic

(๑) แต่ทหารก็ได้เปรียบพลเรือนอยู่มาก เพราะระบบทหารเป็นระบบใช้อำนาจ เป็นการออกคำสั่งโดยไม่ต้องมีการถกเถียง และการบังคับให้เป็นไปตามอำนาจเห็นได้ชัดจากยศที่แตกต่างกัน แต่เมื่อทหารมาเล่นการเมือง ทหารไม่อาจเอาระบบอำนาจนิยมนี้มาใช้ได้ทั้งหมด เพราะองค์การการเมืองมีลักษณะพิเศษซึ่งต้องการมากกว่าอำนาจนิยม ยิ่งทหารหันมาเล่นการเมืองตามระบบ (เลือกตั้ง เจรจา ฯลฯ) มากเท่าใด ทหารยิ่งประสบปัญหาและความผิดพลาดมากยิ่งขึ้น

(๒) Almond และ Verba ได้พยายามชี้ให้เห็นถึงวัฒนธรรมการเมือง ซึ่งให้ชื่อว่า Civic Culture ว่ามีลักษณะสอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย Civic Culture นี้ กล่าวว่าเป็นวัฒนธรรมสายกลางระหว่างของใหม่กับของเก่า กล่าวคือเป็นระบบที่ "รวมความเป็นสมัยใหม่ กับจารีตประเพณีเก่าไว้ด้วยกัน....ซึ่งการเผชิญหน้าระหว่างของใหม่กับของเก่าจะมีผลแรงพอที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ แต่ไม่แรงจนเกินไปจนทำให้มีการขัดแย้ง หรือความสลายตัว" หรืออีกนัยหนึ่งเป็นระบบที่มีส่วนผสมของวัฒนธรรมหลายชนิด (Pluralistic Culture) ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานของการติดต่อให้เข้าใจกัน และการเกลี้ยกล่อม มีทั้งการเห็นพร้อมเป็นเอกฉันท์ และความแตกต่างจากกัน เป็นวัฒนธรรมที่ยอมให้มีการเปลี่ยนแปลง แต่ไม่ให้มีมากเกินไป" Almond & Verba, **Civic Culture, op. cit., pp. 5-6**

หรือ Commitment ระดับชาติ จีนในอดีตจึงประสบอุปสรรคในเรื่องประชาธิปไตยไม่แพ้ไทย ปัญหาเรื่องความไม่สามารถรวมตัวเป็นกลุ่มก้อน เป็นองค์การ สถาบันของคนไทยนี้ ได้มีผู้ให้บรรณาธิบายไว้ไม่น้อย ผู้เขียนจึงไม่ขอกล่าวโดยละเอียดในที่นี้ เพียงแต่ชี้ให้เห็นว่าเป็นผลของการมีวัฒนธรรมการเมืองแบบ Extreme และด้วยเหตุที่ว่าอิสรนิยมเป็นเหตุที่คนไม่มารวมกันเป็นกลุ่มก้อนถาวรโดยใจสมัคร แต่ความจำเป็นที่จะต้องตั้งกลุ่มหรือองค์การมีอยู่เสมอ ผู้นำที่เข้มแข็งจึงหันเข้าหาวิธีการของอำนาจนิยม เช่น ออกกฎหมายหรือคำสั่ง แต่การรวมกลุ่มแบบหลังนั้นก็ทำได้ชั่วคราวเท่านั้น เพราะกลุ่มผู้นำก็รวมกันเป็นปีกแผ่นไม่ใคร่ได้เช่นกัน หรือมิฉะนั้นเมื่อสิ้นผู้นำที่เข้มแข็งแล้ว กลุ่มหรือพรรค หรือองค์การก็สลายตัวไป เพราะไม่มีความผูกพันของสมาชิกเป็นพลังทดแทนอำนาจนิยมของผู้นำ จะเห็นได้จากตัวอย่างหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ เช่น การสลายตัวของ “คณะผู้ก่อการ” “คณะรัฐประหาร” และพรรคเสรีมนังคศิลา เป็นต้น ปัญหาการรวมกลุ่มกันไม่ติดของผู้นำนำไปสู่การขาดความรับผิดชอบร่วมกัน ในระดับคณะรัฐมนตรี ซึ่งมีมาทุกยุคทุกสมัย บางทีรัฐมนตรีกลับขัดแย้งโจมตีกันเองต่อหน้าสาธารณชน แม้ว่าความพยายามที่แล้วมาต้องการให้มีความ “สามัคคี” โดยต้องประชุมคณะรัฐมนตรีเต็มคณะทุกครั้ง ทั้ง ๆ ที่ไม่เกิดผลดีทางการบริหาร^(๑) การขาดความสำนึกในเรื่อง Collective Responsibility นี้ ไม่ใช่มีแต่เพียงระดับคณะรัฐมนตรีเท่านั้น แต่จะปรากฏมีในพรรคการเมืองทั้งของฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านแทบทุกพรรค เช่นเมื่อเร็ว ๆ นี้ สมาชิกพรรครัฐบาลเสนอขั้บรัฐมนตรีเศรษฐกิจและศึกษาธิการ ในขณะที่สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์บางคนเสนอขั้บหัวหน้าพรรคของตนเป็นตัวอย่าง

ปัญหาต่อไปก็คือความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม กล่าวคือแม้ว่าพุทธศาสนาจะถือว่ามนุษย์ทุกคน เมื่อเกิดแล้ว จะต้องแก่ เจ็บ และ ตาย ในที่สุด ไม่มีใครอยู่เหนือ “ความอนิจจัง” ได้ ไม่ว่าจะเป็นผู้ดีหรือไพร่ก็ตาม ในทางสังคม ไทยเป็นสังคมฐานะนิยม แม้จะไม่ใช่สังคมชนชั้น (Class Society) อย่างในยุโรปและอเมริกา สังคมฐานะ แบ่งคนออกเป็นประเภท แล้วแต่ตำแหน่ง ความมั่งคั่ง ความรู้และอายุ การไหว้สูงไหว้ต่ำ (หรือพยักหน้าเฉย ๆ โดยไม่รับไหว้) แสดงให้เห็นถึงฐานะของแต่ละคนในประเทศไทย ในทางการเมือง บุคคลบางประเภทถือตัวว่ามีฐานะทางสังคมสูงกว่าคนอื่น และต้องเป็น “ผู้นำตามธรรมชาติ” (Natural Leader) เช่น ทหาร หรือข้าราชการประจำ เป็นต้น แม้แต่ตัวดาวอาราม เมืองและรวมไปถึงพรรคการเมืองในสังคมปัจจุบันก็มีฐานะไม่เท่ากัน เช่นวัดจะมี

(๑) โปรดพิจารณา กมล สมิเชียร “บทบาทและปัญหาของนายกรัฐมนตรีไทย” ใน วารสารการบริหาร ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๔ หน้า ๓๕-๕๔ และ “การพัฒนาฝ่ายบริหาร” ใน พัฒนาการเมืองไทย สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย พระนคร พ.ศ. ๒๕๑๓

อารามชั้นเอก โท ตรี เป็น “วิหาร” หรือ “มหาวิหาร” ฯลฯ และเมืองต่าง ๆ ในอดีตก็มีฐานะผิดกัน พรรคการเมืองในปัจจุบันก็มีนาฐานะ และพรรคการเมืองรัฐบาลมักจะมีฐานะสูงสุด พรรคฝ่ายค้านด้อยลงไป ถึงพรรคปลีกย่อย ส่วนมากดูได้จากฐานะ (Status) ของสมาชิกของพรรคนั้นเป็นสำคัญ การแบ่งฐานะในสังคมไทยนี้ ฝรั่งได้พูดไว้มาก บางครั้งก็อ้างอิงถึงความแตกต่างกันทางบุญกรรม ในทัศนะของคนไทยว่าเป็นเครื่องบ่งฐานะ หรือเหตุผลของการที่คนไทยเชื่อในความแตกต่างของฐานะ^(๑) ซึ่งแน่นอนอย่างยิ่ง การแบ่งคนเป็นฐานะนี้ เป็นปัญหาในการพัฒนาการเมือง เพราะการพัฒนาทางการเมืองเป็นการนำไปสู่ระบบที่มี Equality และ Participation ซึ่งกล่าวแล้วในบทต้น อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างทางฐานะนี้ ความจริงมีรากฐานอยู่ที่อำนาจมากกว่าอะไรทั้งหมด กล่าวคือ การที่คนมี อำนาจ แตกต่างกัน ทำให้คนมี ฐานะ แตกต่างกัน คนมีอำนาจสูงย่อมมีฐานะสูง คนมีอำนาจน้อยย่อมมีฐานะต่ำ เจ้านายราชวงศ์มีฐานะสูง เพราะเมื่อก่อนมีอำนาจมาก ขาวนาหรือกรรมกรมีฐานะต่ำเพราะไม่เคยมีอำนาจ และอำนาจในการออกเสียงเลือกตั้งในปัจจุบันเป็นอำนาจที่ไม่มี ความหมาย เพราะรัฐบาลสร้างเสถียรภาพขึ้นมาจากระบบเลือกตั้ง อันได้แก่อำนาจที่เหนือกว่าของทหารและตำรวจ ด้วยเหตุที่อำนาจทำให้คนสูงต่ำ เป็นที่สรรเสริญ หรือเหยียดหยาม มีความสุข หรือทุกข์ ฯลฯ นี้เอง อำนาจจึงเป็นสิ่งอันพึงปรารถนาอย่างยิ่งสำหรับคนไทยแทบทุกคน นักวิชาการมักจะไม่อยากเป็นนักวิชาการ แต่อยากเป็นผู้มีอำนาจ เช่น รัฐมนตรีหรืออธิบดี หมอไม่อยากเป็นหมอ แต่อยากเป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาล อาจารย์มหาวิทยาลัยไม่อยากเป็นคนสอนหนังสือ เขียนตำรา แต่อยากเป็น คณบดี อธิการบดี เพราะมีอำนาจ มีลูกน้อง มีคนคอยเอาใจ^(๒) นักสังคมวิทยาไทยคนหนึ่งกล่าวไว้ว่า “อำนาจตั้งแต่เด็ก ๆ น้อย ๆ ไปถึงอำนาจเด็ดขาดที่สามารถจะสั่งฆ่าคน หรือเปลี่ยนแปลงชีวิตของคนได้ เป็นสิ่งที่คนไทยทั่วไปยกย่อง และปรารถนาที่จะได้ทั้งนั้น^(๓) และ “เรื่องของอำนาจนั้นไม่เพียงแต่ทำให้คนไทยผู้มีอำนาจมีความพอใจและแสดงอำนาจออกมาเท่านั้น แต่ผู้ไม่มีอำนาจทั้งหลาย เช่น คนจนและชาวบ้านทั่วไป ก็ยังยกย่องและเคารพบุคคลตามอำนาจที่เขาผู้อยู่เสียอีก คนไหนที่ไม่มีอำนาจหรือไม่มีตำแหน่งที่มีอำนาจก็มักจะถูกให้เบ่งทับเอา และประชาชนทั่วไปไม่ให้เกียรติ แต่พอมีอำนาจหรือตำแหน่งหน้าที่ขึ้นมา คนที่เคยเบ่งทับหรือเคยไม่ให้เกียรติก็จะ

(๑) เช่น David A. Wilson, *Politics in Thailand*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1962 (reprinted 1966), Chapter III นอกจากนี้ก็ได้แก่ข้อเขียนของ Phillips, Hank, Sharp และ Sutton เป็นต้น

(๒) โปรดดู กมล สมวิเชียร “นักวิชาการไทย” ใน รวมบทความของอาจารย์คณะรัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๑๓

(๓) ไพฑูรย์ เครือแก้ว ลักษณะสังคมไทยและหลักการพัฒนาชุมชน การพิมพ์เกื้อกูล พระนคร พ.ศ. ๒๕๐๖ หน้า ๑๒

แสดงความเกรงกลัว เคารพนับถือ และกลัวถูกรับใช้ทันที”(๑) ที่สำคัญในทางพัฒนาการเมืองก็คือ ด้วยเหตุที่ว่าอำนาจนำมาซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างนี้เอง คนที่มีอำนาจจึงไม่ยอมสละตำแหน่งหน้าที่ที่ตนมี แม้ว่าจะแก่หรือไร้ประโยชน์ปานใดก็ตาม ความรู้สึกนี้แม้จะเป็นความจริงในสังคมอื่นไม่น้อย แต่ในสังคมไทยจะเป็นความจริงอย่างยิ่ง ดังที่กล่าวในเบื้องต้นแล้วว่า ไม่มีพลังหรือค่านิยมสายกลางอันใดที่จะมาถ่วงอำนาจนิยมได้ไม่ว่าระเบียบวินัยหรือพระเจ้า ดังจะเห็นได้ว่า ในทางการพัฒนาการเมือง ผู้นำไทยแทบทุกยุคสมัยที่ผ่านมาจะพยายามและทำทุกอย่างที่จะให้ตัวเองอยู่ในอำนาจได้นานที่สุด ไม่ยอมเปิดโอกาสให้คนรุ่นหลัง หรือฝ่ายค้านได้ลงมาเป็นรัฐบาล หรือผู้บริหารชั้นสูงบ้าง สมมุติฐานนี้ พิสูจน์ได้จากเนื้อหาของรัฐธรรมนูญเกือบทุกฉบับ ซึ่งพยายามสร้างวิธีการให้รัฐบาลในขณะนั้นอยู่ในอำนาจได้ตลอดกาล(๒) ภายใต้คำขวัญ “เสถียรภาพ” การขยาย Capacity ของระบบ และการก่อให้เกิด Participation จึงทำไม่ได้โดยสันติวิธี ประเทศใดที่มีวัฒนธรรมการเมืองดังกล่าวย่อมไม่อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองให้มีประสิทธิภาพอย่างค่อยเป็นค่อยไปได้ วัฒนธรรมการเมือง ‘อำนาจนิยม’ ซึ่งก่อให้เกิดระบบผูกขาดนี้ ไม่ใช่เพิ่งมีมาหลังปี ๒๕๑๕ แต่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตสังคมไทยมาช้านานแล้วอย่างน้อยที่สุดตั้งแต่สมัยอยุธยา ดังจะเห็นได้จากทัศนะของนักประวัติศาสตร์ผู้หนึ่ง ซึ่งเขียนไว้ว่า:

...ขุนนางใดที่ออกจากราชการ จึงมิได้สูญเสียแต่ตำแหน่งเท่านั้น แต่ต้องสูญเสียศักดิ์ ฐานะ ยศ บรรดาศักดิ์ และราชทินนามอีกด้วย... ด้วยเหตุที่การออกจากราชการนั้น ทำให้ขุนนางต้องสูญเสียทุกอย่าง ที่ตนเห็นว่าเป็นความดีความเจริญ ผลที่เกิดขึ้นก็ต้องเป็นธรรมดา คือไม่มีขุนนางผู้ใดที่ต้องการจะออกจากตำแหน่งส่วนมากก็พยายามอยู่ในตำแหน่งต่อไปจนกว่าจะสิ้นอายุตน จะออกก็เมื่อถูกถอดหรือถูกไล่ออกเท่านั้น ระเบียบราชการของกรุงศรีอยุธยาที่ใดกล่าวถึงนี้ ทำให้เกิดผลทางใจเช่นนี้แก่ขุนนางทั่วไป ในปัจจุบันนี้ถึงแม้ว่ากรุงศรีอยุธยาจะได้เสียไปเป็นเวลา ๒๐๐ ปี สังคมก็ได้เปลี่ยนไปแล้วอย่างที่เปรียบเทียบไม่ได้ ตลอดจนระเบียบราชการต่าง ๆ ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วโดยสิ้นเชิง แต่ถึงอย่างนั้น สภาพจิตใจของขุนนางไทยในสมัยปัจจุบัน ก็ดูเหมือนจะยังอยู่ในระดับเดียวกับสมัยอยุธยานั่นเอง (๓)

(๑) Ibid., หน้า ๑๓

(๒) ดู พงศ์เทัญ ศกุนตลาภิ “รัฐธรรมนูญไทย ๒๕๑๑ : ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจนิติบัญญัติกับอำนาจบริหาร” ใน วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ มกราคม ๒๕๑๓ หน้า ๑๒๗-๑๔๕

(๓) อิกฤทธิ op. cit. หน้า ๒๗

ปัญหาประการต่อไปของการพัฒนาการเมืองไทยก็คือ การขาดอุดมการณ์ และการนิยมผู้นำที่มีบารมี ทั้งสองอย่างมีความเกี่ยวข้องกันอยู่ และเป็นผลจากวัฒนธรรมการเมืองแบบ อิศระ—อำนาจนิยม ซึ่งเป็นความรู้สึกหรือธรรมชาติที่ขัดกัน แต่สามารถแฝงอยู่ในสิ่งเดียวกันได้^(๑) จะเห็นได้จากอิสระนิยมเป็นตัวการที่ทำให้คนไทยรวมกันเป็นกลุ่มก้อนเป็นองค์การไม่ค่อยได้ เมื่อเป็นกลุ่มเป็นคณะไม่ได้ก็ย่อมไม่อาจก่อให้เกิดความคิดของกลุ่มหรือคณะที่เราเรียกว่า “อุดมการณ์” ได้ ส่วนมากจะเป็นความคิดเห็นที่เรียกว่า Impression ของแต่ละคน ซึ่งแม้จะเป็นแบบ Stereotype (เหมือนกัน) อยู่มาก แต่ก็ไม่ใช่ความคิดของกลุ่มที่ได้มีการตกลงกันมาก่อน หรือเห็นด้วยกัน อนึ่ง การปรึกษาหารือกันในระบบสังคมไทยไม่ค่อยมี และการแลกเปลี่ยนทัศนะกันก็มักจะมีน้อย สิ่งที่เป็นความคิดใหม่ๆ จึงไม่ค่อยเกิด เมื่อเกิดแล้วก็มีการถ่ายทอด (คนไทยไม่ใช่ชนก้อานักเขียน ไม่รักประวัติศาสตร์ เหมือนหลายชาติ) นอกจากจะเป็นความคิดที่ชาติอื่นยอมรับแล้วว่าสำคัญ เช่นความคิดทางพุทธศาสนา ซึ่งเมื่อไทยรับมาแล้วอย่างไครก็เป็นอย่างนั้น ไม่มีใครคิดโต้แย้ง หากจุดอ่อนจุดแข็ง หรือตีความให้มีความหมายลึกซึ้งหรือแตกต่างออกไปจากของเดิม นอกจากพรั่พรรณนากันมาเป็นทอด ๆ ว่าดี ว่างาม ว่าลึกซึ้ง โดยไม่สามารถอธิบายให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ว่า คืออย่างไร งามอย่างไร และลึกซึ้งแค่ไหน เมื่อเป็นดังนี้ความสามารถที่จะให้ได้ว่าซึ่งสิ่งที้นอกเหนือจากของเดิม ในชีวิตจึงมีน้อยและซ้ำซาก^(๒) วัฒนธรรมส่วนมากที่ไทยมีอยู่เป็นสมบัติได้รับมาจากความคิดของชนชาติอื่นแทบทั้งสิ้น แต่ไทยก็มีความสามารถนำมาทำให้อู่อเหมือนเป็นของใหม่และเข้ากับความเป็นอยู่ของไทยได้ แม้กระนั้นถ้าพิจารณาดูให้ถ่องแท้แล้วจะเห็นได้ว่าสิ่งที่ป็น Original ไม่มี (คำว่า Original จึงแปลเป็นภาษาไทยไม่ได้) ทั้งหมดที่กล่าวมานี้อาจจะเป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุที่ว่า ทำไมคนไทยจึงเป็นชาติที่ไม่มี Ideology

สาเหตุที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ อำนาจนิยม ซึ่งในทัศนะของคนไทย เป็นเรื่องของการ “ให้คุณให้โทษ” โดยแท้ ไม่ใช่อำนาจทางปัญญา หรืออำนาจแห่งความศักดิ์ซื่อ ฯลฯ หมายความว่าอำนาจในสายตาของคนไทย เป็นเรื่องของบุคคลที่แลเห็นได้

- (๑) ปรากฎการณ์นี้ไม่แปลกอะไร ดังจะเห็นได้ว่ามนุษย์มีทั้งความปรารถนาสันติ และรุกราน หรือความรัก—ความเกลียดในขณะเดียวกันได้ ในระบบความเชื่อหรือ System of Belief ของคนไทยจะมีอิทธิพลของเหตุผล ซึ่งได้จากศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาที่ใช้เหตุผลกับอิทธิพลของไสยศาสตร์ เช่นเชื่อผี พระภูมิ เทวดา ฯลฯ ซึ่งได้มาจากศาสนาฮินดู (พราหมณ์) และลัทธิเชื่อดีซึ่งมีอยู่เดิม และทั้ง ๒ สิ่งนี้ก็อยู่เคียงบ่าเคียงไหล่ ในระบบความเชื่อของไทย โดยที่ผิวงูรู้สึกแปลกและไม่ค่อยเข้าใจ แต่คนไทยส่วนมากไม่รู้สึกรู้ว่ามันขัดกันที่ตรงไหน
- (๒) ตัวอย่างของความซ้ำซากในภาษา (“ปุ่ที่หลับปิดที่นอน” “สรวลเสเฮฮา” “ไม้ปดมดเท็จ” ฯลฯ) และในโคลงฉันทน์ กาพย์ กลอน มีมาก และไม่จำเป็นต้องอ้างอิงก็คงจะเป็นที่ยอมรับ

ซึ่งในสมัยโบราณมียอดสูงสุดอยู่ที่กษัตริย์ ซึ่งเป็นสมมุติเทวราชไต่กันลงมาเป็นลำดับชั้น และรวมไปถึงนักเลงหัวไม้หรือเจ้าถิ่นซึ่งสามารถจะให้คุณและโทษ (ทางร่างกาย) ได้ด้วย เมื่อเป็นดังนี้คนไทยจึงเห็นความสำคัญของบุคคล โดยเฉพาะผู้ที่อาจทำให้ตนเจ็บปวดหรือเสียหายยิ่งกว่าผู้อื่นทั้งสิ้น ในทางการบริหารในปัจจุบัน “สังคมไทยเป็นสังคมที่มีการทำงานจากเบื้องบน ประชาชนทั่วไป และข้าราชการผู้น้อยไม่มีโอกาสปฏิรูปงาน” และ “เราจะพบเห็นอยู่ทั่วไปว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้น้อยกับผู้ใหญ่ ฝ่ายแรกเป็นฝ่ายที่เชื่อฟัง และเกรงกลัวอยู่ตลอดเวลา... อำนาจในการออกคำสั่ง ความคิดความเห็นในสถาบันราชการ จึงมักจะมาจากผู้ใหญ่ฝ่ายเดียว เปรียบเสมือนน้ำตกซึ่งหมายความว่ากระแสน้ำตกไหลมาจากเบื้องบนมาสู่เบื้องล่างเท่านั้น”^(๑) ระบบสัมพันธ์ภาพและค่านิยมที่ให้ความสำคัญแก่บุคคลย่อมเป็นธรรมดาอยู่เองที่จะไม่ก่อให้เกิดอุดมการณ์ซึ่งเป็นค่านิยมที่ไม่ขึ้นกับบุคคล และเป็นสิ่งที่แลเห็นไม่ได้ จะเห็นได้ว่าเมื่อใดก็ตามที่เหตุผลหรืออุดมการณ์ต้องเผชิญหน้ากับบุคคลในประเทศไทย บุคคลจะเป็นฝ่ายมีชัยเสมอถ้าหากเขามีอำนาจ ไม่ว่าเขาผู้นั้นจะเป็นกษัตริย์ หรือเจ้านายในอดีต หรือเป็นนายพลข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในปัจจุบัน ประโยคที่ให้เชิดชู (และอธิบายถึง) ค่านิยมดังกล่าวนี้ โดยให้มีกลิ่นอายของความเป็นประชาธิปไตยอยู่บ้างก็คือ “นโยบาย ย่อมอยู่เหนือเหตุผล”

แต่อะไรเล่าที่เป็นลักษณะของบุคคลที่มีอำนาจในวัฒนธรรมการเมืองไทย เพราะวัฒนธรรมการเมืองแต่ละแบบขย่องบุคคลไม่เหมือนกัน บางวัฒนธรรมการเมือง คนจะมีอำนาจเป็นที่ยอมรับของคนอื่นได้ จะต้องเป็นคนซื่อ เสียสละ มีประสิทธิภาพ และมีประวัติความเป็นมาไม่ต่างพร้อย (อังกฤษ-อเมริกัน) บางวัฒนธรรมชอบคนกล้า เด็ดขาด พุดจาโผงผาง (อาหรับ) บางวัฒนธรรมชอบคนขริม รอบคอบ และเป็นผู้ใหญ่มีอายุ (ญี่ปุ่น) ผู้มีอำนาจควรแก่การเป็นผู้นำในค่านิยมของคนไทยอาจจะกล่าวได้ว่าเป็น “ผู้มีบารมี” ซึ่งมีลักษณะที่น่าสนใจอยู่หลายประการ^(๒) ประการแรก ผู้มีบารมีมักจะได้แก่คนที่ทำหน้าที่ในราชการสูง หรือมีความใกล้ชิดกับผู้มีตำแหน่งหน้าที่สูง เช่นเป็นเพื่อน หรือคนสนิทของคนเหล่านั้น ประการที่สอง ผู้มีบารมีจะต้องมีบริวารมาก บริวารในที่นี้อาจจะได้แก่ ญาติพี่น้อง ลูกศิษย์ หรือผู้ได้บังคับบัญชา เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าบุคคลบางคนแม้จะมีตำแหน่งหน้าที่สูง แต่ไม่มีสมุนบริวาร จะเป็นคนไร้บารมี หรือถึง

(๑) อุทัย หิรัญโชติ “อิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีต่อพฤติกรรมบริหารในวงราชการไทย” วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๑๓ หน้า ๘๑

(๒) ข้อถกเถียงเกี่ยวกับผู้นำที่มีบารมีในบทความฉบับนี้ ส่วนหนึ่งได้มาจากการสัมภาษณ์รองศาสตราจารย์ พัทธยา สายหนู ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เสริน ปุณณะหิตานนท์ และ ดร. สุจิต บุญบงการ ผู้เขียนขอขอบคุณท่านผู้กล่าวนามมาแล้วนั้นไว้ ณ ที่นี้ด้วย

มีบ้างก็น้อยมาก และบุคคลบางคนอยู่ในฐานะที่จะมีบารมีได้มากโดยคจากตำแหน่งหน้าที่ราชการ (หรือไม่ใช่ราชการ) ของคนเหล่านั้น เช่นผู้บัญชาการกองทัพ อธิบดี ผู้ประสานการ หรืออธิการบดีมหาวิทยาลัย เป็นต้น ประการที่สาม ผู้มีบารมีจะต้องเป็นคนที่เป็น “ร่มเงาปกป้อง” บุคคลที่อยู่ใต้บังคับบัญชาและสมอบริวารได้ นักวิชาการบางท่านมีทัศนะว่าแต่ก่อนมาการเป็นคนมีบารมีจะต้องเป็นบุคคลที่ช่วยเหลือเกื้อกูลคนอื่น ๆ ซึ่งเข้ามาขอความช่วยเหลือด้วย คือไม่เพียงแต่เป็นผู้พิทักษ์ปกป้องผลประโยชน์ของบริวารจากคนภายนอก และจากกันและกันเท่านั้น ด้วยเหตุฉะนั้นจะเห็นได้ว่านักเลงเจ้าถิ่นในสมัยก่อน และแม้ปัจจุบันเป็นบุคคลที่มีบารมี เพราะสามารถให้การคุ้มครองและรักษาผลประโยชน์ของคนในละแวกนั้น ๆ ซึ่งแม้แต่รัฐบาลกลางก็ยอมรับอิทธิพลและบทบาทของบุคคลดังกล่าวเช่นในการเก็บค่าเสียอากร และในการปกครองท้องถิ่นชนบทที่ห่างไกลเมืองหลวง ประการที่สี่ ผู้มีบารมีมักจะเป็นคนประเภท “Man of Action” คือเป็นผู้ทำ (มากกว่าพูด) กล่าวคือ จะต้องเป็นคนเข้าไปแก้ปัญหาในขณะที่คนอื่นอยู่เฉย ซึ่งบ่อยครั้งมักจะเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าซึ่งชาวบ้านหรือคนทั่วไปมองเห็นได้ แต่บางครั้งบุคคลประเภทนี้จะ เป็น Innovator คือเป็นผู้คิดริเริ่มในด้านต่าง ๆ และมองถึงการแก้ปัญหาในอนาคตด้วย แต่ระหว่างนักพูดกับนักทำแล้ว คนไทยมักจะนิยมบุคคลประเภทหลังมากกว่า ผิดกับบางประเทศซึ่งคนจะเป็นผู้นำได้จำเป็นจะต้องพูดเก่งเขียนเก่งด้วย ในการประชุมระหว่างประเทศทั่วไปคนไทยจึงมักเสียเปรียบ ประการสุดท้าย ผู้มีบารมีจะต้องเป็นคนโอบอ้อมอารีต่อบริวารและคนที่รู้จัก^(๑) ซึ่งหมายความว่าบุคคลผู้นั้นจะต้องอยู่ในฐานะที่สามารถเลี้ยงดู แจกข้าวของ เงินทอง แก่คนใกล้ชิดและผู้อื่นได้ ใครที่ไม่ทำเช่นนั้นมักจะถูกหาว่าเห็นแก่ตัว และ “น่านับถือ” สู้บุคคลประเภทแรกไม่ได้ ไม่ว่าบุคคลผู้นั้นจะมีวิธีหาสิ่งของเงินทองมาแจกจ่ายด้วยวิธีใดก็ตาม

จะเห็นได้ว่าคุณสมบัตินี้ของผู้มีบารมี หรือบุคคลที่สังคมไทยยกย่องว่ามีลักษณะผู้นำนั้น ไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับความสำเร็จ อุดมการ หรือสติปัญญาแต่ประการใด หรือถ้าจะเกี่ยวข้องกันจะเป็นส่วนประกอบที่ไม่เป็นความสำคัญอะไรนัก ในวิวัฒนาการของปรัชญาการเมืองไทย จะปรากฏว่า ความมีบารมีของผู้นำอยู่ในความสนใจของสังคมมาเป็นเวลาช้านานแล้ว กล่าวคือ คนไทยมีความรู้สึกว่าการปกครองแบบกษัตริย์ เป็น

(๑) จากการสัมภาษณ์นิตยภัที่ ๑ แผนกนิสิตาสาตร์ จุฬาฯ ๗๕ คน ๘๐% บอกว่า คุณสมบัตินี้ที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของ “คนดี” คือความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สิ่งที่นิตยภัเอ่ยถึงน้อยที่สุดก็คือความซื่อสัตย์ และความคิดที่ดีของบุคคลที่เขาคิดว่าเป็นคนดี

สิ่งที่ถูกต้อง และเป็น “ธรรมชาติ” ของมนุษย์^(๑) การศึกษา (หากจะมี) ถึงการปกครอง ในอุดมคติ จึงมิใช่ว่าจะหาระบบการเมืองหรือการบริหารประเทศที่ผิดแปลกออกไปจาก ระบบกษัตริย์ (เหมือนพวกกรีก เป็นต้น) หรือหาอุดมคติ อุดมการ ซึ่งมีลักษณะแตกต่าง จากของเดิมที่เป็นมา แต่จะเป็นการเสาะหาสิ่งที่เรียกว่า คุณสมบัติที่ดีของผู้^(๒) ซึ่งใน ระบบกษัตริย์ไทยได้แก่สิ่งที่เรียกว่า ทศพิธราชธรรม ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานของความดีงาม ทางศาสนา อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นอาทิ สิ่งที่เรียกในระบบ กษัตริย์ว่า ทศพิธราชธรรมนี้ ก็คือสิ่งที่เรียกว่าบารมี หรือ บุญญาบารมี ในปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะลดหลั่นกันลงมาในส่วนของปริมาณของอำนาจ สวรรค์ และความสามารถ ที่จะให้ความดีความชอบและอื่น ๆ ของผู้นำแต่ละระดับดังกล่าวแล้ว ฉะนั้นจึงไม่น่า ประหลาดใจที่ผู้นำที่เข้มแข็งบางคนในยุครัฐธรรมนูญ มีลักษณะท่าทางความเป็นอยู่ ไม่ ผิดอะไรกับกษัตริย์ ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช เช่นมีความเป็นอยู่หรูหรา มีเงินตรา เหลือล้น มีเมียหลายคนเหมือนสนมกำนัลในสมัยก่อน และมีอำนาจเหนือความเป็น ความตาย (ทั้งในทางถูก และผิดกฎหมาย) เป็นต้น และก็ไม่น่าแปลกใจอีกเช่นกันที่มี เสียงเรียกร้อง แม้แต่ในหมู่ผู้มีการศึกษาสูง ที่จะให้ได้มาซึ่งผู้นำที่มีบารมี เอาจริงเอาจัง และมีอำนาจเด็ดขาดในการปกครองประเทศ^(๓) แทนระบบผู้แทน หรือรัฐสภาซึ่งไม่ทันใจ ทั้งนี้และทั้งนั้นเพราะวัฒนธรรมการเมืองของคนไทยเชื่อในตัวบุคคลมากกว่าระบบ (เช่น เดียวกับลัทธิขงจื้อ) ในขณะที่ชาติบางชาติในโลกตะวันตกเชื่อว่า ถ้าระบบดีแล้วผู้บริหาร จะดีตามไปด้วย คนไทยเชื่อว่าถ้าคนดีแล้วจะใช้ระบบอะไรก็ได้ เรื่องของระบบหรืออุดม คติ อุดมการไม่เป็นสิ่งสำคัญ หรือถ้าจะสำคัญก็ต้องรองมาจากบุคคล พิจารณาในด้านการ พัฒนาการเมือง ระบบส่วนตัวย่อมไม่ก่อให้เกิด Capacity Equality และ Differentiation ได้มาก หรืออีกนัยหนึ่ง ระบบการเมืองจะมีความสามารถที่จะแก้ไข หรือจัดการกับปัญหา ได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับคนไม่ก็คน การระดมสรรพกำลัง ถ้าหากจะมีเป็นการริเริ่มและจัด การจากเบื้องสูงแบบเดียวกับระบบคอมมิวนิสต์ ซึ่งเชื่อใน “Revolution from Above” ที่มวลชนมีบทบาทเป็นผู้ตาม หรือเป็น “Participant Subject” มากกว่า Active Participant อย่างในโลกตะวันตก ส่วน Differentiation นั้น อาจมีได้ในระดับ Output ก็ระดับการ บริหาร การจัดการการพัฒนาเศรษฐกิจ การผลิตและบริการ ฯลฯ แต่ไม่มีในระดับ Input

(๑) Prachoom Chomchai, “The Nature and Significance of Thai Political Philosophy” ใน วารสารสังคม ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เล่มที่ ๓ ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๐๘ หน้า ๕๑

(๒) Ibid.

(๓) เช่นทัศนะของคุณ ประอรุณ จันทรสุมบุรณ-รอส ใน “ปัญญาชนและปัญหาสังคม” ใน สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๗ พ.ศ. ๒๕๑๒ หน้า ๙๑ เป็นต้น

คือระดับการเมือง ทั้งนี้เพราะการเมืองเป็นของบุคคลส่วนน้อย และมีลักษณะรวบอำนาจ เป็นเรื่องซึ่งบทบาทของบุคคลยังไม่แน่ชัด ไม่มีความเป็นวิชาชีพ และคนแต่ละคนทำ หลายบทบาทในเวลาเดียวกัน เช่นเป็นทั้งทหาร นักการเมือง ข้าราชการ พ่อค้า ฯลฯ จะเห็นได้ว่า ผู้นำของไทยแต่ละคนมีตำแหน่งคนละหลายตำแหน่งนอกเหนือจากความเป็น ข้าราชการ Differentiation ถ้าจะมีบ้างก็มีในระดับข้าราชการประจำ ไม่ใช่ระดับนักการเมืองชั้นสูง ส่วนในระดับท้องถิ่นนั้นเพิ่งจะเริ่มมี แต่มักจะถูกระบบราชการและระบบส่วน กลางครอบคลุมหรือไม่ก็ดูดซึมไปเกือบหมด ผู้นำในระดับท้องถิ่นประเภทต่าง ๆ ถูกเมือง หลวงดูดกลืนไปอย่างรวดเร็ว จนแทบจะไม่เหลือเป็นสมบัติของชนบท

วัฒนธรรมการเมืองประการสุดท้ายอันเป็นผลของ อิสระ—อำนาจนิยม ก็คือสิ่งที่ เรียกว่า Pragmatism ของพฤติกรรมการเมืองของคนไทย กล่าวคือความรักอิสระเป็นแรง ดันให้คนไทยมองหาคำตอบต่อปัญหาชีวิต โดยเฉพาะปัญหาซึ่งจะมากควบคุมความเป็นอิสระ ของตน^(๑) ในขณะเดียวกันด้วยเหตุที่คนไทยสนใจในอำนาจมาเป็นเวลาช้านานแล้ว คน ไทยจึงมีความรู้และเข้าใจถึงสิ่งนี้มากกว่าชาติอื่น ๆ หลายชาติ คนไทยเข้าใจถึงความไม่เท่า กันของมนุษย์ คนไทยตระหนักดีว่า ในโลกนี้มีบุคคล ๒ ประเภท คือ ผู้มีอำนาจ และ ผู้ไม่มีอำนาจ “ผู้น้อย” และ “ผู้ใหญ่” ประเทศเล็ก และประเทศใหญ่ ฯลฯ และระบบ ชีวิตของคนไทยอยู่มาได้เพราะความไม่เท่าเทียมกันดังนี้ ความเข้าใจในความจริงของชีวิต ในเรื่องอำนาจ กอปรทั้งการไม่มีอุดมคติ อุดมการที่แน่นอนเป็นของเผ่าชนหรือของชาติ ทำให้คนไทยมีค่านิยม “ยืดหยุ่น” สามารถเปลี่ยนให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมได้ไม่ยาก แล้ว แต่ไว้ในสภาวะนั้นอำนาจที่สำคัญอยู่ที่ใคร หรืออยู่ที่ไหน นักสังคมวิทยาผู้หนึ่งกล่าวว่า “คนไทยมองโลกในด้าน ‘Practical’ ก็อะไรเป็นไปไม่ได้ หรือเป็นไปไม่ได้ คนไทยจะเลือก สนใจแต่สิ่งที่เป็นไปได้ ไม่สนใจจะได้เถียงกันในปัญหาทฤษฎี อุดมการ หรือเรื่องเพื่อฝัน ซึ่งนำเอาไปปฏิบัติจริงจางไม่ได้ หรือไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่เผชิญอยู่ในข้อเท็จจริง”^(๒) ผลจากการตรวจสอบทัศนคติในสัณทัศน์นักศึกษา ของ ดร. เสรีน ปุณณะหิตานนท์ แห่งคณะรัฐ-

(๑) คนไทยทนอยู่ภายใต้การเมืองแบบเผด็จการได้ เพราะเผด็จการแบบไทย ๆ เป็นระบบที่ไม่ทำรุนแรงเหมือนใน หลายประเทศ และคนอยู่ห่างไกลกันมากไม่มีเมืองใหญ่หรือระบบปกครองที่มีศูนย์กลางใช้อำนาจได้ดี ยิ่งไปกว่า นั้น ในอดีต ความปลอดภัยจากการรุกรานภายนอกมีความหมายต่อชีวิตความเป็นอยู่มากกว่าระบบการเมืองภายใน ซึ่งหมายความว่า ในสภาพสังคมดั้งเดิม คนไทยเลือก Security ก่อน Freedom แต่คนไทยจะทนไม่ได้ถ้าตก อยู่ภายใต้การปกครองของชาติอื่น

(๒) ประเสริฐ op. cit. หน้า ๑๔

ศาสตราจารย์ จุฬาฯ ปรากฏว่านิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่มีค่านิยมเป็นแบบ Pragmatic^(๑) คือเข้าใจสภาวะความจริงแห่งสังคมในปัจจุบันในส่วนที่เป็นจริง ทั้งๆที่ระบบการศึกษามหาวิทยาลัยน่าจะมียุทธวิธีพลทำให้ค่านิยมของคนเหล่านี้มีแนวโน้มไปในทาง Idealitics เหมือนคนประเภทเดียวกันในบางวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น คนหนุ่มสาวส่วนใหญ่ในมหาวิทยาลัยไทยเห็นด้วยว่า “สมัยนี้การเป็นลูกท้อหลานเธอช่วยให้เกือบทุกอย่างสัมฤทธิ์ผลลงได้ด้วยดี” “ในสังคมปัจจุบัน คนเราต่างคนต่างอยู่ต่างก็เอาตัวรอดด้วยกันทั้งนั้น” “ในเมืองไทยเราสมัยนี้ ความรู้ความสามารถส่วนตัวผู้การมีพรรคพวกหรือมีเส้นมีสายไม่ได้” “คำพังเพยที่ว่า ‘มีเงินเขานับว่าน้อง มีทองเขานับว่าพี่’ อธิบายความเป็นอยู่ในสังคมเราทุกวันนี้ได้ถูกต้องที่สุด” “คำพังเพยที่ว่า ‘มือใครยาวสาวได้สาวเอา’ อธิบายเหตุการณ์ในสังคมปัจจุบันได้ดีที่สุด” และ “การใช้อำนาจเป็นธรรมนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นในหลายโอกาส” เป็นต้น

ในทางการเมืองภายนอก ความโน้มเอียงที่จะเข้าใจ (และยอมรับ) ความจริงที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีส่วนทำให้ไทยสามารถรักษาความเป็นเอกราชมาได้ กล่าวคือ เมื่อพิจารณาได้ว่าประเทศมหาอำนาจใดมียุทธวิธีพลในสถานการณ์ใดมากที่สุดแล้ว ไทยก็จะใช้นโยบายต่อรองและโอนอ่อนผ่อนตามประดุจต้นไม้ไผ่ล้มตาม เช่น ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ไทยรู้ว่าอังกฤษ-ฝรั่งเศสมียุทธวิธีพลในเอเชียอาคเนย์มากที่สุด ในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง จอมพลแปลก พิบูลสงคราม รู้ว่าญี่ปุ่นมียุทธวิธีพลมากที่สุดในเอเชียอาคเนย์ และในสมัยปัจจุบัน (ก่อนลัทธิ尼克สัน) จอมพลแปลก จอมพลสฤษดิ์ และ จอมพลถนอม รู้ว่าอเมริกามีอำนาจมากที่สุด在地แดนแถบนี้ และผู้นำเหล่านั้นก็ใช้นโยบายโอนอ่อนผ่อนตามให้แก่มหาอำนาจแต่ละยุคนั้น ๆ เพื่อรักษาความปลอดภัยของประเทศ^(๒) ในขณะที่เขียนเรื่องนี้ แม้ว่าไทยจะเริ่มให้ความสำคัญแก่จีนคอมมิวนิสต์มากขึ้นกว่าเดิมก็ตาม แต่ไทยก็ยังไม่มีนโยบายโอนอ่อนให้จีน ซึ่งอาจเป็นเพราะว่าจีนยังไม่สามารถพิสูจน์ให้ผู้นำไทยเห็นได้ โดยไม่เป็นที่สงสัยว่า มียุทธวิธีพลเหนือความเป็นอยู่ของประเทศไทยได้เท่ากับอเมริกา หรืออีกนัยหนึ่งในสายตาของผู้นำไทยที่เป็นคน Pragmatist เหล่านี้ อเมริกายังคงมียุทธวิธีพลเหนือชีวิตและความสบายของคนไทยได้มากกว่าจีนคอมมิวนิสต์

ในขณะที่ Pragmatism ของไทยมีส่วนทำให้ไทยมีนโยบายต่างประเทศที่ยืดหยุ่นและเข้ากับสภาพความเป็นจริง ซึ่งเป็นผลดีตามสมควรต่อประเทศไทย แต่ในทางการเมือง

(๑) ด้วยความอนุเคราะห์ของ ดร. เสรีน ปุณณะหิตานนท์ ผู้เขียนต้องขออภัยที่ไม่สามารถติดต่อกับ ดร. เสรีน ในขณะที่เขียนบทความนี้ เพื่อให้ได้มาซึ่งตัวเลขที่แน่นอนของจำนวนนิสิตนักศึกษาที่ตอบคำถาม และจำนวนเปอร์เซ็นต์ที่แน่นอนของผู้มีค่านิยมดังกล่าว

(๒) ผู้สนใจโปรดดู กมล สมวิเชียร “แนวนโยบายต่างประเทศไทย” ใน สยามรัฐ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๑๔ และ “ไทยจะก้าวไปทางไหน” ใน สยามรัฐ ๑ สิงหาคม ๒๕๑๔

ภายใน Pragmatism ซึ่งมีรากฐานมาจากความเข้าใจว่าใครเป็นผู้มีอำนาจนี้ กลับเป็นอุปสรรคต่อความเจริญทางการปกครองระบอบผู้แทนราษฎรมาตลอด ผู้มีอำนาจอันได้แก่ข้าราชการทหารและพลเรือน ยังได้รับการยอมรับจากสังคมมากมาย แม้แต่พรรคฝ่ายค้านใหญ่ก็มีทำที่ยอมรับว่าตนจะเป็นฝ่ายค้านตลอดกาล ผู้แทนราษฎร ซึ่งในอดีตไม่เคยมีอิทธิพลและยังเป็นของใหม่ ก็ยังไม่ได้รับการรับรองจากปวงชนว่ามีอำนาจในระบบประชาธิปไตย ในขณะที่เดียวกันผู้ปกครองก็จะเป็นพวกที่ยึดหยุ่นและ Pragmatic พอที่จะไม่ทำให้การปกครองของตนเป็นไปในลักษณะที่ปวงชนจะ “ทนไม่ได้” การยอมรับความจริงและสถานภาพของแต่ละฝ่ายนี้เอง เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ระบบการปกครองของไทยมีลักษณะเหมือนหรือคล้ายคลึงกับของเดิม (หรือไม่เคยเปลี่ยนแปลง) มาตลอด หากประชาชนคนไทยจะมีลักษณะ Idealistic เสียบ้าง และเป็น Pragmatist น้อยกว่านี้ การเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองอย่างมีความหมายอาจจะพอเกิดได้ เท่าที่เป็นมาทั้งปัญญาชนและชนทั่วไป เข้าใจในความจริงที่ว่า ใครเป็นผู้มีอำนาจมากเสียจนการเปลี่ยนแปลงเป็นไปไม่ได้^(๑) เพราะการเปลี่ยนแปลงเป็นการเสี่ยงไม่น้อยก็มาก และคนไทยไม่ชอบเสี่ยง คนที่ไม่ชอบเสี่ยงย่อมไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง หรือจะเปลี่ยนก็ต่อเมื่อมีความจำเป็นอย่างเหลือเกิน ในทางการเมืองภายในความจำเป็นอย่างเหลือเกินนี้มักไม่ค่อยเกิด (และคนไทยทนได้มากเพราะพุทธศาสนาสอนให้เป็นอย่างนั้น อีกทั้งสภาพภูมิศาสตร์อุดมสมบูรณ์) แต่ในทางการเมืองระหว่างประเทศความจำเป็นเกิดขึ้นเป็นสมัยๆ เพราะตัวอิทธิพลที่เข้ามาข้องเกี่ยวกับไทยเป็นระบบต่างชาติ ไม่ใช่แบบไทย ไทยจึงต้องเปลี่ยนเป็นครั้งคราวตามไปด้วย เพราะความจำเป็นดังกล่าว จะเห็นได้จากการปฏิรูปด้านต่าง ๆ สมัยรัชกาลที่ ๕ เพื่อต่อต้านอิทธิพลภายนอก และการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี ๒๔๗๕ ส่วนหนึ่งก็เป็นผลมาจากความกลัวว่าไทยจะตกเป็นเมืองขึ้นฝรั่ง เนื่องจากการปกครองระบบสมบูรณาญาสิทธิราชอันล้าสมัย เป็นต้น ในทัศนะของผู้เขียน การเปลี่ยนแปลงในอนาคตจะเกิดมีได้อย่างจริงจังก็ต่อเมื่อไทยเริ่มถูกอิทธิพลจากต่างชาติบีบคั้นอีก คงจะไม่ใช่เพราะความกดดันจากภายใน ซึ่งเท่าที่เป็นมาในประวัติศาสตร์ไม่เคยมีถึงขนาดเป็นการลุกฮือ หรือที่เรียกว่า Uprising แม้แต่ครั้งเดียว

(๑) ผู้สนใจโปรดดู บทความของผู้เขียน “ปัญหาชนกับประชาธิปไตยในประเทศไทย” วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๐๙ หน้า ๙๗-๑๑๒ และ “ลักษณะและปัญหาของปัญญาชนไทย” ใน สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๑๑ หน้า ๓๘-๕๗

๖. สรุป

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมการเมืองแบบไทยไม่เอื้ออำนวยต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตก ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานของกฎหมาย ไม่ใช่ตัวบุคคลขึ้นกับอุดมการณ์ ความเท่าเทียมกันแบบ Active Participant (ไม่ใช่แบบผู้ตาม) และ Defferentiation ของระบบการเมือง (เช่น พรรค กลุ่มการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ ฯลฯ) การพัฒนาในอนาคตจำเป็นต้องแสวงหาระบบที่มีลักษณะเป็นไทย ๆ โดยแท้จริง ซึ่งสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สันติได้ โดยไม่ต้องมีการใช้กำลังทหาร คนไทยยังนิยมการมีผู้นำที่เข้มแข็งและมีบารมี ซึ่งหากมีการสร้างระบบที่ดีแล้วอาจหาได้โดยวิธีการเลือกตั้ง^(๑) แทนระบบเผด็จการ คนไทยจะไม่สนใจในอุดมคติ อุดมการณ์อีกเป็นเวลานาน เพราะวัฒนธรรมการเมืองอำนาจนิยมดังกล่าวแล้ว ในส่วนที่เกี่ยวกับการระดมสรรพกำลัง ระบบการเมืองไทยยังสามารถทำได้โดยผ่านผู้นำที่มีอำนาจหรือมีศักดิ์ศรี (เช่น กษัตริย์) แต่จะทำได้โดยยากโดยผ่านสถาบัน เช่น องค์การนิติบัญญัติ หรือกฎหมาย การติดต่อแบบ face to face ระหว่างผู้นำกับผู้ตามในระบบไทย ยังเป็นสิ่งจำเป็นอยู่มาก ในการระดมสรรพกำลัง แต่มิได้หมายความว่าผู้แทนจะไม่มีบทบาทเสียเลย บทบาทของผู้แทนที่เห็นได้ไม่เหมือนผู้แทนของระบบตะวันตก ซึ่งเป็นผู้แทนของประชาชนจริง ๆ และเป็นผู้ตรากฎหมาย ผู้แทนในระบบไทยมีลักษณะเป็นผู้สื่อข่าวของรัฐบาลกลาง เป็นสะพานเล็ก ๆ ระหว่างชนบทกับเมืองหลวง และเป็นแรงจูงใจไม่ให้นำผู้นำเป็นเผด็จการไปโดยง่าย แต่ไม่ถึงกับเป็นผู้แทนในความหมายที่พยายามจะให้ เป็น ลักษณะ Pragmatism เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ระบบการเมืองไทยมี Capacity สูง สามารถปรับตัวให้เข้ากับความต้องการหรือปัญหาใหม่ ๆ ได้ แต่อุปสรรคอยู่ที่ความเข้าใจว่าอะไรเป็นปัญหาหรือความต้องการใหม่ ๆ นั้น เพราะผู้นำไทยมักจะมีลักษณะตัวใครตัวมัน และมีระบบส่วนตัว (บริวาร) ปะปนอยู่มาก จนไม่สามารถมองเห็น หรือเสียสละเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติได้ เช่นเดียวกับวัฒนธรรมการเมืองจีนสมัยก่อน ซึ่งให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ของครอบครัวมากจนต้องสูญเสียแผ่นดินใหญ่ให้แก่คอมมิวนิสต์ ระบบส่วนตัวและการมีลูกน้องบริวาร (“บุญบารมี”) ของผู้นำไทยอาจเป็นสาเหตุทำให้ไทยต้องสูญเสียสันติภาพเป็นชาติอิสระ หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นตัวการบ่อนทำลาย Pragmatism อันได้แก่ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์แวดล้อมใหม่ เพราะจะปรากฏว่าการพัฒนาประเทศ

(๑) โปรดพิจารณาข้อเสนอของผู้เขียนเกี่ยวกับการเลือกนายกรัฐมนตรีโดยตรง ใน พัฒนาการเมืองไทย op. cit. และ พงศ์เพ็ญ ศกุนตาภัย กระบวนการเมืองกับประชาธิปไตยในประเทศไทย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๑๒

หรือขยาย Capacity ของระบบที่ผ่านมากะทำได้ต่อเมื่อผลประโยชน์ของชาติ (Pragmatism) ไปสอดคล้องกับผลประโยชน์ของระบบส่วนตัว (บารมี) เช่นการพัฒนาในสมัยจอมพลสฤษดิ์ แต่โอกาสที่จะให้ได้มาทั้ง ๒ อรรถประโยชน์นี้ คงจะมีได้ยาก คณะผู้นำของไทยจำเป็นต้องเลือกว่าจะพัฒนาบารมี หรือพัฒนาประเทศ^(๑) ถ้าเลือกประเทศชาติ การพัฒนาบารมีของตนเองก็คงจะยังพอทำได้บ้าง แม้จะไม่รวดเร็วตามประสงค์ แต่ถ้าเลือกพัฒนาบารมีก่อน การพัฒนา Capacity ของระบบจะเป็นไปไม่ได้ อธิบายเป็นภาษาชาวบ้านว่า ในที่สุดประเทศชาติก็จะล้มล้างหรืออาจถึงแก่การทลายนะ

กมล สมวิเชียร

(๑) ปราโมทย์ นาคกรทรพ กล่าวถึงสิ่งที่เรียกว่า “The will to develop” ที่ผู้นำ หรือประชาชนจะต้องมีก่อนเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นปัญหาของวัฒนธรรมการเมืองไทยที่มีค่านิยมเกี่ยวกับ “บุญ-กรรม” และคำขวัญ “ไม่เป็นไร” โปรดพิจารณา ปราโมทย์ นาคกรทรพ “โครงสร้างอำนาจในระบอบสังคมนิยม” ในรัฐศาสตร์นิเทศน์ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ มกราคม-มีนาคม ๒๕๑๔ หน้า ๔๖-๕๕

คำนิยมของผู้นำกับการพัฒนา

๑

โดยที่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครเชษฐาธิราชประพันธ์ ทรงเป็นเอตทัคคะในการบัญญัติศัพท์ ศัพท์ทางสังคมศาสตร์ของไทยที่ใช้และเข้าใจกันแพร่หลายอยู่บัดนี้ส่วนมาก รวมทั้งคำว่า สังคมศาสตร์ และชื่อสาขาวิชาต่างๆ ได้แปลและบัญญัติขึ้นจากภาษาฝรั่ง ด้วยพระปรีชาสามารถ เพื่อสวดีพระเกียรติพระองค์ท่านอย่างหนึ่ง และเพื่อเชื่อเชิญให้ท่านผู้อ่านได้ตระหนักถึงความสำคัญและปัญหาของการบัญญัติศัพท์ในวิชาสังคมศาสตร์อีกอย่างหนึ่ง คำบรรยายนี้จึงเริ่มคำนำด้วยการกล่าวถึงการบัญญัติศัพท์เสียก่อน โดยหวังว่าต่อไปจะได้เชื่อมโยงเกี่ยวเข้ากับเนื้อเรื่องจำเพาะของคำบรรยายนี้ ว่าด้วยคำนิยมของผู้นำกับการพัฒนา

ปัจจุบันนี้ ในวงการสอนชั้นมหาวิทยาลัย เป็นที่ถกเถียงกันอยู่เสมอว่า ควรจะให้ นักเรียนใช้ตำราภาษาไทยหรืออังกฤษดี เพราะต่างก็มีข้อดีข้อเสียด้วยกันทั้งสองอย่าง หาข้อยุติไม่ได้ ถึงกระนั้นส่วนใหญ่ก็ยอมรับว่า ควรใช้ภาษาของเราเอง ถ้าสักวันหนึ่งเราจะพร้อม เรา ณ ที่นี้มีได้หมายถึงนักเรียน แต่หมายถึงอาจารย์และบริกรมมหาวิทยาลัย คือ ตำนักพิมพ์และห้องสมุด ทั้งสามนี้จะต้องพึ่งกันและกันให้คำว่า ถ้าหมดไป และช่วยกัน จัดให้มีตำราสังคมศาสตร์แบบมาตรฐาน เป็นภาษาไทยขึ้นมาอย่างพร้อมบริบูรณ์

เป็นอันว่าจนบัดนี้เรายังไม่พร้อม จึงต้องหาทางออกโดยการย้ายความผิดให้นักเรียน เพราะนักเรียนอ่อนภาษาอังกฤษ จึงต้องสอนกันแบบไทยๆ อย่างดีก็มีตำราแปลน้อย ที่ว่าน้อยก็เพราะเราไม่ได้ทำกันเป็นล่ำเป็นสัน เนื่องจากปัญหา ร้อยแปด เพราะ ไหนจะสอน ไหนจะธุรการ ไหนจะทำมาหากิน สรุปลแล้วก็อ้างได้ว่าอาจารย์ไม่มีเวลา หากตัดปัญหาอื่น ๆ ได้หมด และเวลามีพร้อมก็เถอะ ไม่ต้องพูดถึงการเขียนตำรามาตรฐาน อาจารย์พร้อมแล้วหรือที่จะแปลตำรามาตรฐาน ข้าพเจ้ายังสงสัย การเขียนและการแปลตำรายากไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน แต่การแปลตำรายากกว่าการแปลนวนิยาย บางที่ต้องใช้เวลามากกว่าการเขียนตำราเองด้วยซ้ำ ความยากง่ายของการแปลตำรามิได้อยู่ที่ภาษาเฉยๆ แต่อยู่ที่ภาษาคิด และปริมาณอันมหาศาลของภาษาคิด คำว่าภาษาคิดนี้ ขอยืมมาจากพหุวิชา สายหู หากจะแปลกลับไปเป็นภาษาอังกฤษว่า concept ก็เห็นจะได้

หลายท่านอาจจะตั้งว่า ภาษาคิดทางสังคมศาสตร์นั้น จะวิจิตรพิสดาร หรืออุดม
มหาศาลเสียจนถ่ายถอดออกเป็นไทยโดยภาษาพูด หรือภาษาเขียน มิได้เจียวหรือ ตอนนี
ข้าพเจ้าขอยังไม่ตอบ แต่จะเชิญชวนให้ท่านแปลคำที่ ใช้ตัวเอน เหล่านี้เป็นต่างประเทศ
ภาษาอะไรก็ได้ที่ท่านสนัก หรือจะแปลทั้งประโยคก็ตามใจ แต่อย่าให้ต้องเสียเวลา
อธิบาย คำเหล่านี้เป็นคำไทย ถึงแม้บางคำจะมีเสียงฝรั่ง

๑. ไม่คิดเลยว่าแจะจะเป็น เบริแกน
๒. หมอนี่ หิน ชมัด ชอบ ชักดาบ จนเคยตัว
๓. ขัดใจเขาบ่อย ๆ เดียวเขา เค็ดดวง เอา อย่าว่าไม่บอกนะ
๔. อยากดั่ง ทำไม่ถึง อยากดั่ง
๕. ดีไม่ดีอ๊วะจะ วันชัย ชะหรือก

นี่เป็นตัวอย่างแรง ๆ และเป็นคำที่ใช้จำเพาะถิ่น แต่กำเนิดของคำจำเพาะถิ่นกับ
กำเนิดคำในวิชาสังคมศาสตร์ก็คล้าย ๆ กัน คือ เป็นคำจริง แต่ไม่ใช่คำศัพท์เฉย ๆ หาก
เป็นภาพสะท้อนลักษณะหรือปรากฏการณ์สังคม เดิมทีนั้นสังคมศาสตร์เป็นวิชาของฝรั่ง
ถือกำเนิดและจำเริญรุ่งเรืองอยู่ในดินแดนของฝรั่ง ดังนั้น ภาษาเขียนและภาษาคิดสังคม
ศาสตร์จึงเป็นภาพสะท้อน ประวัติศาสตร์ ลักษณะและปรากฏการณ์สังคมของฝรั่ง ซึ่งแน
นอนยอมไม่เหมือนของไทย ดาวนพเคราะห์ดวงหนึ่ง ฝรั่งเรียกว่าดาวหมี เพราะมองเห็น
เป็นรูปหมี ไทยเรียกดาวจระเข้ นี้เพราะยืนดูกันคนละที่ ของธรรมดา ๆ อย่างเดียวกันนี้
ความหมายทางสังคมต่างกันเมื่อบริโภคต่างที่ ของนั้นถ้าบริโภคในเมืองฝรั่งติดจะเป็นของ
ถูก ๆ ต่ำ ๆ เหมาะสำหรับคนหาเช้ากินค่ำกับพวกนักเรียน ถ้าบริโภคในเมืองไทยกลับกลายเป็น
เป็นของดีมีราคาสำหรับผู้มีเกียรติ เบียร์นี่เอง นี้เพราะคิดกันคนละอย่าง

ปัญหาสำคัญของการแปลนั้น คือ เมื่อแปลเสร็จแล้วทำอย่างไรจึงจะให้ทั้งภาษาพูด
ภาษาเขียน ภาษาคิด มีความสอดคล้องต้องกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวหรือน้อยก็
ใกล้เคียงเปรียบเทียบกันได้ การบัญญัติศัพท์เป็นทางลัดอย่างหนึ่งสำหรับการเปรียบเทียบ
แต่ก็มีทั้งคุณและโทษ การบัญญัติศัพท์อาจจะเพิ่มคำในภาษาเขียนและภาษาพูด แต่
อาจจะจำกัดหรือบิดเบือนภาษาคิด คนชอบทางลัด หลงทางบ่อย ๆ

นักสังคมศาสตร์ไทยหลายท่านบ่นว่า ภาษาศังคมศาสตร์เดี๋ยวนีเพื่อเจ้อ และวิธี
การของสังคมศาสตร์ก็วกวนซับซ้อนเกินกว่าความจำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับไทย
ออกจะเห็นด้วย แต่ไม่อยากจะทอธุระ โดยโทษความฟุ่มเฟือย เลื่อนเปื้อนของภาษา และ
วิธีการอันสับสนของสังคมศาสตร์ เราเองนั้นแหละจะเสียเปรียบ เพราะฉะนั้นควรข้มรับ
ปัญหาที่สำคัญคือปัญหาการเลือก ทำอย่างไรเราจึงจะเลือกภาษาและวิธีการที่จะดัดแปลง

หรือใช้ได้ในกรณีของไทย ต้องคำนึงถึงสัดส่วน กาละและเทศะ แล้วเลือกภาษาและวิธีการที่จะช่วยให้เข้าใจความเป็นไปของสังคมไทยได้อย่างถูกต้อง อันไหนของฝรั่งไม่ได้คิดว่าให้ก็ต้องสร้างของเราเองขึ้นด้วย อันหลังนี้ยิ่งสำคัญ

แม้แต่การเลือกก็ยากแสน เพราะโลกทุกวันนี้เปลี่ยนแปลงเร็วเหลือเกิน วิชาสังคมศาสตร์ต้องวิ่งตาม เพราะอยากเข้าใจโลก นักสังคมศาสตร์ไทยตามเขาไม่ทัน เพราะบ้านเมืองเราจน มหาวิทยาลัยจนและอาจารย์จน ความไม่ทันโลกเฉยพาลให้ไม่เข้าใจโลกแคบๆ คือสังคมไทยของเราเอง

ในสามทศวรรษที่ผ่านมา มหาเศรษฐีอเมริกาได้สำแดงความเป็นจักรวรรดินิยมทางวิชาการขึ้นมาอย่างเหลือหลาย อาจกล่าวได้ว่าร้อยละเจ็ดสิบของตำรับตำราสังคมศาสตร์ปัจจุบันผลิตโดยอเมริกันหรือเป็นแนวอเมริกัน ปัญหาการเลือกอีก อเมริกันหรืออังกฤษ แองโกลแซกซอนหรือยุโรป ฯลฯ แบบไหนต่างกันอย่างไร ผลของการตามแนวอเมริกันที่เห็นได้ชัดก็คือ สังคมศาสตร์แต่ละสาขาได้สละความหยิ่งยโสประจำวิชาของตนหันมาใช้ภาษาและวิธีการรวม โดยเก็บเล็กผสมน้อยจากสาขานั้นบ้าง สาขานี้บ้าง รวมทั้งภาษาและวิธีการของวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ เป็นอันว่าสังคมศาสตร์ทุกสาขานันได้แก่นานุษยวิทยา สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ จิตวิทยาสังคม ภาษาศาสตร์ และแม้แต่ประวัติศาสตร์ เลยมีความเกี่ยวพันกันหมด ภาษาพูดภาษาคิดมากขึ้นตามอัตราความสัมพันธ์ร่วมสาขา มหาวิทยาลัยของเราแบ่งแยกคณะเด็ดขาด ศึกษาวิชาเชี่ยวชาญจำเพาะแต่ฉาบฉวย มีหน้าซ้ำวิชาในสาขาสังคมศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ก็ยังไม่ครบก็มี จึงทำให้ตามเขาได้ยากนักหนา

ข้าพเจ้าเชื่อว่าภาษาและวิธีการสังคมศาสตร์ที่นำมาใช้กับประเทศไทยได้มีอยู่อีกมาก และเรายังไม่ได้ลองเอามาใช้ เงื่อนไขมีเพียงว่า ภาษาและวิธีการนั้น จะต้องมีความเหมาะสมหรือพอดีดัดแปลงให้เป็นเครื่องอธิบายลักษณะ และปรากฏการณ์ทางสังคมที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกับเจ้าตำรับจนพอจะเปรียบเทียบกันได้

คำบรรยายนี้เป็นเพียงแบบฝึกหัดชิ้นหนึ่งเพื่อสัมฤทธิ์ผลดังกล่าว แบบนี้คิดว่าง่ายกว่าการเขียนและแปลตำราเล่มโตๆ แต่ถ้าอุตสาหะก็อาจมองเห็นและเข้าใจสังคมศาสตร์ที่เป็นประโยชน์ในบ้านเมืองเราได้

ข้าพเจ้าพยายามจะบรรยายแบบไทย เว้นแต่ที่ได้้อับจนด้วยภาษาเขียนภาษาคิดไทย ข้าพเจ้าขออนุญาตใช้ภาษาอังกฤษ

หัวข้อคำบรรยายนี้ได้แก่ “ค่านิยมของผู้นำกับการพัฒนา” เห็นจะไม่จำเป็นต้องแปลเป็นภาษาอังกฤษตามคำของบรรณาธิการ แต่จำต้องมีคำจำกัดความ ซึ่งที่จริงน่าจะเรียกว่าความจำกัดคำมากกว่า เพราะคำจำกัดความก็ทำหน้าที่เหมือนศัพท์บัญญัติ กล่าวคือช่วยกำหนดขอบเขตและขยายภาษาความคิดให้ตรงกับเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของเรื่องที่จะพูดหรือเขียน

คำว่า “ค่านิยม” เป็นคำที่นักสังคมศาสตร์ไทยนำมาใช้อย่างไม่เป็นทางการ ไม่นานมานี้ แต่สิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นค่านิยมนั้น มีอยู่บริบูรณ์ในความคิดของสังคมไทยและสังคมไหน ๆ ค่านิยมมาจากภาษาอังกฤษว่า Value ลงคน เช่น พัทยา สายหู แปลเป็นไทยตรง ๆ ว่า คุณค่า กะทัดรัดและกินความดี แต่ข้าพเจ้าเกรงว่าหากจะเปลี่ยนหัวข้อบรรยายนี้เป็น “คุณค่าของผู้นำกับการพัฒนา” ท่านทั้งหลายอาจจะพากันเข้าใจว่า เราจะพูดถึงประโยชน์ของผู้นำต่อการพัฒนา ความจริงมิใช่ ทั้ง ๆ ที่คำว่าค่านิยมหรือคุณค่าโดยนัยก็พาดพิงโดยตรงถึงคุณประโยชน์นั่นเอง กล่าวคือ ค่านิยม ได้แก่คุณประโยชน์ (ของสิ่งหนึ่งสิ่งใด) ซึ่งยึดถือหรือคิดเห็นอยู่ในใจของบุคคลหรือสังคม

เข้าใจว่าคำว่า ค่านิยม จะยังไม่มีในพจนานุกรมไทย พจนานุกรมฝรั่ง คือ Webster's New Collegiate Dictionary ให้คำจำกัดความไว้ว่า “The quality or fact of being excellent, useful, or desirable” เป็นเชิงอรรถว่า “คุณภาพหรือภาวะของความเป็นเลิศ ความมีประโยชน์ หรือความน่าพึงปรารถนา” แต่คำจำกัดความอันเดียว หรืออันไหน ๆ ย่อมจะจุใจนักสังคมศาสตร์ไปทุกคนไม่ได้ ด้วยเหตุฉะนั้น แม้นักสังคมวิทยาผู้มีชื่อเสียงขนาด Robin M. Williams, Jr. ซึ่งได้รับมอบหมายให้เขียนเรื่อง Value ใน Encyclopedia of the Social Science ยังหลีกเลี่ยงที่จะให้คำจำกัดความโดยตรง กลับให้แต่ความหมาย และแนวความคิดกว้าง ๆ เกี่ยวกับค่านิยมไว้ว่า

“คำว่า ‘ค่านิยม’ (value) อาจหมายถึงความสนใจ (interests) ความพึงใจ (pleasures) ความชอบ (likes) ความนิยม (preferences) หน้าที่ (duties) พันธกรณี (moral obligations) ความปรารถนา (desires) ความอยาก (wants) ความต้องการ (needs) ความแค้นหน่าย (aversions) และความดึงดูด (attractions) หรือความรู้สึกรื่นเริงอื่น ๆ ซึ่งมนุษย์เชื่อและยึดถือเอาไว้เป็นแนวทางสำหรับการเลือก ถ้าจะว่าไปแล้ว ค่านิยมของบุคคล ก็มองได้จากพฤติกรรมของบุคคลที่เลือกประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ นานา ยกเว้นหากปฏิบัติตามธรรมชาติ เช่น ตาขยิบ เข่ากระตุก หรือขบวนการทางชีวเคมีของมนุษย์ (เช่นกิน นอน ขับถ่าย—ผู้บรรยาย) ไม่ถือว่าเป็นการสำแดงค่านิยม (แต่การเลือกว่าจะกินอะไร นอนกับ

ใคร หรือแม้แต่อยากจะตายนอนหรือนั่งโกศ เป็นเรื่องของค่านิยม—ผู้บรรยาย) อย่างไรก็ตามก็คิดว่าไม่มีคำจำกัดความใด ๆ ที่จะสามารถครอบคลุมถึงพฤติกรรมมนุษย์ทุกอย่างซึ่งมีค่านิยมเป็นเหตุได้

เราจะคิดถึงค่านิยมในขอบเขตกว้าง ๆ หรือ แคบ ๆ อย่างไรก็ได้ แต่การกำหนดหรือจำกัดขอบเขตนั้นไม่ควรเร่งเดชะ แต่ต้องมีกฎเกณฑ์จำเพาะกรณีไป ถ้ากำหนดขอบเขตไว้กว้าง ๆ เราก็อาจจะมองเห็นอิทธิพลของค่านิยมในพฤติกรรมต่าง ๆ ยกเว้นสัญชาตญาณของมนุษย์ได้อย่างกว้างขวาง ถ้ากำหนดไว้แคบ ๆ เราก็อาจมองเห็นปรากฏการณ์จำเพาะอย่างเกี่ยวกับค่านิยมบางอย่างได้แจ่มแจ้ง แต่อาจมองข้ามพฤติกรรมบางอย่างที่เกี่ยวข้องไปก็ได้เหมือนกัน

สรุปแล้ว คำจำกัดความที่ยอมรับกันแพร่หลายในวิชาสังคมศาสตร์ ถือว่า ค่านิยมคือ แนวความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่พึงปรารถนา ซึ่งมีอิทธิพลในการเลือกประพฤติปฏิบัติของมนุษย์”

คำจำกัดความอื่น ๆ มีอีกนับไม่ถ้วน แสดงให้เห็นถึงความอุดมในแนวความคิดเกี่ยวกับค่านิยม และความหละหลวมในการนำมาใช้ สุดแต่ผู้ใดจะศึกษาเรื่องใด ณ ที่นี้จะไม่กล่าวถึง ท่านผู้ฟังที่สนใจอาจจะหาอ่านเอาเองได้จากหนังสือตามรายชื่อ และบันทึกท้ายคำบรรยายนี้

แม้แต่บทสนทนาประจำวันของบุคคลธรรมดา ก็มักจะพาดพิงถึงค่านิยมอยู่เสมอ เป็นสองนัย ในทางวิชาการเราอาจแยกนัยทั้งสองออกจากกัน เพื่อความแจ่มแจ้ง ค่านิยมในความหมายที่หนึ่ง ได้แก่ การประเมินค่าของสิ่งหนึ่งสิ่งใด อาทิ “ประเทศอุตสาหกรรมยกย่องคุณค่าของการศึกษาในสถาบัน” ตัวอย่างของ Williams หรือ “สิบพ่อค้าไม่เท่าพระยาเลี้ยง” หรือ “อยู่กรุงเทพฯ สบายกว่าหัวเมือง” เป็นต้น จากตัวอย่างนี้เราทราบแต่ว่าสิ่งต่าง ๆ ถูกประเมินค่าอย่างไร แต่เราไม่ทราบว่าใช้มาตรฐานอะไรเป็นเครื่องวัด ในความหมายที่สอง ค่านิยมเสนอเครื่องวัดหรือมาตรฐานว่าสิ่งใดควรมีค่าเพียงใดเพราะอะไร ตัวอย่าง “การศึกษามีประโยชน์เพราะเพิ่มสมรรถภาพทางเศรษฐกิจ” ตัวอย่างฝรั่ง “รัฐบาลทหารเหมาะสมกับประเทศไทย เพราะมีเสถียรภาพสูง และป้องกันคอมมิวนิสต์ได้ดี” ตัวอย่างไทย ค่านิยมในฐานะเป็นเครื่องวัดหรือมาตรฐานตัดสินว่าสิ่งหนึ่งสิ่งใดดีเลวอย่างไรหรือไม่ ออกจะมีความสำคัญ และเป็นประโยชน์ในการวิจัยสังคมมากกว่าค่านิยมในความหมายนัยแรก

ค่านิยมต่างกับเหตุจูงใจและมีใช่เหตุจูงใจ หรือ motive เหตุจูงใจจำเพาะ หรือหลายอย่างอาจเป็นเครื่องสนับสนุนให้ยึดถือค่านิยมอันใดอันหนึ่ง แต่ค่านิยมบางอย่างอาจจะ

มีความอิสระในตัวของมันเองโดยไม่ต้องขึ้นกับเหตุจูงใจใด ๆ ก็ได้

ค่านิยมต่างกับ norms หรือบรรทัดฐานของความประพฤติอีกเหมือนกัน บรรทัดฐาน ก็คือกฎเกณฑ์ควบคุมความประพฤติที่กำหนดไว้ค่อนข้างโจ่งแจ้ง (โดยกฎหมายหรือขนบธรรมเนียมประเพณี) ว่า สิ่งนี้ควรทำ สิ่งนั้นไม่ควรทำ สิ่งนี้ต้องห้าม แต่ค่านิยมเป็นมาตรฐานของความปรารถนา ซึ่งไม่จำต้องขึ้นอยู่กับสถานการณ์อันหนึ่งอันใดโดยเฉพาะ ค่านิยมอันเดียวอาจพาดพิงถึงบรรทัดฐานหลายอย่าง ในขณะเดียวกันบรรทัดฐานอันเดียว อาจเกิดขึ้นจากอิทธิพลของค่านิยมหลาย ๆ อันก็ได้ ตัวอย่างเช่น ค่านิยม “ความเสมอภาค” มีส่วนกำหนดบรรทัดฐานแห่งความสัมพันธ์ระหว่างผัวกับเมีย พี่กับน้อง ครูกับศิษย์ ถ้าเป็นฝรั่ง ถ้าจะให้เข้ากับสังคมไทยก็เปลี่ยนจากค่านิยม “ความเสมอภาค” มาเป็นค่านิยม “รู้จักที่ต่ำที่สูง” คำว่า brother and brother ในภาษาฝรั่งก็กลับกลายเป็น พี่กับน้องในภาษาไทย แทนที่จะเป็นพี่กับพี่ หรือ น้องกับน้อง ดังนั้น เป็นต้น หรือในทางตรงกันข้ามบรรทัดฐานที่ว่า “ครูจะต้องไม่ลำเอียงในการตรวจข้อสอบ” หรือ “ต้องใช้กฎหมายเดียวกันต่อคนทุกคน” เหล่านี้ก็อาจเกี่ยวข้องกับค่านิยม “ความเสมอภาค” “ความยุติธรรม” “ความซื่อสัตย์” “มนุษยธรรม” “ประชาธิปไตย” และอื่น ๆ อีก เป็นต้น

ค่านิยมอาจปรากฏอยู่ในสุภาษิต คำพังเพย คำสอนทนา ตลอดจนพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนไทย เห็นได้ไม่ยาก อาทิ

- “เป็นตำรวจับรถฝ่าไฟแดงได้”
- “ทหารพั่งบ้อมตำรวจไม่เป็นไร”
- “เป็นผู้น้อยค้อยก้มประนมกร”
- “รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี”
- “อย่าเห็นขี้ดีกว่าไส้”
- “พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง”
- “เรียนไปเป็นเจ้าของคนนายคน”
- “พูดได้ตามใจคือไทยแท้”
- “โธ้ย มันบ่ແแน่ดอกนาย”

๓๑

แต่สุภาษิต คำพังเพย และสโลแกนบางอย่างคงเป็นแต่เพียงคำสอน คำชี้แจง หรือคำโฆษณาชวนเชื่อ จนกว่าสังคมจะนำเอาไปยึดถือปฏิบัติ จึงจะกลายเป็นค่านิยมขึ้นมาได้ต่อไปนี้เป็นคำขวัญที่ไม่นับเป็นค่านิยม อาทิ

“เสรีภาพ สมภาพ ภราดรภาพ” (คำขวัญมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

“จงทำดี มีศีลธรรม ถือความสัตย์”

“ชาติที่จะเจริญต้องประหยัด”

ฯลฯ

ค่านิยมเป็นกลุ่ม ลางข้อก็ยึดถือ ลางข้อก็เป็นเพียงคำพูด

อาทิ	อาวุโส สามัคคี น้ำใจ	ระเบียบ	ประเพณี	ถืออย่างเคร่งครัด
------	----------------------------	---------	---------	-------------------

แทบจะไม่ยึดถือเลย
ถือบ้างไม่ถือบ้าง

อย่างเช่นนิสิตจุฬาฯ พิสูจน์ให้เห็นอยู่เสมอ เป็นต้น

ค่านิยมนี้เป็นปัจจัยอันแท้จริงของพฤติกรรมมนุษย์ อาจสังเกตได้ เกิดขึ้นและ
สั่งสมกันได้โดยประสบการณ์ ดังนั้นจึงหันเหไปได้ตามสภาวะการณ์ต่าง ๆ รวมทั้ง
ภาวะสังคม และภาวะสังคมก็หันไปกระทบกระทั่งประสบการณ์ของมนุษย์อีกต่อหนึ่ง
เป็นลูกโซ่ ดังนั้นเราอาจวิเคราะห์วิจัยค่านิยมในฐานะเป็น ตัวแปรตาม (dependent varia-
bles) ซึ่งเกิดขึ้น เปลี่ยนแปลง และผันผวนไปตามการเปลี่ยนแปลงพลเมือง เทคโนโลยี
การศึกษา ภาวะเศรษฐกิจ หรือระบบการปกครองก็ได้ แต่เมื่อใดค่านิยมใดได้หยั่งรากแก้ว
ลงแล้ว ค่านิยมนั้นจะกลายเป็น ตัวแปรนำ หรือ ตัวแปรอิสระ (independent variables)
กลับมามีอิทธิฤทธิ์ในการเก็บบังรักษาหรือชักพาให้เปลี่ยนแปลงภาวะหรือสถาบันต่าง ๆ ตาม
ที่กล่าวมา เช่น ค่านิยมที่เกี่ยวกับลัทธิเศรษฐกิจหรือลัทธิการปกครองอย่างหนึ่งอย่างใด
เป็นต้น

นักปฏิบัติ นักวางแผน นักพัฒนา นักเศรษฐกิจ จะต้องเข้าใจความหมายและความ
แตกต่างดังกล่าวให้จงดี จึงจะทำการสำเร็จได้

๓

ค่านิยมหรือ Value-orientation ในวิชามานุษยวิทยาถือกันว่าเป็นองค์ประกอบ
สำคัญของวัฒนธรรม ได้ทำการศึกษากันมาช้านาน ในทางสังคมวิทยาภายหลังที่ Parsons
กับ Shils ได้เสนอ Toward a General Theory of Action ในปี ค.ศ. ๑๙๕๑ ก็เป็นที่ศึกษาและ
ยึดถือแพร่หลายกันว่า ระบบค่านิยม เป็นกุญแจอันสำคัญยิ่งที่จะนำไปสู่หรือทำให้เข้าใจ

พฤติกรรมทางสังคมได้ แนวความคิดเกี่ยวกับค่านิยมนี้ใช้สมานวิชาสังคมศาสตร์สาขาต่าง ๆ เข้าด้วยกันได้ดี เช่น การศึกษาจิตวิทยาเกี่ยวกับ perception กับลัทธิทางการเมือง การคลัง หรือการงบประมาณกับปรัชญา การตลาดหรือการประชาสัมพันธ์กับมานุษยวิทยา วัฒนธรรม หรือแม้แต่วรรณคดีกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ หรือปัญหาผิวก็ได้ ตัวอย่างอันหลังแบบไทย ๆ เช่น “จะชิมแกงชิมด้วยจำนำรำคาญ ดูลนลานเหมือนกับลาวเหม็นคาวฮือ”!

นักสังคมศาสตร์อเมริกันกลุ่มแรก ๆ ที่ทำการศึกษาเมืองไทย ส่วนมากเป็นนักมานุษยวิทยา อาทิ Sharp, Ingersoll, Textor, Philip ได้ผลิตงานวิจัยนำอ่านออกมาไม่น้อย มีอยู่บ้างที่พาดพิงถึงค่านิยมของคนไทย ส่วนมากก็เป็นเรื่องพื้น ๆ (แต่อาจมีความสำคัญมากก็ได้) เช่น ความรักสนุก ความเป็นนักเลง นักวิชาการฝรั่งและไทยส่วนใหญ่มีความโน้มเอียงที่จะสรุปโมเมเองง่าย ๆ โดยมีต้องพิสูจน์ว่า พุทธศาสนามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสังคมไทยอย่างมหาศาลทั้งทางบวกและลบ โดยอ้างเอาคำสอน หรือสมมติธรรมชั้นสูงทางศาสนาว่าเป็นค่านิยม เพราะฉะนั้นส่วนใหญ่เห็นว่าอิทธิพลแท้ต่อพฤติกรรมสังคมไทยมีมากกว่าอิทธิพลจีน ขำพเจ้าไม่เชื่อ และจะทิ้งภาระนำสืบไว้ให้ผู้อ้าง ขำพเจ้าเห็นว่าหากจะมีการค้นคว้าว่า ค่านิยมอะไรทำให้คนไทยเห็นว่าการโกงได้โดยไม่ผิดกฎหมาย เป็นของโก้เก๋ หรืออาชีพศึกษาเป็นของด้อย การทำงานที่ใช้กำลังกายเป็นของต่ำ การเป็นเมียข้อยสบาย การไม่ผูกเนคไทใส่เสื้อนอกบรรยายที่ธรรมศาสตร์ไม่เหมาะสม เหล่านี้ยังจะน่าสนใจและได้ประโยชน์กว่า

เนื่องจากขำพเจ้าเรียนวิชารัฐศาสตร์ จึงขอเสนอผลการวิจัยค่านิยมที่เกี่ยวกับการบริหารและการปกครอง อันเป็นผลงานที่ขำพเจ้าได้ร่วมทำกับนักรัฐศาสตร์นานาชาติในโครงการชื่อว่า The Program of International Studies of Values in Politics ซึ่งทำการศึกษารื่อง The Interaction of Social Values and Political Responsibility in Developing Countries. ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๖๖ - ๑๙๗๐ โครงการนี้ได้ทำ Content Analysis คำประกาศ เอกสารราชการ แผนพัฒนาการ งบประมาณ และสุนทรพจน์ของผู้นำทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติซึ่งเกี่ยวข้อง และต่อมาได้ตอบข้อสัมภาษณ์วิธีต่าง ๆ ดังนี้คือ อินเดีย ๕๕๕ คน โปแลนด์ ๘๘๘ คน สหรัฐฯ ๕๐๕ คน และยูโกสลาเวีย ๑,๑๑๕ คน ทั้งนี้เพื่อจะหาความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมของผู้นำเหล่านั้นกับผลการปฏิบัติงาน และระดับการพัฒนาในท้องถิ่นนั้น ๆ

สำหรับประเทศไทยได้สัมภาษณ์ผู้นำทั้งสิ้น ๓๖๘ คน เป็นตัวแทนส่วนกลางเสีย

๘๘ คน ได้แก่ผู้ว่าราชการจังหวัด ๔๒ คน และผู้ตรวจราชการท้องถิ่น ๔๖ คน นอกนั้นเป็นตัวแทนท้องถิ่น ได้แก่ นายกเทศมนตรี ๖๐ คน และสมาชิกสภาเทศบาล ๒๒๐ คน ที่จำกัดวงอยู่เพียงนี้ ก็เพื่อจะหาความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมของผู้นำเหล่านี้กับผลงานหรือความสำเร็จหรือการเปลี่ยนแปลงในเขตเทศบาลจำเพาะบางแห่งก่อน

คำสัมภาษณ์ทั้งที่เป็นแบบฟอร์มและแบบเปิด มีข้อความเหมือนกันหมดทุกประเทศ ยกเว้นคำถามเฉพาะประเทศบางข้อ และได้พยายามแปลเป็นภาษาท้องถิ่นให้ใกล้เคียงกันที่สุด ผู้ที่ช่วยกันแปลเป็นภาษาไทยคือข้าพเจ้า อาจารย์ภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยคอร์เนล อาจารย์และนักศึกษานักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ คำตอบที่เลือกไว้เมื่อสัมภาษณ์เสร็จแล้ว เฉพาะของไทยมี ๒๖ ข้อ เกี่ยวข้องด้วยค่านิยมต่าง ๆ ๖ ประเภทด้วยกัน คือ

๑. Concern for economic development (คุณค่าของการพัฒนาเศรษฐกิจ) ได้แก่ค่านิยมอันประกอบด้วยความต้องการความเจริญทางวัตถุ การมีมาตรฐานครองชีพสูง ตลอดจนความเต็มใจที่จะให้ความสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจระยะยาวมากกว่าการบริโภคอุปโภคในปัจจุบัน เช่น งดการกินอยู่ฟุ่มเฟือยเพื่อวันข้างหน้า เป็นต้น

๒. Conflict-resolution and conflict avoidance (การแก้ไขและหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง) ค่านิยมนี้เน้นถึงความปรารถนาที่จะให้มีความสมานฉันท์ และเอกฉันท์ ความประสงค์ที่จะหลีกเลี่ยงความขัดแย้งซึ่งอาจเป็นเครื่องขัดขมิให้ผู้นายอมรับหรือแนะนำหรือดำเนินโครงการหนึ่งโครงการใดเพื่อชุมชน

๓. Participation (การให้ประชาชนมีส่วนร่วม) ค่านิยมนี้มีสององค์ประกอบ คือหนึ่งความปรารถนาที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างนโยบาย และตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการสาธารณะโดยทั่วไป กับความเต็มใจที่จะให้ความสำคัญแก่มหาชนมากกว่าความเห็นของผู้เชี่ยวชาญในโครงการสาธารณะเฉพาะกรณี

๔. Local vs central orientation (ยกท้องถิ่นเหนือส่วนกลาง) คือค่านิยมที่เห็นความสำคัญของท้องถิ่นมากกว่าส่วนกลาง หากผลประโยชน์ขัดกันเมื่อใดต้องยกประโยชน์ให้ท้องถิ่นก่อน

๕. Action propensity (ความอยากทำ) ได้แก่ความโน้มเอียงที่จะ active และอยากทำกิจกรรมต่าง ๆ อยู่เสมอ โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะเสี่ยงหรือไม่ จะสำเร็จหรือไม่ เมื่อสำเร็จแล้วจะได้ผลสมความต้องการหรือไม่

๖. Change orientation (ความรักการเปลี่ยนแปลง) ได้แก่ความเต็มใจที่จะรับ

สิ่งใหม่ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการใหม่ ๆ ที่จะแก้ปัญหาสังคมปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่าทั้ง ๖ ประเภทนี้ มิใช่ค่านิยมแบบสมมติธรรมหรืออุดมการณ์เท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่มองเห็นในทางปฏิบัติ เป็นปัจจัยหรือองค์ประกอบอันหนึ่งในพฤติกรรมมนุษย์ เป็นมาตรการและแนวทางที่จะช่วยให้ผู้นำเลือกปฏิบัติการอันหนึ่งอันใดเมื่อถูกจำกัด หรือเมื่อมีทางเลือกหลายทางด้วยกัน การวิจัยนี้ตั้งข้อสันนิษฐานไว้ว่า การพัฒนาเป็นหน้าที่ของผู้นำ และประสิทธิภาพของผู้นำในการพัฒนานั้นย่อมขึ้นอยู่กับค่านิยมที่ผู้นำยึดถือ หรือทำนายได้จากค่านิยมที่ผู้นำยึดถืออยู่

๔

ถ้าท่านผู้เชี่ยวชาญวิชาสังคมศาสตร์ เห็นวิธีรายงานการวิจัยซึ่งข้าพเจ้าจะเสนอในลำดับต่อไป แล้วตัดสินใจให้ข้าพเจ้าสอบตก ข้าพเจ้าไม่ว่าอะไร แต่ข้าพเจ้าถืออุดมคติว่า ผู้อ่านทุกท่านมีสิทธิเท่าเทียมข้าพเจ้าที่จะอ่านบทความสังคมศาสตร์ให้เพลิดเพลิน เหมือนนวนิยาย ข้าพเจ้าจึงเลือกที่จะไม่เสนอแบบยาวมหัศจรรย์ ทั้ง ๆ ที่เป็นแบบซึ่งข้าพเจ้าถนัดกว่า เพราะได้เล่าเรียนมา

วิธีการสังคมศาสตร์เฉพาะอย่างยิ่งการวิจัยแบบสำรวจ หรือ Survey Research เป็นเป้าหมายของการโจมตีเสมอ แม้ในหมู่ผู้รณรงค์ ความเชื่อถือได้หรือไม่ได้ของเซอร์เวย์-รีเสิร์ชนั้นขึ้นอยู่กับทางเลือกหัวข้อเรื่องและสมมุติฐาน การกำหนดขอบเขตที่จะศึกษา และสำคัญที่สุดวิธีวัดผลในระยะสิบกว่าปีที่แล้วมา ชื่อเสียงของเซอร์เวย์รีเสิร์ชดีขึ้น เพราะทำประโยชน์เชื่อถือได้มากขึ้น เพราะความก้าวหน้าของวิธีการวัดผลด้วยเทคนิคสถิติใหม่ ๆ และวิวัฒนาการของคอมพิวเตอร์

ยิ่งในเมืองไทย สรรพชาติต่อเซอร์เวย์รีเสิร์ชแทบเท่ากับศูนย์ เพราะเหตุผลหลายประการ แต่ที่น่าสนใจมีสอง กล่าวคือ

หนึ่ง การเสนอผลงานวิจัยเท่าที่เลยทำกันมา ยกตัวอย่างเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชน มักจะเสนอกันเป็นกราฟบ้าง เป็นเปอร์เซ็นต์บ้าง ว่า (ตอบ)อย่างนั้นเท่านั้น เปอร์เซ็นต์ (ตอบ)อย่างนั้นเท่านั้นเปอร์เซ็นต์ (ไม่ตอบ)อย่างอื่นเท่านั้นเปอร์เซ็นต์ ก็ได้ข้อเท็จจริงหรือข้อจริงที่จะอธิบายอะไรกันก็ไม่ได้ พิสูจน์สมมุติฐานก็ไม่ต้องพิสูจน์ หน้าซ้ำตัวอย่างที่สุ่มจะเป็นตัวแทนของกลุ่มที่จะศึกษาหรือไม่ก็ไม่แน่ งานวิจัยแบบนี้มีมากนับเป็นการรวบรวมความไม่รู้อย่างเป็นระบบ

สอง งานวิจัยแบบสำรวจขัดกับวัฒนธรรมและอุปนิสัยของคนไทยอย่างแรง ผู้ช่วยสัมภาษณ์ไปนั่งกินเหล้า แล้วยกเมฆเอาเอง ผู้ตอบตอบส่งเดช ผู้ตอบแก้งตอบผิด ๆ ตอบให้ถูกใจผู้ถาม ฯลฯ วัตถุประสงค์ของการวิจัยแทนที่จะเป็นการค้นหาความจริงกลับกลายเป็นการหาทางจับโกหก เป็นต้น

เป็นที่น่าอินตี่ว่า เดียวนี้ข้อบกพร่องเหล่านี้แก้ไขได้เป็นส่วนมากถึงแม้จะไม่ถึงร้อยเปอร์เซ็นต์ ยกตัวอย่างงานวิจัยชิ้นนี้ ในส่วนของนักวิจัย ก็อาจไม่กล้ายกเมฆ เมื่อรู้แน่ ๆ ว่าถ้ามีเวลาและเงินเสียค่าคอมพิวเตอร์สักพันกว่าบาท ประกอบกับหลักสถิติ (ซึ่งข้าพเจ้าเคยสอบได้ศูนย์ที่คณะรัฐศาสตร์) และการใช้ factor analysis ก็จะมีพิสูจน์ความเชื่อถือได้หรือไม่ของข้อมูลต่าง ๆ ได้ ทำให้การวิจัยมีความแม่นยำแน่นอนขึ้นมาก

๕

ค่านิยมเปรียบเทียบระหว่างชาติ ผลการวิเคราะห์เบื้องต้นจากค่าเฉลี่ยของค่านิยมของผู้นำแต่ละชาติรวมกันเป็นกลุ่มตามชาติ ที่น่าสนใจมีดังนี้ (ดูตาราง ๑)

๑. ผู้นำเกือบทุกชาติมีค่านิยมใกล้เคียงกัน ในกรณีที่จะสนับสนุนผลประโยชน์ของส่วนกลางหรือส่วนท้องถิ่นดี ส่วนมากก่อนไปทางประโยชน์ของชาติ ผู้นำไทยกับอเมริกันได้คะแนนเรียงกันตามลำดับ ในทางสนับสนุนส่วนกลางน้อย แต่ยังมีมากกว่าสนับสนุนส่วนท้องถิ่น

๒. ผู้นำทุกชาติต้องการความเปลี่ยนแปลงพอๆกัน ยกเว้นผู้นำสหรัฐซึ่งค่อนข้างจะต่อต้านการเปลี่ยนแปลง

๓. ในทางตรงกันข้าม ผู้นำทั้งที่ชอบการเปลี่ยนแปลงแต่ไม่ชอบลงมือทำอะไร ผู้นำอินเดียเฉื่อยชา หรือระมัดระวังกว่าเพื่อน ทั้งๆที่ชอบการเปลี่ยนแปลงมากกว่าเพื่อน กลับกันกับผู้นำอเมริกัน

๔. ที่ต่างกันมากที่สุดก็คือการให้มีส่วนร่วมของประชาชน อินเดียต่อต้านการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในนโยบายและการตัดสินใจมากที่สุด ไทยกับโปแลนด์รองลงมา อเมริกากับยูโกสลาเวียเท่าๆกัน (ยูโกสลาเวียเป็นคอมมิวนิสต์ที่เสรีกว่าคอมมิวนิสต์โปแลนด์มาก)

๕. สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งหมายถึงความเป็นธรรมทางสังคมส่วนรวม อเมริกามีความแยแสสน้อยที่สุด รองลงมาคือไทย แต่อินเดียกลับสนับสนุนเต็มที่ แปลกดี

เหมือนกันที่ผู้นำคอมมิวนิสต์ โปแลนด์และยูโกสลาเวีย ก็ไม่กระตือรือร้นที่จะกำจัดความเหลื่อมล้ำต่ำสูงทางสังคมโดยการพัฒนาเศรษฐกิจเท่าใดเลย

๖. สำหรับการหลีกเลี่ยงการขัดแย้ง อินเดียต้องการหลีกเลี่ยงมากที่สุด ไทย โปแลนด์ ยูโกสลาเวีย ก็ไม่กล้าเผชิญความขัดแย้งเท่าไร แต่อเมริกาไม่กลัวเลย

พึงระลึกไว้ด้วยว่า ข้อสรุปนี้ได้มาจากการหาค่าเฉลี่ยของค่านิยมรวมกันทั้งชาติ โดยไม่ได้พิจารณาถึงความแตกต่างของผู้ตอบแต่ละคนซึ่งต่างกันอยู่มาก และไม่ได้หาความแตกต่างระหว่างประเภทของค่านิยม ความแตกต่างระหว่างกลุ่มภายในประเทศ ความแตกต่างระหว่างภูมิภาค เช่น ซึ่งข้าพเจ้าจะไม่เสนอในที่นี้ ท่านผู้ที่สนใจจริงๆ และต้องการตรวจสอบความแน่นอนของสถิติขอให้อ่าน Values, Leadership and Development: A Four-Nation Study ใน Social Science Information, Vol. VII/2 April 1969 และรายงานของโครงการ ซึ่งข้าพเจ้าจะได้ส่งมาไว้ในห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์

ตาราง ๑ Value scales — mean scores *

Values scale	Thai	India	Poland	U.S.	Yugoslavia
๑. Economic development	๒.๐๓	๑.๓๐	๑.๘๕	๒.๒๖	๑.๕๕
๒. Conflict avoidance	๒.๒๘	๑.๘๒	๒.๕๘	๒.๘๘	๒.๑๕
๓. Participation	๒.๕๕	๓.๑๗	๒.๗๔	๒.๒๖	๒.๒๖
๔. Localism	๒.๐๕	๒.๕๗	๒.๗๐	๒.๓๐	๒.๖๖
๕. Action propensity	๒.๘๑	๓.๓๕	๒.๘๕	๒.๕๒	๒.๕๕
๖. Change orientation	๑.๘๔	๑.๕๓	๑.๖๗	๒.๑๗	๑.๗๓
	(N=๓๖๘)	(N=๕๕๕)	(N=๘๘๘)	(N=๕๐๕)	(N=๑๑๗๕)

* ผลของการให้คะแนน ถ้าคะแนนต่ำถือว่ายอมรับยี่สิบถึงค่านิยมนั้นๆ ถ้าสูงถือว่าปฏิเสธหรือไม่ยึดถือ ๑.๐๐ ถือว่ายอมรับที่สุด ๔.๐๐ ถือว่าต่อต้านมากที่สุด ๒.๐๐ เป็นกลาง

ความแตกต่างของค่านิยมระหว่างผู้นำไทย ผู้นำไทย ณ ที่นี้หมายความเฉพาะถึง ๔ กลุ่มที่ได้กล่าวมาแต่ต้น คัดค่าเฉลี่ยของค่านิยมรวมกันตามกลุ่ม (ตาราง ๒) ปรากฏผลพอสรุปได้ดังนี้

๑. โดยทั่วไปผู้นำทุกกลุ่มมีค่านิยมไม่แตกต่างกันจนเกินไปนัก ความยึดมั่นในค่านิยมต่าง ๆ มักจะอยู่กลาง ๆ ไม่สูงหรือต่ำมากเกินไป จะแปลความว่ามี commitment น้อยก็ว่าได้

๒. ตัวแทนราชการส่วนกลางคือผู้ว่าราชการจังหวัด กับผู้ตรวจราชการส่วนท้องถิ่น มีค่านิยมใกล้เคียงกัน ตัวแทนส่วนท้องถิ่นมีค่านิยมใกล้เคียงกัน

๓. ตัวแทนส่วนท้องถิ่นมีค่านิยมท้องถิ่นสูงกว่าส่วนกลางเห็นได้ชัด ผู้นำที่เป็นข้าราชการยังเห็นส่วนกลางสำคัญมากกว่าอยู่

๔. ทุกกลุ่มมีความไม่พึงพอใจในสถานภาพปัจจุบัน และต้องการเปลี่ยนแปลงอย่างยิ่ง แต่ทุกกลุ่มก็ไม่ยอมลงมือกระทำหรือริเริ่มโครงการใด ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มท้องถิ่นมีความกระตือรือร้นน้อยกว่าข้าราชการประจำ ทั้ง ๆ ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงมากกว่า

๕. กลุ่มท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากกว่า กลุ่มข้าราชการประจำไม่สู้เห็นความจำเป็นที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วม

๖. ทุกกลุ่มมีค่านิยมที่จะหลีกเลี่ยงไม่อยากเผชิญกับการขัดแย้ง นายกเทศมนตรีมีความเต็มใจที่จะเล็งมากกว่าสมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภาเต็มใจเล็งกว่าผู้ว่าราชการ ผู้ตรวจราชการส่วนท้องถิ่นระมัดระวังมากกว่าเพื่อน

๗. ทุกฝ่ายต้องการการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ไม่มีใครกระตือรือร้นเป็นพิเศษ

๘. ในฐานะผู้นำเพื่อการพัฒนา นายกเทศมนตรีมีค่าความนิยมเหมาะสมที่สุด ถ้าหากจะมีทางอธิบายได้ว่าทำไมนายกเทศมนตรีจึงมี action propensity ต่ำที่สุด

ตาราง ๒ ค่านิยมผู้นำไทย—mean scores*

Values scale	ส่วนกลาง		ส่วนท้องถิ่น	
	ผู้ว่าราชการจังหวัด	ผู้ตรวจฯ	นายกเทศมนตรี	สมาชิก
Economic development	๒.๐๐	๒.๑๔	๒.๐๕	๒.๑๐
Conflict avoidance	๒.๒๓	๒.๓๕	๒.๐๖	๒.๑๐
Participation	๒.๖๘	๒.๖๕	๒.๓๔	๒.๖๐
Local orientation	๒.๒๓	๒.๑๖	๑.๘๖	๒.๑๐
Action propensity	๒.๖๘	๒.๖๕	๒.๕๐	๒.๘๕
Change orientation	๒.๐๒	๑.๕๘	๑.๗๘	๑.๑๗
	(N=๔๒)	(N=๔๖)	(N=๖๒)	(N=๒๒๐)

* ผลการให้คะแนนเหมือนตาราง ๑ คำตอบแต่ละข้อได้คะแนนดังนี้ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง = ๔ ไม่เห็นด้วย = ๓ เห็นด้วย = ๒ เห็นด้วยอย่างยิ่ง = ๑

ข้าพเจ้าขอเรียนย้ำว่าเป็นการวิเคราะห์เบื้องต้นและเป็นการทดลองศึกษา เพียงแต่วัดค่านิยมประจำกลุ่มโดยการหาค่าเฉลี่ยเท่านั้น โดยไม่ได้พิจารณาถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล กลุ่มอายุ การศึกษา ระยะเวลาที่อยู่ในตำแหน่ง จังหวัดหรือภาคที่อยู่ กองเอาแต่ตำแหน่งเป็นหลักอย่างเดียว ต่อไปจึงจะได้แยกศึกษาให้ละเอียด และในขณะกำลังวิเคราะห์ข้อมูลค่านิยมของผู้นำท้องถิ่น โดยแยกเป็นเขตเทศบาลรวม ๒๒ เทศบาลด้วยกัน เพื่อตรวจสอบดีกรีของความแตกต่างในการยึดถือค่านิยมแต่ละประเภท และวัดคุณผลสัมพันธ์ว่าความแตกต่างนั้นจะทำให้มีผลถึงสมรรถภาพในการพัฒนา ลักษณะและวิธีการริเริ่มโครงการ ขนาดและ per capita ของงบประมาณประจำปี ความมั่นคงของเทศบาล ฯลฯ เพื่อจะให้กล่าวได้อย่างเต็มที่ว่า ค่านิยมเป็นตัวแปรนำสำหรับการพัฒนาหรือไม่ หรือว่ากลับกัน

เพียงแต่การวิเคราะห์ในขั้นนี้ ก็พบข้อมูลที่น่าสนใจหลายอย่างเกี่ยวกับโครงสร้างและความสามารถในการปกครองของไทย ยกตัวอย่างค่านิยมท้องถิ่น ด้วยข้อถามย้าหลายข้อ (Probing questions) ได้ข้อมูลที่น่าสนใจยิ่งว่า ความผูกพันกับท้องถิ่นที่ตนทำงานอยู่ของผู้ว่าราชการจังหวัดเกือบจะเท่ากับศูนย์ ถามว่าเมื่อท่านปลดเกษียณแล้วจะอยู่ที่ใด ๔๑ คนตอบว่าจังหวัดพระนคร ๑ คนตอบว่าจะอยู่ต่างจังหวัด เกือบทุกคนมีบ้านในเขตพระนคร ธนบุรี นนทบุรี กลุ่มผู้ตรวจราชการท้องถิ่นเป็นกลุ่มที่ยังหลักลอยที่สุด อาจจะ เป็นเพราะอายุยังน้อย และไม่มีหลักฐานที่แน่นอน จึงตอบไม่ได้ว่าจะไปตั้งรกรากที่ใด ที่มีความผูกพันกับท้องถิ่นมากที่สุดได้แก่นายกเทศมนตรี ซึ่งมีหลักฐานและเป็นผู้นำอยู่ในท้องถิ่น และมีความแน่วแน่ที่จะฝากอนาคตไว้กับท้องถิ่นของตน สำหรับสมาชิกสภาเทศบาลนั้นยังไม่แน่นอนประมาณ ๓๐% เพราะบางส่วนเป็นพนักงานของธนาคารพาณิชย์หรือไม่ก็รัฐวิสาหกิจเช่นรถไฟหรือไฟฟ้า จึงไม่แน่ว่าจะฝังอนาคตไว้ที่ใด ผู้ว่าราชการจังหวัดคนหนึ่ง ๆ รับราชการอยู่ในจังหวัดของตนเฉลี่ยแล้วไม่เกิน ๕ ปี ชวนให้คิดว่า ก็เมื่อราชการส่วนกลางยังครอบงำส่วนท้องถิ่นอยู่ดังที่เป็นอยู่นี้ และผู้ที่มาเป็นเจ้าบ้านผ่านเมืองก็เพียงแต่ผ่านเมืองเท่านั้นจริง ๆ ดูราวกับเป็นการปกครองเมืองขึ้น ถ้าเป็นเช่นนั้นประเทศจะพัฒนาได้หรือไม่ อย่างไร จำเป็นต้องแก้ไขใหม่ และถ้าเปลี่ยนค่านิยมบางอย่างได้ โครงสร้างของสังคม และความสามารถในการพัฒนาจะเปลี่ยนไปในทางที่ดีหรือไม่

ถ้าหากปัญหาสำคัญที่เผชิญเมืองไทยเวลานี้ได้แก่การแก้ความแตกต่างระหว่างคนมีเงินจน ระหว่างชนบทกับนคร วิธีการอันหนึ่ง เห็นจะหนีการกระจายอำนาจทั้งในทางการเมือง การปกครอง การเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมไปไม่พ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

การปรับปรุงเขตเทศบาลเพื่อให้รับใช้และเป็นสื่อความเจริญให้แก่หมู่บ้านชนบทประการหนึ่ง และเพื่อป้องกันรักษาตัวเมืองขนาดกลางไม่ให้เติบโตขึ้นอย่างไม่มีทิศทาง จนในที่สุดต้องประสบปัญหาจนแก่ไม่ไหวอย่างกรุงเทพฯ อีกประการหนึ่ง เราจะแก้ไขได้โดยวิธีทางรัฐสภาหรือไม่ ถ้าหากได้มีโอกาสวิจัยค่านิยมของบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม เช่น คณะรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสมาชิก ข้าราชการชั้นนโยบายของกระทรวงมหาดไทย บางที่อาจจะมีผู้ทางหากำตอบได้

ในยุคที่ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก้าวเกินไปจนระบบสังคมปรับตัวตามไม่ทัน ความระส่ำระสายก็เกิดขึ้นอย่างช่วยไม่ได้ ในยามเช่นนี้ เราต้องตั้งสมมติให้ดี พิจารณาว่าวิชาการจะช่วยให้เราได้ดีหรือไม่ บางที่สังคมศาสตร์อาจจะแก้ปัญหาประเทศไทยได้ ข้อสำคัญเราต้องเลิกความคิดที่ว่า สังคมศาสตร์เป็นวิชาหญ้าปากคอก หรือไม่ก็เป็นไสยศาสตร์อันลึกลับ บางที่สังคมศาสตร์ก็เป็นเพียงเส้นผมบังภูเขาเท่านั้น ปัญหาว่าแต่เราจะเต็มใจจะจัดการกับเส้นผมหรือไม่เท่านั้น เพราะเส้นผมดูจะเป็นของสูงในค่านิยมของคนไทยเสียด้วย

ปราโมทย์ นาคทรพร

ภาคผนวก

คำถามเฉพาะที่ใช้สร้าง Values scale

Economic development

๑. การพัฒนาเศรษฐกิจของชาติสำคัญกว่าการอุปโภคบริโภคของประชาชนในปัจจุบัน
๒. จุดมุ่งหมายสำคัญที่สุดของสังคม คือการมีมาตรฐานการครองชีพสูง
๓. การพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ ในระยะยาวควรเป็นนโยบายสำคัญที่สุดของประเทศ
๔. ต่อเมื่อเศรษฐกิจพัฒนาเท่านั้น ประชาชนจึงจะมีความสุขและสวัสดิการ

Conflict avoidance

๑. เมื่อมีการขัดแย้งเกี่ยวกับโครงการใด ผู้นำควรจะต้องใจล้มเลิกโครงการนั้น
๒. การตัดสินใจเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะควรทำด้วยการเห็นพ้องต้องกันทุกฝ่าย
๓. การรักษาความสามัคคีในชุมชน ย่อมสำคัญกว่าความสำเร็จของโครงการใดโครงการหนึ่ง
๔. ผู้นำที่ดีไม่ควรจะเสนอโครงการซึ่งจะทำให้เกิดความแตกแยกในชุมชน ถึงแม้โครงการนั้น ๆ จะจำเป็นสำหรับชุมชนก็ตาม

Participation

๑. เพราะความยุ่งยากซับซ้อนของปัญหาทุกวันนี้ ปัญหาที่ควรเปิดเผยหรือเสนอให้ประชาชนพิจารณาควรเป็นปัญหาชนิดง่าย ๆ ตื้น ๆ เท่านั้น
๒. การตัดสินใจทุกอย่างควรจะเป็นหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะ
๓. ผู้ที่รู้เรื่องดีเท่านั้นจึงลงคะแนนเสียงได้
๔. ผู้ที่รู้เรื่องดีเท่านั้นที่ควรออกความเห็น

Localism VS Centralism

๑. นโยบายของชาติไม่ควรจะทำให้ท้องถิ่นเสียหาย
๒. ถึงแม้งานของชาติจะสำคัญยิ่ง แต่ประชาชนที่ใดควรสนใจปัญหาของท้องถิ่นก่อน
๓. ท้องถิ่นไม่มีวันเจริญหากความประสงค์ของส่วนกลางสำคัญกว่าอยู่เสมอ
- ๔. ท้องถิ่นไม่มีวันเจริญได้ ถ้าหากส่วนกลางทอดทิ้ง

๕. ขาดไม่มีวันเจริญได้ ถ้าหากท้องถิ่นไม่เจริญ
๖. ผู้ปฏิบัติงานในท้องถิ่นใด ควรจะอยู่ที่นั่น

Action propensity

- ๑. ผมชอบหยุดและคิดเสียก่อนจึงจะกระทำ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กน้อยเพียงใด
- ๒. ตามปรกติผมจะไตร่ตรองหลาย ๆ ครั้ง เพื่อให้แน่ใจว่าไม่ทำอะไร ผมจะไม่ทำเกินขอบเขต
- ๓. เราควรพอใจในสิ่งที่เรามีอยู่แล้วมากกว่าสิ่งที่เราอยากจะมี
- ๔. กุญแจแห่งความสุขก็คือ อย่าหวังอะไรให้มากจากชีวิต จงพอใจในสิ่งที่เกิดตามดวง

(เครื่องหมายลบเท่ากับให้ reverse scale)

Change orientation

๑. สังคมจะก้าวหน้าได้เมื่อมีวิธีการแก้ปัญหาใหม่ ๆ
๒. ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องแสวงหาวิธีการใหม่ ๆ เพื่อแก้ปัญหาเสมอ มิฉะนั้นจะมองอ้อมเท้า
๓. ถึงแม้ว่าวิธีการใหม่ ๆ จะขัดกับวิธีการเก่า แต่วิธีการใหม่ก็เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและจำเป็นอย่างยิ่งขาด
๔. การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งพึงปรารถนา ถึงแม้การเปลี่ยนแปลงจะไม่ทำให้อะไรดีขึ้นเท่าที่หวังก็ตาม

Questionnaires on leaders' values

Concern for economic development, combining a general interest in material progress and well-being with a readiness to place future economic growth ahead of immediate consumption.

1. The economic development of the nation should take precedence over immediate consumer gratification.
2. A high standard of living should be the most important goal of a society.
3. The long term economic development of the nation should be considered as its most important goal.
4. Only economic development will ultimately provide the things required for the welfare and happiness of the people.

Conflict resolution - conflict avoidance, emphasizing particularly the extent to which a desire for consensus, and the avoidance of conflict limit the willingness of leaders to proceed with programs in the community.

1. If there is disagreement about a program, a leader should be willing to give it up.
2. Public decisions should be made with unanimous consent.
3. Preserving harmony in the community should be considered more important than the achievement of community programs.
4. A good leader should refrain from making proposals that divide the people even if these are important to the community.

Participation, This scale includes two elements - a general concern for citizen involvement in public policy formation and decision making ; and a specific readiness to subordinate expertise and professional competence to the value of public participation in the decisional process.

Participation

1. The complexity of modern day issues requires that only the more simple questions should be considered publicly.
2. Most decisions should be left to the judgement of the experts.
3. Only those who are fully informed on the issues should vote.
4. Only those who are competent on an issues should speak about it.

Localism-Nationalism, orientation to local, as against national interest and goals, indicating readiness to give precedence to the former when there is conflict between them.

1. National goals should not be obtained at great cost to local communities.
2. Although national affairs are important, people here should first worry about their own community problems.
3. Community progress is not possible if national goals always have priority.
4. The community cannot be developed without national assistance.
5. The nation cannot be developed if the localities are not.
6. Those who work in the community should live there.

Action propensity; disposition to act, despite risks, uncertainties or lack of knowledge about consequence.

1. I prefer to stop and think before I act even on trifling matters.
2. I usually check more than twice to be sure that I am not overstepping my tasks.
3. One should be concern with what he has rather than with what he could get.
4. The secret of happiness is not expecting too much out of life and being content with what comes your way.

Change orientation: disposition to accept and support "new things". especially in the solution of community problems.

1. If society is to progress, newer solutions to problems are essential.
2. The people in this community must continually look for new solutions to problems rather than be satisfied with things as they are.
3. Even if the newer ways conflict with the way things were done in the past, they are absolutely necessary and desirable.
4. Changes are desirable even if they do not seem to contribute as much as one might expect.

Scoring. Individuals will be scored on a point scale (strongly agree - 1; agree - 2; disagree - 3; strongly disagree - 4.) Midpoint is 2.5 though no option is provided for this or for no opinion. Unanswered questions do not enter computation. Scores on action propensity become reverse.

MEAN SCORE PROGRAM & STANDARD DEVIATION

	GOVERNOR		INSPECTOR		MAYOR		COUNCILOR	
	M.	S.D.	M.	S.D.	M.	S.D.	M.	S.D.
ECONOMIC DEVELOPMENT								
Question # 1	2.59	1.58	2.80	0.76	2.67	1.16	2.60	0.85
2	1.99	0.69	1.91	0.92	2.27	0.93	2.20	0.88
3	1.71	0.66	1.76	0.81	1.54	0.68	1.69	0.70
4	1.99	0.43	2.08	0.74	1.91	1.18	1.90	0.68
CONFLICT RESOLUTION								
1	2.49	0.62	2.82	0.60	2.51	0.75	2.49	0.74
2	2.28	1.18	1.97	0.70	1.79	0.77	1.80	0.69
3	2.14	0.55	2.30	0.68	2.04	1.41	1.95	0.75
4	2.33	1.24	2.28	0.77	2.11	0.86	2.14	0.79
5*	2.54	0.58	2.45	0.77	2.22	1.11	2.17	0.77
6*	2.35	0.52	2.08	0.71	2.38	0.79	2.25	0.79
7*	2.64	0.47	2.67	0.72	2.61	1.14	2.51	0.81
PARTICIPATION								
—1	2.78	1.12	2.82	0.52	2.33	0.76	2.42	0.74
—2	2.88	0.44	2.97	0.64	2.70	0.74	2.58	0.84
—3	2.54	0.62	2.28	0.77	2.14	1.21	2.13	0.76
—4	2.64	0.61	2.67	0.69	2.37	1.19	2.41	0.84
5*	2.92	0.45	3.30	0.74	2.98	0.88	3.07	0.77
6*	2.33	0.56	2.28	0.74	2.38	0.79	2.23	0.77
7*	2.64	1.49	2.43	1.20	2.43	1.13	2.36	0.81
LOCAL ORIENTATION								
Question # 1	2.35	1.15	2.10	0.69	1.88	1.09	1.94	0.69
2	2.85	1.79	2.86	1.51	2.41	1.04	2.29	0.83
3	2.02	0.51	1.73	0.56	1.95	1.46	1.78	0.79
4*	3.09	0.94	3.06	0.60	2.83	0.65	2.77	0.74
5*	1.99	0.48	1.86	0.49	2.21	1.08	1.95	0.74
6*	2.16	0.57	2.13	0.64	2.32	0.73	2.21	0.75
—7	2.14	0.67	2.13	0.74	1.74	0.80	1.92	0.83
8	1.85	0.51	1.97	1.25	1.66	1.10	1.62	0.69
9	2.78	0.41	2.63	0.70	2.08	0.80	2.23	1.00
ACTION PROPENSITY								
1	2.40	1.15	1.91	0.61	1.77	0.63	1.92	0.64
2	2.42	1.54	1.91	0.61	1.72	0.60	1.80	0.59
3	2.57	1.17	2.60	0.70	2.59	1.45	2.38	0.95
4	2.66	1.16	3.10	1.44	2.51	0.77	2.48	0.85
5*	2.28	0.58	2.43	1.22	2.24	1.47	2.13	0.76
CHANGE ORIENTATION								
1	1.19	1.17	1.84	0.65	1.98	1.40	1.65	0.59
2	1.80	0.39	1.49	0.54	1.64	0.57	1.45	0.54
3	2.16	1.19	2.10	1.27	1.67	0.56	1.67	0.63
4	2.40	0.53	2.23	0.72	2.04	0.57	1.99	0.68

* Note ๑. ที่มีเครื่องหมาย * คือคำถามที่คัดออก ไม่ได้คำนวณใน Value Scale

๒. เครื่องหมาย — ข้างหน้าให้กลับคะแนน

๓. ที่มี S.D. สูงต่างกันมาก แสดงว่าผู้ตอบไม่เข้าใจคำถามดี ทำให้ Scale ไม่ดีเท่าที่ควร เพราะผู้ตอบมีความคิดเห็นแตกต่างกันมาก ไม่มีเอกฉันท์ในปัญหาหนึ่ง ๆ เลย

คำจำกัดความต่าง ๆ ของค่านิยม

"A thing has its value if and when people behave toward it so as to retain or increase their possession of it." (George Lundberg)

"Anything capable of being appreciated (wished for) is a value." (Robert Park and E.W. Burgess)

"Values are the observe of motives . . . the object, quality, or condition that satisfies the motivation." (Richard T. LaPiere)

"Values are object of any need." (Howard Becher)

"(A value is) a desideratum or anything desired or chosen by someone, at sometime operationally: what the respondent says he wants." (Stuart C. Dodd)

"By a social value we understand any datum having an empirical content accessible to the number of social group and a meaning which regard to which it is or may be an object of activity." (Flojan Znaniecki)

"(A value is) a conception, explicit or implicit, distinctive of an individual or characteristic of a group, of a desirable which influences the selection of available means and ends of action." (Clyde Kluckhohn)

"(Values are) the desirable and states which act as a guide to human endeavor or the most general statements of legitimate ends which guide social action." (Neil J. Smelser)

"(Values are) normative standards by which human beings are influenced in their choice among the alternative courses of action which they perceive." (Philip A. Jacob and James J. Flink)

บรรณานุกรม

1. Albert, Ethel M.; and Kluckhohn, Clyde 1959 **A Selected Bibliography on Values, Ethics, and Esthetics in the Behavioral Sciences and Philosophy, 1920-1958.** Glencoe, Ill.: Free Press.
2. Allport, Gordon W. 1959 **Normative Compatibility in the Light of Social Science.** Pages 137-150 in Abraham H. Maslow (editor), **New Knowledge in Human Values.** New York: Harper.
3. Allport, Gordon W.; Vernon, Philip E.; and Lindzey, Gardner (1931) 1960 **A study of Values.** 3d ed. Boston: Houghton Mifflin. Allport and Vernon were the authors of the 1931 edition.
4. Arrow, Kenneth J. 1951 **Social Choice and Individual Values.** New York: Wiley.
5. Asch, Solomon E. (1952) **Social Psychology.** Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall
6. Brandt, Richard B. 1961 **Value and Obligation : Systematic Readings in Ethics.** New York: Harcourt.
7. Caudill, William; and Scarr, Harry A. 1962 **Japanese Value Orientations and Culture Change.** *Ethnology* 1:53-91.
8. Du Wors, Richard E. 1952 **Persistence and Change in Local Values of Two New England Communities.** *Rural Sociology* 17:207-217.
9. Kluckhohn, Clyde 1951 **Values and Value-orientations in the Theory of Action: An Exploration in Definition and Classification.** Pages 388-433 in Talcott Parsons and Edward Shils (editors), **Toward a General Theory of Action.** Cambridge, Mass.: Harvard Univ. Press.
10. Kluckhohn, Florence R.; and Strodtbeck, Fred L. 1961 **Variations in Value Orientations.** Evanston, Ill.: Row, Peterson.
11. Kohler, Wolfgang 1938 **The Place of Value in a World of Facts.** New York: Liveright.
12. Kuhn, Alfred 1963 **The Study of Society : A Unified Approach.** Homewood, Ill Irwin.
13. Mc Dougall, William (1908) 1950 **An Introduction to Social Psychology.** 30th ed. London: Methuen. A paperback edition was published in 1960 by Barnes and Noble.
14. Morris, Charles W. 1956 **Varieties of Human Value.** Univ. of Chicago Press.
15. Mukerjee, Radhakamal 1949 **The Social Structure of Values.** London Macmillan.
16. Opler, Morris E. 1948 **Some Recently Developed Concepts Relating to Culture.** *South-western Journal of Anthropology* 4:107-122.
17. Opler, Morris E: 1959 **Component, Assemblage, and Theme in Cultural Integration.**
18. Pepper, Stephen C. 1958 **The Sources of Value.** Berkeley: Univ. of California Press.

19. Nicholas Rescher (1969) *Introduction to Value Theory*, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall.
20. White, Ralph K. 1951 *Value Analysis: The Nature and Use of the Method*. Glen Gardner, N.J.: Society for the Psychological Study of Social Issues.
21. Williams, Robin M. Jr. (1951) 1960 *American Society: A Sociological Interpretation*. 2d. ed., rev. New York.; Knop.
22. Wright, Georg H. von 1963a *The Logic of Preference: An Essay*. Edinburgh Univ. Press:
23. *The Interaction of Social Values and Political Responsibility in Developing countries*, a report of ISVP, Philadelphia 1969.
24. ปราโมทย์ นาคทรพรพ โครงสร้างอำนาจในระบอบสังคมไทย. ปรากฏการแสดงในการประชุมบัณฑิตไทยในสหรัฐอเมริกา ณ มหาวิทยาลัย ชิคาโก ๓๑ ตุลาคม ๒๕๑๓ และตีพิมพ์ใน รัฐศาสตร์นิเทศ กุณาพันธ์ ๒๕๑๔
25. พัทยา สายหู คำที่เป็นคุณ คุณที่ไม่เป็นค่า วิทยาสารปริทัศน์ ๒๕๑๔

ผู้เขียน

พระยามานวราชเสวี (ปลอด วิเชียร ณ สงขลา)

น.บ.ท.

Barrister-at-Law (Inner Temple)

เคยเป็นผู้พิพากษา กรรมการร่างกฎหมาย อธิบดีกรมอัยการ อาจารย์พิเศษสอน วิชากฎหมายมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงการคลัง ประธานสภาผู้แทนราษฎร ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ อภิรัฐมนตรี ฯลฯ

ปัจจุบัน เป็นองคมนตรี

นายสุจิต บุญบงการ

รัฐศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปริญญาโทและเอก จากเฟลซเซอร์ มหาวิทยาลัยทัฟท์

ปัจจุบัน เป็นอาจารย์โท แผนกวิชาปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สมาชิกสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

นายกมล สมวิเชียร

รัฐศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (นิวยอร์ก)

รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ลอนดอน)

เคยเป็นอาจารย์ที่ USALS สหรัฐอเมริกา

เคยรับทุนฟูลไบรท์และร็อกกีเฟลเลอร์

ปัจจุบัน เป็นอาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรรมการสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

กรรมการบริการโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

อาจารย์พิเศษ ร.ร.เสนาธิการทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ วิทยาลัยกองทัพเรือ วิทยาลัยกองทัพอากาศ ฯลฯ

กรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ

ที่ปรึกษามูลนิธิฟอร์ด (โครงการเอเชียอาคเนย์)

งานนิพนธ์ "The Thai Military in Politics", London, 1959

พัฒนาการเมืองไทย สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ๒๕๑๓

ปัญญาชนสยาม (กับ ส. ศิวรักษ์) พระนคร ๒๕๑๓ และอื่นๆ

นายปราโมทย์ นาคทรพรพ

รัฐศาสตร์บัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปริญญาโทรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย

กำลังทำปริญญาเอก มหาวิทยาลัยคอร์เนล

เคยรับราชการกระทรวงมหาดไทย สอนและวิจัยที่มหาวิทยาลัยมิสซูรี

NASA Research Fellow Southeast Asia Development Advisory Group (SEADAG) Senior Associate (Oxford)

ปัจจุบัน เป็นอาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์